

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií
Katedra politologie

Bc. Tibor Môcik

Priama voľba slovenského prezidenta v stredoeurópskom kontexte

Diplomová práca

Praha 2016

Autor práce: **Bc. Tibor Môtik**
Školitel': **PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.**
Jazyk práce: **slovenčina**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

MÔCIK, Tibor. *Priama voľba slovenského prezidenta v stredoeurópskom kontexte*. Praha, 2016. Diplomová práca. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálnych vied, Katedra politológie, Institut politologických študií. Vedúci práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Abstrakt

Témou predloženej diplomovej práce je priama voľba prezidenta Slovenskej republiky v kontexte iných krajín strednej Európy – konkrétne Česka a Poľska. Predmetom mojej analýzy boli vybrané aspekty voľby prezidenta, ktoré som v prípade Slovenska posudzoval v tretej kapitole práce, venujúcej sa priamym voľbám slovenského prezidenta v rokoch 1999, 2004 a 2009; a vo štvrtej kapitole, ktorá sa venuje poslednej priamej voľbe. Z posudzovaných aspektov sa v prípade slovenských prezidentských volieb potvrdil trend klesajúceho záujmu o prvé kolo volieb, čoraz skoršieho oznamovania kandidátúr, s čím súvisí čoraz dlhšia predvolebná kampaň, ktorá je navyše čím ďalej, tým osobnejšia a útočnejšia. Potvrdil sa tiež približne rovnaký pomer stranických a nestraničných kandidátov (cca 3:2 v prospech stranických kandidátov). V piatej kapitole práce som analyzované aspekty skúmal na príklade priamych volieb prezidenta v Poľsku a Česku a porovnal ich. Z tejto analýzy vzišlo, že v Poľsku sa o post prezidenta uchádzal mimoriadne nízky počet žien (ešte nižší, než na Slovensku), avšak o to vyšší počet veľmi známych kandidátov (najmä bývalých predsedov vlád a parlamentu), stranických kandidátov a takisto kandidátov, ktorí sa o post hlavy štátu uchádzali tri a viackrát (v prípade Slovenska sa neobjavil ani jeden takýto kandidát). Z analyzovaných aspektov sa ako zásadný problém v poľských voľbách prezidenta ukázal privysoký počet podpisov, vplyvom ktorého bolo vylúčené veľké množstvo kandidátov (aj nadpolovičná väčšina). I keď v prípade priamych volieb českého prezidenta nemožno zatiaľ hovoriť o dlhodobom trende (konali sa len jedny priame voľby), bolo ich možné porovnať s trendmi vo voľbách v Poľsku a na Slovensku. So slovenskými voľbami ukázali tie české podobnosť v prípade vedenia kampane a jej obrazu v médiách. Naopak, podobne ako v poľských voľbách kandidoval v tých českých len pomerne nízky počet nezávislých, resp. nestraničných kandidátov. Podobnosť s priamou voľbou poľského prezidenta sa ukázala aj v hranici podpisov, potrebných pre registráciu kandidatúry, čo spôsobilo komplikácie pomerne veľkému počtu kandidátov. Od poľských a slovenských volieb prezidenta sa tie české odlišovali v priaznivejšom pomere kandidujúcich žien k mužom (1:3 v neprospech žien).

Druhou (a dôležitejšou) analýzou bolo zistenie miery vplyvu médií na výsledok posledných prezidentských volieb na Slovensku, ktoré sa konali v druhej polovici marca 2014. Túto mieru som sa pokúsil zistiť prostredníctvom použitia jednoduchej štatistickej analýzy vybraných článkov, ktorých vhodnosť som posudzoval na základe kritérií, popísaných v prvej kapitole tejto práce.

Výsledky analýzy jasne nepreukázali koreláciu medzi výsledkom volieb a obrazom, aký o kandidátoch (najmä o dvoch najúspešnejších) podali analyzované médiá. Preukázal sa však predpoklad, že ideologická afiliácia sledovaných periodík má vplyv na charakter článkov a komentárov, uverejnených o úspešných kandidátoch v analyzovaných médiách. Domnievam sa, že vzhľadom na rozsiahlosť môjho výskumu môže byť tak analýza vybraných aspektov volieb, ako zisťovanie miery vplyvu médií na výsledok konkrétnych volieb predmetom výskumu ďalších vedeckých prác.

KLúčové slová: prezidentské voľby, Robert Fico, Andrej Kiska, trendy, vplyv médií

Abstract

The topic of this diploma thesis is direct elections of the President of Slovak Republic in context of other Central European countries – particularly Czech Republic and Poland. The subject of my analysis were selected aspects of presidential election, which I analyzed in the third chapter (in case of Slovakia), dedicated to direct elections of Slovak president in 1999, 2004 and 2009; and in the fourth chapter, which is dedicated to last direct election. Among analyzed aspects (in case of Slovak presidential election) a trend of declining interest in the first round of elections was confirmed; also sooner claiming of candidacy, compared with previous elections. The latter fact is connected with longer and longer pre-election campaign, which is also more and more personal and offensive. The ratio of partisan and non-partisan candidates was in all elections about the same (approx. 3:2 in favor of partisan candidates). In the fifth chapter of the thesis I analyzed these aspects in case of direct presidential elections in Poland and Czech Republic. Then, I compared them. According to analysis, women in Poland almost were not standing for president at all (there were even fewer women candidates than in Slovakia), but in Poland we can see much higher number of very prominent candidates (especially former prime ministers and speakers of parliament), high number of partisan candidates and also candidates who were standing for president three or more times (in Slovakia there was no such candidate). Among analyzed aspects a key problem in Polish presidential elections was much too high number of signatures, which caused expulsion of a lot of candidacies (even tight majority). Although in case of direct election of the Czech president it is not possible to speak about long-lasting trends (only one direct election has taken place there until now), it was possible to compare them with trends in Polish and Slovak presidential elections. There was similarity between Slovak and Czech elections in campaign management and its image in media. On the contrary, like in Polish elections, in Czech election there was only small number of independent or non-partisan candidates, standing for president. Similarity with direct election of

Polish president was also in minimal level of signatures, necessary for registration of candidacy, which made troubles for high number of “wannabe-candidates.” Czech presidential election differed from Polish and Slovak ones in ratio women and men, standing for president (3:1 in favor of men). The second (and more important) analysis was connected with finding out the extent, to which media influenced the result of last Slovak presidential election, which took place in March 2014. I tried to find out this extent by using simple statistical analysis of newspaper articles, which I selected according to criteria, described in the first chapter of this thesis. Results of the analysis did not show credible correlation between result of election and image, which analyzed media gave about candidates (especially about the two most successful ones). However, analysis confirmed, that ideological affiliation of analyzed newspapers has influence on nature of articles and commentaries, published in analyzed newspapers about successful candidates. I believe that, based on extensiveness of my research, not only analysis of selected aspects of elections, but also finding out of extent, to which media influenced the result of elections, can be the subject of research in other scientific papers or theses.

Keywords: presidential elections, Robert Fico, Andrej Kiska, trends, influence of media

Rozsah práce: 232 980 znakov

Prehlásenie

Ja, nižšie podpísaný Tibor Môcik, týmto čestne prehlasujem, že:

1. som túto prácu vypracoval samostatne s použitím zdrojov, uvedených na konci práce;
2. táto práca nebola a nie je využitá na získanie iného titulu;
3. súhlasím s tým, aby bola táto práca použitá na prípadné ďalšie študijné či výskumné účely.

V Prahe dňa 29.4.2016.

.....
podpis

Pod'akovanie

Na tomto mieste sa chcem poďakovať vedúcemu mojej diplomovej práce, Dr. Josefovi Mlejnkovi, bez ktorého odborných rád a pripomienok by táto práca nebola tým, čím je.

Inštitút politologických štúdií

Teze diplomové práce

Popis a vymedzenie témy

Na Slovensku sa v roku 2014 konala už štvrtá priama voľba prezidenta, a ak zoberieme do úvahy aj nepriamu voľbu v r.1993, tak išlo už o piate voľby hlavy štátu v SR od rozdelenia Československa. Aj v minulosti bolo obvyklé, že tieto voľby nevyhral dominantný politik so značnou podporou verejnosti (Vladimír Mečiar). Víťazov volieb však spájali politické skúsenosti, výrazná stranícka podpora a členstvo v komunistickej strane pred r.1989. V roku 2014 však túto „kontinuitu“ svojim víťazstvom v prezidentských voľbách poprel Andrej Kiska – kandidát bez straníckej podpory, politických skúseností a členstva v KSČ. Kiska navyše v 2.kole volieb porazil Roberta Fica, predsedu vlády, ktorý sa na Slovensku rovnako ako svojho času Mečiar teší veľkej podpore. Úlohou mojej práce bude zistiť, čo bolo príčinou takéhoto pomerne prekvapivého výsledku volieb. V práci tiež predstavím vývoj priamej voľby prezidenta v Česku a Poľsku – krajinách V4, v ktorých sa takisto ako na Slovensku koná priama voľba a porovnáam ho s konaním sa priamej voľby prezidenta v SR. Z analýzy som vynechal Maďarsko, v ktorom prezidenta volí tamojší parlament.

Štruktúra, výskumný postup a metodológia práce

Po úvodnom teoretickom vymedzení pojmov a náhl'ade do témy spracujem kapitolu o voľbe prezidenta na území Slovenska v histórii, počnúc r.1918, keď bol inštitút prezidenta po prvý krát v dejinách zavedený aj na území Slovenska ako súčasť Československej republiky. Nasledovať bude súhrn volieb prezidenta na Slovensku od r.1993 s dôrazom na zavedenie priamej voľby v r.1998 a následné priame voľby hlavy štátu. Pri ich deskripcii použijem najmä súhrnné správy o stave spoločnosti, ktoré každoročne vydával Inštitút pre verejné otázky a ak to bude potrebné, aj dobové články z relevantných slovenských denníkov. V poslednej časti práce sa zameriam na prezidentské voľby, ktoré sa v SR konali v r.2014. Na základe štatistických údajov popíšem priebeh samotných volieb a výsledky. Následne predstavím výsledky analýzy tlače, ku ktorej použijem články, týkajúce sa týchto volieb. Ako zdroje k výberu článkov použijem denníky SME a Pravda, pričom časové rozhranie použitých článkov som určil v období od 1.septembra 2013 (t.j. cca pol roka pred dátumom prvého kola spomínaných volieb) do 26.marca 2014 (t.j. posledný deň pred 48-hodinovým moratóriom pred 2.kolom prezidentských volieb). Následne s voľbou slovenského prezidenta porovnáam priamu voľbu českého a poľského prezidenta – kedy bola zavedená, aké sú podmienky kandidatúry, volebný systém, a pod. Zdrojom bude najmä odborná literatúra, uvedená v zozname predpokladanej literatúry. V závere zhodnotím potvrdenie, resp. vyvrátenie určených hypotéz.

Na zistenie vplyvu vyššie uvedených médií na výsledok prezidentských volieb v r.2014 použijem analýzu článkov a komentárov, v nich uvedených, ktoré sa týkali spomínaných volieb. Pri analýze využijem jednak posúdenie charakteru článkov a komentárov (t.j. či bol zaujatý v prospech niektorého z kandidátov alebo nie) a jednak jednoduchú štatistickú metódu na spočítanie článkov a komentárov, ktoré boli ladené neutrálne, pozitívne alebo negatívne v prospech určitého kandidáta. Osobitný dôraz budem klásť na posúdenie vplyvu článkov a komentárov v (ne)prospech kandidátov, ktorí sa dostali do 2.kola uvedených prezidentských volieb, t.j. Roberta Fica a Andreja Kisku.

Predpokladaná osnova práce

1. Teoretický úvod a kontext témy (vymedzenie pojmov, krátky náhľad do histórie regiónu, súvisiaci s politickým systémom, určenie hypotéz a výskumnej otázky)
2. Voľba prezidenta na Slovensku v histórii
  - a. Stručná história voľby prezidenta v ČSR v r.1918-1989, resp. 1992 (s ohľadom na obdobie 1939-1945)
  - b. Voľba slovenského prezidenta v r.1993-1998
  - c. Zavedenie priamej voľby v r.1998-1999 a diskurz ohľadom jej zavedenia
3. Priama voľba slovenského prezidenta v minulosti
  - a. 1999 – prvé priame voľby
  - b. 2004 – druhé priame voľby
  - c. 2009 – tretia priama voľba
4. Priama voľba slovenského prezidenta v r.2014
  - a. Stručný úvod
  - b. Priebeh voľby, výsledky
  - c. Diskurz v médiách pred voľbami, analýza článkov a komentárov
5. Komparácia voľby českého a poľského prezidenta s priamou voľbou slovenského prezidenta (s dôrazom na obdobie od r.1990)
6. Záver, potvrdenie/vyvrátenie hypotéz(y)

Zoznam predpokladanej literatúry

Mlejnek, Josef a kol.: **Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010.** Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Praha, 2011. ISBN 978-80-87404-11-9. 352 s.

Blais, André; Massicotte, Louis; Dobrzynska, Agnieszka: **Direct presidential elections: a world summary.** In: *Electoral Studies*, Vol.16, No.4, pp. 441-455. Elsevier Science Ltd., 1997. PII: S0261-3794(97)00020-6.

- Budinský, Libor: **Trináť prezidentov**. Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. 356 s.
- Malová, Darina; Rybář, Marek: **Slovakia's presidency consolidating democracy by curbing ambiguous powers**. In: *Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe*. Manchester university press, Manchester, 2008. ISBN 978-0-7190-7535-3. s.188-200
- RYBÁŘ, Marek. **The presidential election in Slovakia, April 2004**. In: *Electoral Studies*. 2005, vol. 24, issue 2, s. 333-338. DOI: 10.1016/j.electstud.2004.10.007. Dostupné na: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261379404000812>
- Horváth, Peter: **Prezident v politickom systéme Slovenskej republiky**. In: *Slovenská politologická revue*, 3/2005. 31 s.
- Koudelka, Zdeněk: **Prezident republiky**. Leges, Praha, 2011. 223 s.
- Novák, Miroslav; Brunclík, Miloš (eds.): **Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě**. Dokořán, Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-179-6. 400 s.
- Šimíček, Vojtěch (ed.): **Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky**. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 2008. ISBN 978-80-210-4520-0. 236 s.
- Charvát, Jakub; Just, Petr a kol.: **První přímá volba prezidenta ČR v roce 2013: cesta k jejímu zavedení a okolnosti a politické důsledky první přímé volby**. Metropolitan University Prague Press, Praha, 2014. 245 s.
- Hloušek, Vít et al.: **Presidents above parties? : presidents in Central and Eastern Europe, their formal competencies and informal power**. Masarykova univerzita, Brno, 2013. ISBN 978-80-210-6687-8. 311 s.
- Mesežnikov, Grigorij; Bútorá Martin (ed.): **Slovenské referendum '97 : zrod, priebeh, dôsledky**. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 1997. ISBN 80-967739-2-5. 305 s.
- Svák, Ján; Cibulka, Ľubor: **Ústavné právo Slovenskej republiky**. II.vydanie. Bratislavská vysoká škola práva, Bratislava, 2007. ISBN 978-80-88931-63-8. 648 s.
- Kollár, Miroslav; Mesežnikov, Grigorij; Bútorá, Martin (eds.): **Slovensko 2009: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010**. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2010. ISBN 80-89345-23-6. 652 s.
- Kollár, Miroslav; Mesežnikov, Grigorij (eds.): **Slovensko 2004: Súhrnná správa o stave spoločnosti**. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2004. ISBN 80-88935-75-X. 996 s.
- Kubát, Michal: **Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)**. Slon, Praha, 2005. ISBN 80-86429-46-6. 184 s.
- Słomka, Tomasz: **Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze**. Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2005. ISBN 83-89964-18-X. 308 s.
- Piasecki, Andrzej K.: **Wybory parlamentarne – samorządowe – prezydenckie 1989-2002**.

Wydawnictwo Adam Marszalek, Toruń, 2004. ISBN 83-7322-811-X. 300 s.

Chwalba, Andrzej: **Polsko 1989-2008. *Dějiny současnosti***. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2009. ISBN 978-80-7325-185-7. 256 s.

Ústava SR (1992, 2001)

Denník Pravda. Bratislava: Perex, a.s., 1990-. ISSN 1335-4051

Denník SME. Bratislava: Petit Press, a.s., 1993-. ISSN 1335-440X

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická časť práce.....	2
1.1 Priama voľba prezidenta vo svete.....	2
1.2 Definícia základných pojmov.....	3
1.3 Metodológia práce a výskumu.....	4
1.4 Výskumné otázky.....	6
2. Voľba prezidenta na Slovensku v rokoch 1918-1998.....	8
2.1 Voľba československého prezidenta počas tzv. prvej republiky (október 1918-október 1938)...	9
2.2 Voľba prezidenta počas tzv. druhej republiky (október 1938-marec 1939).....	11
2.3 Voľba prezidenta počas vojnovnej Slovenskej republiky (marec 1939-máj 1945).....	12
2.4 Voľba prezidenta počas tzv. tretej republiky (máj 1945-február 1948).....	12
2.5 Voľba prezidenta v komunistickej ČSR a ČSSR (február 1948-december 1989).....	13
2.6 Voľba prezidenta po tzv. Nežnej revolúcii (december 1989-december 1992).....	16
2.7 Voľba slovenského prezidenta v rokoch 1993-1998 a zavádzanie priamej voľby.....	18
3. Priama voľba slovenského prezidenta v rokoch 1999-2009.....	26
3.1 Voľby v roku 1999 – prvá priama voľba slovenského prezidenta.....	26
3.2 Voľby v roku 2004 – druhá priama voľba v znamení „menšieho zla“.....	29
3.3 Voľby v roku 2009 – priama voľba bez prekvapenia.....	33
3.4 Zhrnutie trendov v priamych voľbách.....	38
4. Slovenské prezidentské voľby v roku 2014.....	42
4.1 Úvod ku kapitole.....	42
4.2 Kandidáti.....	42
4.3 Výsledky volieb.....	44
4.4 Predvolebná kampaň v médiách.....	45
4.4.1 Robert Fico – obraz v médiách pred voľbami.....	45
4.4.2 Andrej Kiska - obraz v médiách pred voľbami.....	48
4.4.3 Ostatní kandidáti – obraz v médiách.....	51
4.4.4 Robert Fico a Andrej Kiska – obraz v médiách medzi 1. a 2. kolom.....	53
4.4.5 Robert Fico a Andrej Kiska – povolebný obraz v médiách.....	55
4.5 Štatistika uverejnených článkov.....	57
4.5.1 Denník Pravda.....	57
4.5.2 Denník SME.....	61
4.5.3 Zhrnutie.....	64
5. Tendencie v prezidentských voľbách v Poľsku a Česku.....	68

5.1 Trendy v poľských prezidentských voľbách.....	68
5.2 Trendy v českých prezidentských voľbách.....	72
5.3 Zhrnutie.....	74
Záver.....	77
Summary.....	79
Použité zdroje.....	82
Knihy.....	82
Odborné články.....	83
Periodiká.....	83
Internetové články.....	83
Stenozáznamy a legislatívne dokumenty, dostupné na internete.....	83
Iné internetové zdroje.....	84
Prílohy.....	85
Koncové poznámky.....	87

Úvod

Prezident je spravidla v dnešnej dobe stále pomerne vážaná a uznávaná funkcia. Ide zväčša o najdôležitejšieho ústavného činiteľa republiky, jeho postavenie a vplyv sa však líšia od krajiny ku krajine. Rovnako sa líši forma jeho voľby, pričom rozoznávame dva základné spôsoby voľby prezidenta - priamu a nepriamu. V tejto práci sa zameriam na prvú menovanú voľbu, konkrétne pôjde o Slovensko a jeho poslednú priamu voľbu prezidenta, ktorá sa konala na jar 2014. V prvej kapitole svojej diplomovej práce vymedzím základné pojmy, s ktorými budem v ďalších častiach pracovať. Rovnako v nej predstavím stručnú históriu priamej voľby prezidenta vo svete a v regióne strednej Európy. V závere tejto kapitoly definujem metodológiu práce a svoje výskumné otázky. V druhej kapitole práce popíšem históriu nepriamych volieb prezidenta na území Slovenska, ktorá sa začala v roku 1918 vznikom Československa a v tomto štáte pokračovala až do jeho zániku v roku 1992 s malou prestávkou v r. 1939 – 1945 počas existencie vojnovnej Slovenskej republiky. V závere druhej kapitoly sa pozriem na nepriamu voľbu prezidenta v novovzniknutej Slovenskej republike a cestu, ktorú musela táto republika podstúpiť k zavedeniu priamej voľby prezidenta. Tretia kapitola bude venovaná trom priamym voľbám slovenského prezidenta, počnúc prvou v roku 1999, pokračujúc druhou v r. 2004 a končiac treťou v r. 2009. V tejto kapitole v stručnosti popíšem politickú situáciu v SR pred konkrétnou voľbou, nasledovať bude popis časového horizontu oznamovania kandidatúr jednotlivých uchádzačov na post hlavy štátu a ich volebnej kampane. Predstavím tiež dianie medzi prvým a druhým kolom volieb. V závere kapitoly zhrniem trendy, ktoré som vypozeroval v rámci týchto troch volieb. Vo štvrtej kapitole tejto práce sa budem venovať posledným prezidentským voľbám, ktoré sa uskutočnili v druhej polovici marca 2014. Zameriam sa najmä na volebnú kampaň a pohľad na ňu v médiách, ako aj obraz jednotlivých kandidátov (s dôrazom na najsilnejších kandidátov) v médiách. Okrem toho sa pokúsim zistiť, či trendy, nastolené v závere tretej kapitoly, pokračovali aj v posledných voľbách. Piata kapitola sa zameria na porovnanie jednotlivých aspektov a trendov volieb na Slovensku s rovnakými aspektami v Česku a Poľsku. Zároveň budem sledovať, či sa v prípade poľských a českých volieb prezidenta neobjavujú iné tendencie. Záver práce bude slúžiť na zhrnutie nadobudnutých poznatkov a zodpovedanie výskumných otázok.

Téma prezidentských volieb nebýva na Slovensku pertraktovaná v období mimo volebnej kampane, nastoľovanie tém (v angl. *agenda-setting*) médiami je však aktuálnou témou prakticky pred každými voľbami. V prípade volieb prezidenta ide navyše o „najpersonalizovanejšie“ voľby na Slovensku, keďže si v nich ako v jediných voľbách v SR voliči vyberajú iba medzi jednotlivými kandidátmi bez ohľadu na ich stranícku identifikáciu. Preto je pri nich rozhodujúci charakter správ a komentárov v médiách, ktoré hovoria o konkrétnych kandidátoch a následne miera, akou tieto médiá dokážu ovplyvniť verejnú mienku v prospech alebo neprospech toho-ktorého kandidáta.

1. Teoretická časť práce

1.1 Priama voľba prezidenta vo svete

Ako som už načrtol v úvode tejto práce, prezident môže byť ako najvyšší predstaviteľ republiky volený dvomi spôsobmi – priamo a nepriamo. V súčasnosti sa síce ešte vždy objavujú prípady štátov – republík, v ktorých je post hlavy štátu „dedičný“ na spôsob monarchií (napr. KĽDR, do istej miery aj súčasná Sýria), tým sa však v práci ďalej venovať nebudem a pozornosť upriamim na priamu voľbu prezidenta, ktorá bola v r. 1999 uzákonená aj na Slovensku. Jej korene však siahajú do oveľa hlbšej minulosti. Blais ich odvodzuje od prijatia Ústavy Spojených štátov amerických v roku 1787. V tom čase ešte nešlo o ľudové hlasovanie; prezidenta vyberal Zbor voliteľov, ktorí boli vymenúvaní predstaviteľmi jednotlivých štátov USA. Tieto štáty však postupne začali zavádzať priamu voľbu voliteľov voličmi a do r. 1836 tak urobili všetky štáty s výnimkou Južnej Karolíny, ktorá priamu voľbu voliteľov zaviedla v r. 1864. V Európe bolo prvou krajinou, ktorá zaviedla voľbu prezidenta občanmi (bez medzičlánku v podobe voliteľov) Francúzsko v r. 1848. V prípade, že nikto z predložených kandidátov nezískal väčšinu hlasov voličov, však v ďalšej fáze rozhodovali poslanci Národného zhromaždenia spomedzi piatich najúspešnejších kandidátov. Podľa uvedených pravidiel sa navyše konala iba jedna priama voľba prezidenta, keďže víťaz prvých volieb Louis Napoleon Bonaparte o tri roky zosnoval štátny prevrat a neskôr vyhlásil cisárstvo. Priama voľba prezidenta bola do francúzskeho politického systému opäť implementovaná až v roku 1962. Prvé skutočne priame prezidentské voľby tak ustanovili až tvorcovia nemeckej ústavy (resp. ústavy Weimarskej republiky) v roku 1919. Podľa tejto ústavy mohol byť prezident zvolený v prvom kole nadpolovičnou väčšinou voličov. Ak sa tak nestalo, do druhého kola postúpili traja najúspešnejší kandidáti a za prezidenta bol zvolený kandidát s najvyšším počtom získaných hlasov bez požiadavky nadpolovičnej väčšiny hlasov. Prvým takto zvoleným prezidentom však bol až Paul von Hindenburg v r. 1925.¹ Počet krajín so zavedenou priamou voľbou prezidenta sa však aj začiatkom 20. storočia zvyšoval len veľmi pomaly. Dôvodom mohla byť prevaha monarchií, ale aj, ako upozorňuje Blais, strach z neúmerne veľkej legitimacy priamo zvoleného prezidenta, ktorý by následne zneužil svoje právomoci a zorganizoval štátny prevrat (po vzore Louisa Napoleona Bonaparteho).² Počet republík však začal po obidvoch svetových vojnách stúpať a s ním aj zavádzanie priamych volieb hlavy štátu. V roku 1997 malo podľa výskumu Blaisa, Massicotte a Dobrzynskej 91 republík z celkového počtu 132 zavedenú priamu voľbu prezidenta.³ To predstavuje 69%, treba však prihliadnuť na fakt, že od realizácie výskumu a napísania článku, v ktorom uvedení autori publikovali svoje zistenia, uplynulo devätnásť rokov, a odvtedy sa jednak menil počet existujúcich krajín a jednak sa v niektorých už existujúcich republikách zaviedla priama voľba prezidenta až po vydaní predmetného článku (napr. aj na Slovensku a v Česku).

Povojnová Európa zažila prvú väčšiu vlnu zavedenia priamych volieb prezidenta po páde socialistických režimov v strednej a východnej Európe. Nové štáty sa demokratizovali, vplyvom čoho sa snažili posúvať rozhodovacie právomoci o veciach verejných smerom k ľuďom. Väčšina z nich však musela najskôr zaviesť inštitút prezidenta, v priestore tzv. východného bloku malo v tom čase dlhoročnú tradíciu v existencii úradu prezidenta len Československo. Rumunsko túto funkciu zriadilo až v roku 1974 a Sovietsky zväz dokonca až v roku 1990. V ostatných krajinách vznikol úrad prezidenta až po demokratizácii. Ak sa pozrieme na stredoeurópsky región, tvorený štátmi Vyšehradskej štvorky, zistíme, že sú v ňom v otázke prezidenta a spôsobu jeho voľby prítomné tri prípady – štáty bývalého Československa, v ktorých existoval úrad prezidenta už od roku 1918, priamu voľbu však zaviedli až niekoľko rokov po rozpade štátu – Slovensko v roku 1999 a Česko v roku 2012 (prvá priama voľba sa konala v roku 2013). Iný príklad predstavuje Maďarsko, ktoré zaviedlo funkciu nepriamo voleného prezidenta až v roku 1990, pričom na tomto spôsobe voľby sa nič nezmenilo až dodnes. Posledný príklad vidíme v Poľsku, kde existuje funkcia prezidenta až od roku 1989, od roku 1990 je však volený priamo občanmi. Priama voľba prezidenta je teda v priestore strednej Európy (ak berieme do úvahy len postsocialistické štáty) pomerne nový „jav“ a v niektorých krajinách je novinkou aj samotná funkcia prezidenta. Jednotlivým vyššie uvedeným krajinám strednej Európy sa detailnejšie budem venovať v ďalších kapitolách. Výnimkou bude len Maďarsko, ktoré doposiaľ nezaviedlo priamu voľbu prezidenta.

1.2 Definícia základných pojmov

V práci budem operovať s mnohými pojmami, medzi najčastejšie používané bude patriť napr. termín „prezident.“ Hoci na prvý pohľad je tento pojem zrejмый a nie je potrebné ho objasňovať, v skutočnosti je ako všeobecné pomenovanie pre „hlavu štátu“ nejasný. Ak odstránime politický „nános“ tohto termínu, môžeme ním označiť predsedu či riaditeľa nejakej spoločnosti či vedeckého ústavu (ale aj športových zväzov). V politike je avšak tento termín sám o sebe vágny, keďže vo veľkej časti republík prezidenti nenapĺňajú svoje formálne postavenie. Ako prezidenti republík by mali riadiť štát (byť „predsedovia republiky“), ale ich právomoci sú často len ceremoniálne. Mlejnek píše v tomto zmysle o Česku, kde sa „riadiace centrum Českej republiky ... nachádza v sídle vlády a na jednotlivých ministerstvách, nie na Pražskom hrade.“⁴ Veľmi podobná situácia je aj na Slovensku, ako aj v iných parlamentných demokraciách, kde hlavná zodpovednosť za prijímanie zákonov a ich implementáciu do praxe prislúcha parlamentu a vláde, ktorú vedie premiér. Svoju pomenovaniu zodpovedá prezident najmä v prezidentských demokraciách, kde je prezident hlavou exekutívy (napr. USA), ale aj v poloprezidentských republikách, a to hlavne v tých, kde jeho neformálny vplyv prevyšuje formálne právomoci, zakotvené v ústave (napr. Rusko). Ani v jednej z krajín, ktorým sa budem venovať v nasledujúcich kapitolách, však prezident nedisponuje takýmto

právomocami (či už formálnymi alebo neformálnymi). Preto pre účely tejto práce budem ako prezidenta označovať osobu, ktorá:

- sa zúčastnila prezidentských volieb v danej krajine a zvíťazila v nich,
- disponuje aspoň ceremoniálnymi právomocami,
- ide o (prinajmenšom) formálne najvyššieho ústavného činiteľa,
- je najvyšším veliteľom ozbrojených síl
- „prezident republiky“ je oficiálne pomenovanie jeho funkcie.

Ďalej budem používať aj termíny ako „prezidentská/é voľba/y“ či „priama voľba.“ V tomto prípade nie sú podľa môjho názoru pochybnosti o ich skutočnom význame. V prípade prvého slovného spojenia pôjde o voľby, v ktorých sa volil prezident republiky. Pokiaľ ide o pojem „priama voľba“, v práci pod ním budem rozumieť také voľby prezidenta, v ktorých rozhodujú bezvýhradne občania danej republiky.

1.3 Metodológia práce a výskumu

V tejto práci použijem dva druhy zdrojov – odborné publikácie a periodické zdroje vo forme dennej tlače. Z poznatkov, nachádzajúcich sa v odborných publikáciách budem okrem tejto kapitoly čerpať najmä v prípade druhej kapitoly, popisujúcej voľbu (česko)slovenského prezidenta v minulosti, a v piatej kapitole, ktorá bude pojednávať o vybraných aspektoch voľby českého a poľského prezidenta. V tretej a štvrtej kapitole budú ťažiskovými zdrojmi periodiká, vhodne doplnené odbornými publikáciami. V tretej kapitole pôjde o nasledovné periodiká:

- v prípade priamych volieb prezidenta SR v rokoch 1999 a 2004 na analýzu použijem denníky Nový Čas a Národná obroda. V prvom prípade ide síce o bulvárny denník, avšak práve tento typ tlače sa v nižšie vymedzenom období zameriaval na informácie, ktoré môžu byť relevantné v otázke ovplyvňovania mienky občanov tlačou pri ich výbere vhodného kandidáta na prezidenta, ktorému napokon odovzdajú svoj hlas vo voľbách. Navyše, denník Nový Čas je dlhodobo najčítanejší na Slovensku. Denník Národná obroda patril, naopak, k serióznym mienkotvorným denníkom. K tomuto denníku je ešte nutné dodať, že v roku 2005 zanikol. Pri uvedených voľbách som analyzoval relevantné články či komentáre, uverejnené v predmetných periodikách v nasledovných obdobiach: november 1998, resp. 2003 – jún 1999, resp. 2004.
- v prípade priamych volieb prezidenta SR v roku 2009 na analýzu použijem denníky SME a Pravda. Dôvodom je fakt, že denníky SME a Pravda zánikom rôznych tlačených médií (o.i. aj denníka Národná obroda) posilnili svoju mienkotvornosť a miesto na slovenskom mediálnom trhu. V prípade týchto volieb bol relevantný najmä denník SME, ktorý prinášal rôzne odhalenia káuz, týkajúcich sa jednotlivých kandidátov, ktoré mohli ovplyvniť voličov

pri ich výbere. Naopak, Nový Čas prestal v porovnaní s r. 1999, resp. 2004 poskytovať relevantné informácie o jednotlivých kandidátoch na post hlavy štátu a zameral sa ešte viac na bulvárnu tematiku. Sledované obdobie som vymedzil na mesiace november 2008 – jún 2009. Vzhľadom na zvolenú dolnú hranicu bolo nutné niektoré informácie doplniť publikáciou „Slovensko 2009“, na ktorej sa autorsky podieľali pracovníci Inštitútu pre verejné otázky. V prípade, že použitý zdroj (novinový článok) je dostupný aj na internetovej stránke predmetného periodika, do koncovkej poznámky som zahrnul aj hypertextový odkaz na tento článok.

- Vo štvrtej kapitole svojej práce použijem ako hlavné zdroje denníky SME a Pravda, pričom sledované obdobie som v porovnaní s predošlou kapitolou rozšíril na obdobie júl 2013 – jún 2014. Pred týmito voľbami prezidenta sa totiž kampaň začala o čosi skôr a tomu sa prispôbili aj médiá. Navyše som považoval za potrebné rozšíriť v ťažiskovej kapitole celej diplomovej práce analyzované obdobie vo vybraných periodikách.

Metódou, použitou v práci, bude teda najmä analýza tlače a vo štvrtej kapitole aj jednoduchá štatistická metóda výpočtu negatívnych, pozitívnych a neutrálnych článkov vo vzťahu ku konkrétnemu kandidátovi. Budem sa teda snažiť posúdiť, ako boli jednotlivé články a komentáre, týkajúce sa kandidátov v uvedených voľbách, ladené – či v prospech určitého kandidáta/kandidátov, v jeho neprospech, alebo neutrálne. V prípade komentárov, uverejnených v analyzovanej tlači, beriem do úvahy fakt, že tieto nemusia nutne odrážať názor redakcie. Zároveň však usudzujem, že jednotlivé denníky uverejnia skôr pohľad komentátora, ktorý sa viac-menej zhoduje s postojom väčšiny redakcie na danú tému, než takého, ktorý je v rozpore s ním. Do úvahy budem brať všetky relevantné články, týkajúce sa niektorého z nasledujúcich prezidentských kandidátov: Robert Fico, Andrej Kiska, Radoslav Procházka, Milan Kňažko, Pavol Hrušovský, Gyula Bárdos a Ján Čarnogurský. Dôvodom výberu práve týchto kandidátov je fakt, že médiá ich počas sledovaného obdobia preferovali ako najväznejších kandidátov na výhru vo voľbách (resp. postup do ich druhého kola). S výnimkou Jána Čarnogurského sa napokon aj všetci uvedení kandidáti umiestnili na popredných miestach vo výsledkoch prvého kola volieb (v poradí, v akom sú uvedení vyššie). Zo zoznamu relevantných článkov som vyňal všetky informácie o prieskumoch verejnej mienky a rozhovory s kandidátmi či inými ľuďmi, vyjadrujúcimi sa ku kandidátom. Spomínanú jednoduchú štatistiku som rozdelil do štyroch časových úsekov. Prvým je obdobie júl 2013 – december 2013. Druhý časový úsek začína v januári 2014 a končí sa 13. marcom 2014, t.j. dňom 48-hodinového moratória pred prvým kolom volieb. V uvedených časových úsekoch som bral do úvahy relevantné články a komentáre o všetkých vyššie uvedených kandidátoch. V ďalších dvoch vymedzených úsekoch som však analyzoval len články o dvoch najúspešnejších kandidátoch z prvého kola –

Robertovi Ficovi a Andrejovi Kiskovi. Tretie časové obdobie predstavuje dva týždne medzi prvým a druhým kolom prezidentských volieb, t.j. 17. marec 2014 (pondelok po prvom kole) – 27. marec 2014 (počiatočný deň moratória pred druhým kolom). Posledný časový úsek následne začína 31. marcom, t.j. pondelkom po druhom kole voľby a končí 30. júna 2014.

Jednotlivé články a komentáre som podľa osôb, ktorých sa týkali, rozdelil do troch častí – tie o Robertovi Ficovi, o Andrejovi Kiskovi a nakoniec články a komentáre o ostatných kandidátoch. Následne som im priradil názorové zafarbenie, t.j. či boli „pozitívne“, teda písané v prospech daného kandidáta (resp. informácia v článku vyznieva pozitívne pre daného kandidáta), „negatívne“ (v neprospech daného kandidáta, resp. informácia vyznieva pre daného kandidáta negatívne) alebo „neutrálne“ (nemožno určiť, ako vyznieva daná informácia/komentár). Výsledky na základe takto určenej kategorizácie predstavím v časti 4.5 tejto práce. K výsledkom pripojím ich interpretáciu.

1.4 Výskumné otázky

Po určení výskumných metód práce a popise charakteru použitých zdrojov zostáva ešte určenie výskumných otázok, ktoré sa budem snažiť prostredníctvom analýzy v tejto práci zodpovedať. Prvým základným predpokladom k prvej výskumnej otázke môže byť téza, že v dnešnej dobe, kedy ľudia obklopujú informácie prakticky zo všetkých strán, je zložité vyselektovať pravdivé a nepravdivé informácie a zistiť, ktorá správa v médiách si kladie za cieľ pravdivo informovať o charaktere či zámeroch toho-ktorého človeka (či už ide o politika alebo nie) a ktorá je len kampaňou v (ne)prospech daného človeka (kandidáta). Z uvedených dôvodov čerpá veľa občanov informácie z rokmi overených mienkotvorných médií, neuvedomujúc si, že aj tieto môžu často slúžiť nekalým úmyslom a poskytovať zámerne skreslené informácie. Články, ktoré sú na prvý pohľad „neutrálne“, môžu byť zas doplnené komentárom, ktorý často predstavuje názor redakcie. Samo zrejme, neobjektivitu a manipuláciu s mienkou čitateľov si na druhej strane netreba mýliť so zaujatím postojá v súlade s dlhodobou politickou afiliáciou daného periodika. Aj napriek tomu, že je niektoré z médií vzhľadom k svojmu politickému postoju mierne zaujaté v prospech niektorého z kandidátov, by však nemalo utajovať informácie, ktoré hovoria v neprospech tohto kandidáta. Vplyv médií na rozhodovanie obyvateľov vo voľbách je, pochopiteľne, zložité oddeliť od ostatných aspektov, ktoré v konečnom dôsledku vplývajú na voľbu. Napriek tomu sa pokúsím zistiť koreláciu medzi výsledkom voľby prezidenta SR v r. 2014 a informáciami, aké o jednotlivých kandidátoch (najmä však o dvoch najúspešnejších) poskytovali analyzované médiá. Druhým predpokladom k formulácii nižšie uvedenej výskumnej otázky však môže byť fakt, že prezidentom SR sa v roku 2014 po prvýkrát stal človek, ktorý jednak nebol nikdy členom KSC (KSS) a ide o prvého prezidenta republiky bez akýchkoľvek predošlých politických skúseností. Na základe vyššie vypísaných skutočností je teda na mieste vytýčiť si nasledovnú výskumnú otázku:

1. Mali analyzované médiá vplyv na víťazstvo Andreja Kisku v prezidentských voľbách v roku 2014?

K uvedenej otázke je však potrebné dodať, že vyslovujem predpoklad, že analyzované denníky publikovali o prezidentských kandidátoch články v súlade so svojím názorovým zameraním

Druhá výskumná otázka vyplýva zo skutočnosti, že niektoré aspekty volieb (či už kvalitatívne alebo kvantitatívne) a ich následný popis môžu zásadným spôsobom formovať charakter voľby v danej krajine. Ak sú niektoré aspekty v čase nemenné, resp. ich stav sa kontinuálne v čase mení iba jedným spôsobom bez výnimky, je možné pozorovať určité tendencie, ktoré táto voľba má. Preto druhá výskumná otázka znie:

2. Aké trendy, resp. tendencie je možné vidieť pri predošlých priamych voľbách prezidenta na Slovensku?

Medzi sledované aspekty bude patriť volebná účasť, spôsob vedenia predvolebnej kampane, čas ohlásenia prvých kandidátúr do prezidentských volieb a charakteristika jednotlivých kandidátov (počet kandidátov, pomer pohlaví medzi kandidátmi, pomer verejne známych a neznámych kandidátov). Takisto sa pokúsím zistiť, či existuje v prípade Slovenska problém s vyzbieraním potrebného počtu podpisov pod kandidatúru.

Keďže Slovensko nie je v priestore strednej Európy jediné s priamou voľbou prezidenta, a navyše je jeho nedávna história podobná s krajinami Vyšehradskej krajín so zavedenou priamou voľbou (Česko, Poľsko), vzniká predpoklad, že vyššie spomínané aspekty priamej voľby, resp. trendy z nich vyplývajúce môžu byť tiež medzi týmito štátmi podobné. Tretia výskumná otázka preto bude znieť:

3. Sú trendy, resp. tendencie z predošlých priamych volieb prezidenta na Slovensku podobné s trendmi z predošlých priamych volieb prezidenta v Česku, resp. v Poľsku?

2. Voľba prezidenta na Slovensku v rokoch 1918-1998

Na území Slovenska sa v minulosti vystriedalo viacero štátnych zriadení. Ak by sme zašli do naozaj ďalekej minulosti, od 7. storočia sa na rôznych častiach dnešného Slovenska vystriedala ríša franského kupca Sama, Avarský kaganát či Veľkomoravské kniežatstvo a od 10. storočia až do r. 1918 patrila väčšina územia dnešnej Slovenskej republiky pod Uhorské kráľovstvo. Počas tohto dlhého obdobia bola väčšina štátnych útvarov v Európe monarchie a republiky patrili skôr k výnimkám, najmä ak hovoríme o priestore strednej a východnej Európy. K zmene došlo až po konci 1. svetovej vojny, kedy sa viacero starých, aj niekoľko stoviek rokov existujúcich monarchií rozpadlo a nahradili ich nové štáty, z ktorých časť predstavovali republiky. Jednou z nich bolo aj Československo. Jeho vzniku predchádzalo niekoľko udalostí, v centre ktorých stáli traja muži – Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik. Po stretnutí Masaryka s Benešom a Štefánikom v Paríži sa sformoval akýsi československý odboj proti monarchii.⁵ V tomto roku tiež dochádza k spolupráci Čechov a Slovákov, žijúcich v USA, ktorí podpisujú Clevelandskú dohodu, ktorá je prvým dokumentom významnejšej slovenskej politickej organizácie o potenciálnej podobe budúceho československého štátu.⁶ V roku 1916 vyššie uvedená trojica zakladá Československú národnú radu (ČSNR), ktorú ako legálneho predstaviteľa Čechov a Slovákov čoskoro uznalo Francúzsko a neskôr aj Veľká Británia a USA.⁷ Práve vtedajší prezident USA Woodrow Wilson predstavil v januári 1918 na pôde Kongresu akýsi nový „poriadok,“ ktorý by sa mal po 1. svetovej vojne dodržiavať a ktorý Wilson zhrnul do štrnástich bodov. Jedným z nich bolo aj právo európskych národov na sebaurčenie a tým pádom podpora zakladania štátov na národnom princípe.⁸ Aj tento fakt mohol prispieť k urýchleniu vzniku československého štátu, ktorého dočasná vláda v podobe ČSNR bola štátmi tzv. Dohody uznaná už pred vznikom ČSR 18. októbra 1918 na základe Washingtonskej deklarácie. V tejto vláde plnil Masaryk úlohy prezidenta, predsedu vlády a ministra vnútra, Beneš funkciu ministra zahraničia a Štefánik funkciu ministra vojny. Československo následne vzniklo 28. októbra vyhlásením predstaviteľov Československého národného výboru, ktoré bolo týmto výborom v ten istý deň potvrdené prijatím zákona o zriadení samostatného československého štátu. K úplnosti treba ešte dodať, že slovenská časť novovzniknutého štátu sa k nemu oficiálne prihlásila až dva dni po jeho vzniku, a to nezávisle od pražských udalostí, prijatím Martinskej deklarácie. Na jej základe bola ustanovená aj Slovenská národná rada na čele s Matúšom Dulom.⁹

Čoskoro po vzniku štátu bolo potrebné riešiť mnoho ďalších detailov, nevyhnutných pre bezproblémové fungovanie štátu, ako napr. prijímanie rôznych zákonov, ale aj ustanovenie riadnych legislatívnych a exekutívnych orgánov republiky. Rovnako bolo potrebné vyriešiť nejasnosti ohľadom postavenia týchto orgánov a spôsobu ich voľby, počnúc parlamentom a končiac hlavou štátu, t.j. prezidentom. Práve ustanoveniu spôsobu voľby prezidenta ČSR (neskôr SR) a jej

modifikácii v čase sa budem venovať v tejto kapitole. V jej prvej časti predstavím právne zakotvenie voľby prezidenta krátko po vzniku Československa. Následne sa pozriem na jeho aplikáciu v praxi – t.j. na jednotlivé voľby prezidenta republiky až do r.1938. Osobitnú pozornosť budem venovať legislatívnemu zakotveniu a praktickej aplikácii voľby prezidenta na území Slovenska v r. 1939-1945, t.j. počas trvania vojnovnej Slovenskej republiky. Následne budem pokračovať v predstavovaní volieb prezidenta republiky v obnovenom povojnovom Československu v r.1945-1948 a zmenám po nastolení komunistickej vlády v roku 1948, ktorá pretrvala až do roku 1989. Ďalšia časť kapitoly bude patriť krátkemu obdobiu rokov 1989-1992, na začiatku ktorého bola cesta krajiny k demokracii, no zavŕšené bolo rozpadom Československa. V závere tejto kapitoly sa budem venovať voľbe prezidenta novovzniknutej Slovenskej republiky, a to opäť tak z právneho, ako aj z praktického hľadiska. Záverečná časť kapitoly bude patriť aj diskurzu ohľadom zavedenia priamej voľby prezidenta od roku 1997, kedy sa konalo neúspešné referendum o tejto otázke, až do r. 1999, kedy bola priama voľba zavedená.

2.1 Voľba československého prezidenta počas tzv. prvej republiky (október 1918- október 1938)

Ako som uviedol v predošlých riadkoch, po vzniku ČSR bolo potrebné v krátkej dobe ustanoviť aspoň dočasné orgány, bez ktorého nie je možné plnohodnotné fungovanie žiadneho štátu. A tak bola 13. novembra 1918 ako zákon č. 37/1918 prijatá tzv. dočasná ústava.¹⁰ Prezidentovi bolo venovaných päť paragrafov, z ktorých hneď prvý - §7 – pojednával o voľbe prezidenta a jeho funkčnom období nasledovne: „*Hlavou státu je president republiky, kterého volí Národní shromáždění za přítomnosti dvou třetin poslanců dvoutřetinovou většinou přítomných. Úřad presidenta trvá až do doby, kdy dle ústavy konečné nová hlava státu bude zvolena.*“ Aj dočasná ústava teda jasne definovala minimálne kvórum, ktorým mohol byť kandidát na prezidenta zvolený; matematicky išlo o minimálne štyri devätiny všetkých poslancov Národného zhromaždenia. O to menej zrejme bolo, koľko trvá funkčné obdobie zvoleného prezidenta a druhá veta vyššie uvedeného zákona naznačuje, že ústavodarný zbor počítal s tým, že v krátkom období niekoľkých rokov bude vypracovaná nová, definitívna podoba československej ústavy, ktorá vymedzí funkčné obdobie hlavy štátu. Podľa tejto provizórnej ústavy sa konala naozaj iba jediná voľba prezidenta, ktorá sa uskutočnila už deň po prijatí tejto ústavy – 14. novembra 1918. Podľa dostupného stenozáznamu z tejto voľby¹¹ bol jediným kandidátom v tejto voľbe Tomáš Garrigue Masaryk, pričom priebeh celej schôdze, na ktorej voľba prebehla, svedčil v prospech Masarykovho zvolenia. Vo svojej úvodnej reči dokonca predsedajúci schôdze a vtedajší predseda vlády Karel Kramář požiadal poslancov, aby zvolili Masaryka. Podľa všetkého dokonca ani neprebehlo štandardné – či už tajné alebo verejné – hlasovanie, pretože Kramář podľa stenozáznamu po spomínanej žiadosti o zvolenie Masaryka a následnom búrlivom potlesku prítomných poslancov skonštatoval, že Masaryk

bol práve zvolený za prvého prezidenta ČSR. Za zmienku stojí, že od tejto voľby do prijatia definitívneho znenia ústavy boli články dočasnej ústavy, týkajúce sa postavenia prezidenta a jeho voľby raz novelizované – podľa nového znenia na zvolenie prezidenta postačila prítomnosť jednej tretiny poslancov a súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných s predmetným kandidátom. Podľa tejto úpravy sa však nekonala žiadna voľba prezidenta.

Československo sa svojej trvalej ústavy dočkalo o necelého poldruha roka od svojho vzniku – ústava bola schválená ako zákon č.121 29. februára 1920.¹² Prezidentovi boli venované paragrafy 56 až 69, voľba a jej podmienky boli popísané na začiatku sekcie. Podľa nich mohol byť za prezidenta republiky zvolený občan ČSR, ktorý dosiahol 35 rokov a bol voliteľný do Národného zhromaždenia. Na zvolenie potreboval prítomnosť väčšiny všetkých poslancov poslaneckej snemovne (dolná komora) a senátu (horná komora) a súhlas troch pätín zúčastnených. Takýmto spôsobom sa volilo dvakrát. Pokiaľ ani po druhej voľbe nebol za prezidenta zvolený žiaden z kandidátov, konala sa ďalšia voľba, ktorej podmienky upravoval zákon č.161 o voľbe prezidenta republiky, prijatý 9. marca 1920.¹³ Podľa neho sa po druhom neúspešnom hlasovaní koná tretie s dvomi najúspešnejšími kandidátmi z predchádzajúcich volieb. V prípade rovnosti hlasov v predošlých voľbách rozhodol o postupe do ďalšieho kola los. Zvolený bol ten kandidát, ktorý získal vyšší počet hlasov, pričom pri rovnosti hlasov opäť rozhodoval los. Funkčné obdobie prezidenta bolo ústavou ohraničené na sedem rokov, pričom voľba nového prezidenta sa mala konať v niektorú z posledných štyroch nediel pred uplynutím funkčného obdobia úradujúceho prezidenta. Prezident mohol byť v úrade podľa ústavy najviac dve volebné obdobia po sebe. Tretíkrát mohol kandidovať až pokiaľ od konca jeho druhého funkčného obdobia uplynulo aspoň sedem rokov. Z tejto podmienky však bol vyňatý prvý prezident ČSR (t.j. T.G.Masaryk). Tento pozoruhodný fakt korešponduje s autoritou prezidenta Masaryka v prvých rokoch ČSR, ktorá sa takýmto spôsobom dostala dokonca až do zákona. Ústava v ďalších paragrafoch vymenúvala aj postup, ktorý by mal nastať, ak by prezident zomrel počas svojho funkčného obdobia, vzdal by sa funkcie alebo by nebol dlhšiu dobu schopný vykonávať svoju funkciu. Prezident bol volený tajne. Po prvýkrát sa podľa tejto právnej úpravy konala voľba prezidenta 27. mája 1920. V tejto voľbe opäť kandidoval Masaryk, pričom tentoraz mal aj protikandidáta, ktorým bol nemecký poslanec Národného zhromaždenia August Naegle. Masaryk spomínané voľby znovu vyhral; získal 284 hlasov, zatiaľ čo jeho protikandidát 61 hlasov. Podľa dostupného stenozáznamu¹⁴ zo schôdze, na ktorej táto voľba prebehla, sa akt zvolenia nevyhol verbálnym výpadom nemeckých poslancov po voľbe, v ktorej neuspel „ich“ kandidát Naegle a následnej odozve zvyšku poslaneckého zboru. To len dokazuje, že takéto slovné potýčky v zákonodarnom zbere nie sú výsadou dnešnej doby, ale objavovali sa aj pred takmer storočím. Zákon o voľbách prezidenta sa nezmenil počas celého druhého funkčného obdobia prezidenta Masaryka a tak sa podľa neho 27. mája 1927 konala aj ďalšia, už tretia voľba v

Československu. Opäť kandidoval Masaryk a jeho protikandidátom bol komunistický poslanec Václav Šturc. Podľa očakávania bol za prezidenta v tejto voľbe znovu zvolený Masaryk – získal 274 hlasov, kým Šturc iba 54. Voľbu znovu poznamenali prejavy nespokojnosti; tentoraz išlo o poslancov KSČ, ktorí počas voľby výkrikmi „*Sedorjak v kriminále*“ vyjadrovali otvorený protest s uväznením ich poslanca Nikolu Sedorjaka.¹⁵ Nič sa na spôsobe voľby nezmenilo ani v roku 1934, keď sa na spoločnej schôdzi Poslaneckej snemovne a Senátu uskutočnila už štvrtá voľba československého prezidenta. Vzhľadom na vyššie spomínanú výnimku v zákone opätovne kandidoval T.G.Masaryk a jeho protikandidátom bol v tom čase už významný komunistický politik Klement Gottwald. Masaryk bol so ziskom 327 hlasov už po štvrtýkrát zvolený za prezidenta ČSR, zatiaľ čo Gottwald získal 38 hlasov.¹⁶ Už o rok neskôr bol však kvôli pretrvávajúcim zdravotným problémom a vysokému veku Masaryk nútený vzdať sa funkcie a v Národnom zhromaždení boli vypísané predčasné prezidentské voľby, ktoré sa konali 18. decembra 1935, a to podľa stále platného zákona z r. 1920. O post prezidenta sa v tejto voľbe znovu uchádzali iba dvaja kandidáti; právnik a jeden zo zakladateľov Československa Edvard Beneš a národnodemokratický politik Bohumil Němec. Hoci Němec krátko pred voľbou abdikoval, vo voľbách získal 24 hlasov. Jeho súper vo voľbe Beneš ich získal až 340, čím bol zvolený za druhého československého prezidenta.¹⁷ Funkčné obdobie Beneša však trvalo iba tri roky. Narušili ho najmä narastajúce územné nároky okolitých krajín. Pod nátlakom krízovej situácie 5. októbra 1938 prezident Beneš odstúpil a o deň na to vydala Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) spolu so Slovenskou národnou stranou Žilinský manifest, ktorým bola vyhlásená autonómia Slovenskej krajiny.

2.2 Voľba prezidenta počas tzv. druhej republiky (október 1938 - marec 1939)

Akt vyššie uvedenej autonómie bol potvrdený ústavným zákonom z 22. novembra 1938¹⁸, t.j. necelé tri týždne po prijatí Viedenskej arbitráže, ktorou ČSR a obzvlášť Slovensko prišli o podstatnú časť svojho územia. Podľa spomínaného zákona musí väčšina, potrebná podľa príslušného zákona o voľbe prezidenta, zahŕňať primeranú väčšinu poslancov Národného zhromaždenia, zvolených na území Slovenska. V tejto napätej atmosfére a podľa upraveného zákona sa 30. novembra 1938 konali na pôde Národného zhromaždenia prezidentské voľby. Jediným kandidátom bol právnik Emil Hácha, ktorý vo voľbe získal 272 hlasov vrátane 58 hlasov slovenských poslancov a bol tak zvolený za tretieho prezidenta republiky. Zaujímavosťou je, že podľa svedectiev jeho blízkych priateľov nikdy netúžil po tomto poste a ku kandidatúre ho museli prehovárať.¹⁹ Hlavou československého štátu však nebol dlho. Jeho funkčné obdobie prerušila čoraz napätejšia situácia v Európe, ktorá nezadržateľne smerovala k ďalšej svetovej vojne. Už beztak územne oklieštené Československo napokon „rozbité“ vyhlásenie samostatnej Slovenskej republiky 14. marca 1939. O deň na to sa česká časť územia bývalej ČSR stáva tzv. Protektorátom

Čechy a Morava pod patronátom Nemeckej ríše. Hácha sa na území okupovaného protektorátu stáva štátnym prezidentom. Paralelne sa vo Veľkej Británii formuje československý protinacistický odboj, vedený exilovou vládou a prezidentom v exile, ktorým je Edvard Beneš. Československo v období od vyhlásenia Slovenskej republiky a Protektorátu Čechy a Morava existuje prostredníctvom uvedených exilových orgánov, ktoré sú uznané aj vládou Veľkej Británie a ďalších štátov, zapojených vo vojne proti nacistickému Nemecku.

2.3 Voľba prezidenta počas vojnovnej Slovenskej republiky (marec 1939 – máj 1945)

Slovensko, ktoré je *de iure* samostatným štátom, ale *de facto* je jeho hospodárska i zahraničná politika (a tým aj legitimita) naviazaná na Nemecko, v tomto čase zatiaľ nemá prezidenta ani trvalú ústavu. Tú sa podarí sformovať a schváliť 21. júla 1939 ako zákon č. 185/1939 Sl.z.²⁰ Jej paragrafy 31 až 33 sa venovali spôsobu voľby prezidenta. Podľa nich sa prezident, tak ako to bolo doposiaľ v ČSR, volil nepriamo v najvyššom zákonodarnom orgáne, ktorým bol Slovenský snem. Na zvolenie prezidenta bola potrebná prítomnosť dvoch tretín poslancov snemu a trojpäťtinový súhlas zúčastnených s kandidátom. V prípade nezvolenia sa konalo druhé kolo, do ktorého postúpili dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov. V tomto kole rozhodovala jednoduchá väčšina. V prípade rovnosti hlasov rozhodol los. Kandidát na prezidenta musel mať v deň voľby aspoň 40 rokov. Ten istý kandidát sa mohol stať prezidentom nanajvýš dvakrát za sebou. Funkčné obdobie prezidenta bolo ústavou stanovené na sedem rokov. Prvá (a jediná) voľba slovenského prezidenta podľa tejto ústavy sa uskutočnila 26. októbra 1939. Kandidát bol iba jeden – kňaz a v tom čase už dlhoročný poslanec za HSLŠ Jozef Tiso. V tejto voľbe bol za prezidenta zvolený jednomyselne 61 hlasmi.²¹ Jeho funkčné obdobie sa však skončilo predčasne, podobne ako v prípade prezidentov ČSR Beneša a Hácha. Za dátum predčasného skončenia Tisovho funkčného obdobia možno označiť 8. máj 1945, keď bolo sovietskou Červenou armádou a spojencami oslobodené celé územie ČSR (územie Slovenska však bolo oslobodené už v priebehu apríla 1945). Krátko po oslobodení Československa Tiso utiekol do Nemecka, odkiaľ však bol v r. 1946 vydaný do ČSR. Tu bol obvinený z vlastizrady a v apríli 1947 odsúdený na trest smrti obesením, ktorý bol vykonaný 18. apríla 1947. Podobne vyzeral aj Háchov osud – v máji 1945 bol zatknutý na prezidentskom zámku v Lánoch a pre svoje podlomené zdravie prevezený do väzenskej nemocnice na Pankráci, kde 27. júna 1945 zomrel.

2.4 Voľba prezidenta počas tzv. tretej republiky (máj 1945 – február 1948)

Na území oslobodeného Československa do platnosti vošiel ústavný dekrét prezidenta v exile Beneša z 3. augusta 1944 o obnovení právneho poriadku v ČSR v stave, v akom sa nachádzal do 29. septembra 1938.²² Rovnako na základe iného Benešovho dekrétu z roku 1944 boli ustanovené dočasné národné výbory, podriadené vláde ČSR, a dočasné Národné zhromaždenie, ktorému sa

vláda zodpovedala.²³ Provizórny stav trval až do roku 1946, keď bol dočasným NZ 11. apríla prijatý zákon o Ústavodarnom Národnom zhromaždení, ktorému podľa spomínaného zákona „prislúcha, ... aby Československej republike dalo novú ústavu.“²⁴ Tento zákon zároveň vyžadoval, aby bolo Ústavodarné NZ zvolené na základe demokratických volieb. Tak sa aj stalo a toto zhromaždenie začalo hneď po svojom zvolení plniť ďalšie úlohy, ktorými obnovovalo právny poriadok a obsadzovanie ostatných orgánov. Preto bola súčasťou programu jeho druhej schôdze aj voľba nového prezidenta republiky. Kandidoval opäť iba jeden človek – Edvard Beneš. Ten v spomínanej voľbe získal všetkých 298 platných hlasov a bol tak jednomyseľne zvolený za (staro)novú hlavu štátu.²⁵ Ako však bolo už v predošlých rokoch takmer nepísaným pravidlom, aj toto funkčné obdobie sa skončilo predčasne. K skrátenému funkčnému obdobiu v tomto prípade prispel tzv. Víťazný február, ktorý bol odpoveďou československých komunistov na vládnu krízu a po ktorom sa postupne väčšina dôležitých postov v republike a neskôr *de facto* celý štát dostali do rúk predstaviteľov KSČ. K vzostupu moci komunistov svojím spôsobom prispel aj prezident Beneš, ktorý pristúpil na požiadavky vedenia KSČ, aby boli posty vo vláde, ktoré sa uvoľnili po prezidentom prijatej demisii demokratických ministrov, doplnené podľa ich predstáv.²⁶ Objektívne však treba uviesť, že Beneš mal snahu zvrátiť narastajúcu moc komunistov – už pri podpise demisie ministrov upozornil, že tak nerobí kvôli sympatiám k predstaviteľom KSČ, ale „aby ... zabránil bratovražedným súbojom, ktorými sa mi vyhrážate (*komunisti, pozn.aut.*) a ktoré ste schopní vyvolať.“²⁷ V atmosfére názorovo roztrieštenej spoločnosti, z ktorej časť odmietala nástup komunistickej „diktatúry proletariátu“ a časť ju vítala ako nádej na spravodlivejšie usporiadanie, sa koncom mája 1948 konali parlamentné voľby, v ktorých vyhrala tzv. jednotná kandidátna listina Národného frontu so ziskom 89,2% hlasov. Prezident Beneš sa ešte pokúsil o posledné pokusy protestovať proti vývoju udalostí, keď odmietol podpísať návrh novej ústavy a nový volebný zákon, ale neúspešne. 7. júna 1948 teda zo svojej funkcie odstúpil.²⁸

2.5 Voľba prezidenta v komunistickej ČSR a ČSSR (február 1948 – december 1989)

Nová ústava, ktorej návrh Beneš odmietol podpísať, bola prijatá ešte počas jeho funkčného obdobia 9. mája 1948.²⁹ Jej preambula hlása zavedenie ľudovej demokracie a snahu o vybudovanie socializmu v krajine. Tretia kapitola ústavy upravovala spôsob voľby prezidenta, jeho právomoci a postavenie. Minimálny potrebný vek na kandidatúru na post prezidenta určila, rovnako ako ústava ČSR z roku 1920 na 35 rokov. Podľa tejto ústavy však na rozdiel od minulosti stačilo, aby bola pri voľbe prezidenta prítomná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov. Na zvolenie následne vyžadovala súhlas troch pätín zúčastnených. Podmienky v prípade nezvolenia v prvom kole zostali nezmenené. Ďalšie podrobnosti upravoval zákon o voľbe prezidenta republiky, ktorý bol ako zákon č.152/1948 Sb. prijatý 12. júna 1948 a platnosť nadobudol o deň neskôr.³⁰ Podľa § 5, ods.1 tohto

zákona môže pred prvou voľbou skupina minimálne 100 poslancov navrhnúť vlastného kandidáta na prezidenta. V prípade, že sa tak stane, sa následná voľba vykoná verejne zdvihnutím ruky alebo postavením sa. Inak sa hlasuje tajne pomocou lístkov. Táto právna úprava teda po prvýkrát umožňovala verejnú voľbu prezidenta republiky. Funkčné obdobie prezidenta naďalej trvalo sedem rokov. Prvá voľba podľa vyššie uvedených zákonov sa vykonala 14. júna 1948 na piatej schôdzi NZ.³¹ Poslancami NZ bol do voľby navrhnutý Klement Gottwald, ktorý bol v tom čase predseda KSČ. Keďže sa do voľby iný kandidát neprihlásil, bola naplnené podmienky pre konanie sa verejnej voľby. Prvýkrát v histórii Československa tak bola hlava štátu volená verejne. Z tejto voľby vzišiel Klement Gottwald ako jasný víťaz, keď za jeho zvolenie hlasovalo jednomyselne všetkých 296 zúčastnených poslancov. Ani Gottwaldovo funkčné obdobie však netrvalo sedem rokov. Skončilo sa jeho úmrtím 14. marca 1953, len pár dní po tom, ako sa vrátil z Moskvy z pohrebu dlhoročného sovietskeho vodcu Josifa Vissarionoviča Stalina. V krátkej dobe teda bolo potrebné uskutočniť novú voľbu. Tá bola vykonaná 21. marca 1953, len týždeň po Gottwaldovej smrti, na 72. schôdzi Národného zhromaždenia. Na post prezidenta bol poslancami znovu navrhnutý len jeden človek, t.č. predseda vlády ČSR Antonín Zápotocký. Opäť tak bola naplnená podmienka verejnej voľby. V nej Zápotocký vyhral jednomyselne 271 hlasmi všetkých prítomných poslancov a stal sa tak prezidentom.³² Ako sa však už pomaly stávalo „tradíciou“, aj jeho funkčné obdobie sa skončilo predčasne. Tak, ako v prípade Gottwalda, ho ukončila Zápotockého smrť dňa 13. novembra 1957. Následná voľba novej hlavy štátu sa uskutočnila o 6 dní, t.j. v ešte kratšom časovom období, ako tomu bolo po smrti Klementa Gottwalda. Znovu sa rozhodovalo iba o jedinom kandidátovi, ktorým bol prvý tajomník ÚV KSČ Antonín Novotný.³³ Vo verejnej voľbe získal hlasy všetkých 353 zúčastnených poslancov a po Gottwaldovi a Zápotockom sa tak stal tzv. „tretím robotníckym prezidentom.“ V polovici jeho funkčného obdobia došlo k zmene názvu krajiny na „Československá socialistická republika“ a prijatiu novej ústavy,³⁴ ktorej úvod hlása, že socializmus v Československu zvíťazil. Táto ústava v čl. 63 po štyridsiatich rokoch zmenila dĺžku funkčného obdobia prezidenta, ktorú skrátila zo siedmich na päť rokov. Zároveň ustanovila, že na zvolenie prezidenta je potrebný súhlas troch pätín všetkých poslancov Národného zhromaždenia. Prvá voľba prezidenta podľa novej úpravy sa konala 12. novembra 1964.³⁵ Išlo mimochodom o prvú v riadnom čase sa konajúcu voľbu po tridsiatich rokoch. Na schôdzi bol všetkými poslancami NZ navrhnutý úradujúci prezident Antonín Novotný, ktorý bol následne jednomyselne zvolený na ďalšie, tentoraz už len päťročné funkčné obdobie. Na prelome r. 1967 a 1968 však postupne dochádzalo k uvoľňovaniu politických pomerov v krajine, ktoré zahŕňalo napr. možnosť väčšej kritiky smerom k vládnej politike a obmedzenie cenzúry v médiách. Tento obrodný proces bol neskôr nazvaný „Pražská jar.“ V rámci tohto procesu bol začiatkom r. 1968 na plenárnom zasadnutí ÚV KSČ Antonín Novotný zbavený funkcie prvého tajomníka strany a zostala mu tak len mocensky

nezaujímavá funkcia prezidenta republiky.³⁶ Pod tlakom ďalších udalostí v marci 1968 Novotný abdikoval na post prezidenta. 30. marca sa tak opäť konala predčasná voľba prezidenta v Národnom zhromaždení.³⁷ Kandidát bol opäť iba jeden – armádny generál Ludvík Svoboda. Tentoraz sa však voľba nekonala verejne, ale tajne; rozhodli tak poslanci NZ uznesením na predošlej schôdzi. Napriek tomu bol Svoboda zvolený 282 hlasmi z 288 prítomných poslancov a zložením sľubu na tej istej schôdzi mu začalo plynúť päťročné funkčné obdobie. Svoboda počas tohto funkčného obdobia zažil v úrade prezidenta mimoriadne turbulentné časy. V noci z 20. na 21. augusta 1968 krajinu obsadili jednotky armád štyroch krajín Varšavskej zmluvy (Nemecká demokratická republika sa invázie napokon fyzicky nezúčastnila). Išlo o moment, ktorým sa na najbližšie dve desaťročia zastavil alebo prinajmenšom spomalil demokratizačný proces v ČSSR a čoskoro nastalo obdobie tzv. normalizácie pomerov. Tomu však koncom októbra 1968 predchádzalo prijatie zákona o československej federácii³⁸, ktorý sa pripravoval ešte pred spomínanou inváziou z konca augusta 1968. Tento zákon vymedzoval problematiku, ktorú spravovali federálne orgány, a pole pôsobnosti jednotlivých súčastí federácie – Českej socialistickej republiky a Slovenskej socialistickej republiky (SSR). Zároveň sa zmenila štruktúra a názov zákonodárneho orgánu – z jednokomorového Národného zhromaždenia sa stalo dvojkomorové Federálne zhromaždenie, pozostávajúce zo Snemovne ľudu a Snemovne národov. Tým sa zmenil aj orgán, ktorý doposiaľ volil prezidenta. Podľa tohto zákona je prezident volený na spoločnej schôdzi oboch komôr FZ. Zákon o rokovacom poriadku Federálneho zhromaždenia z 5. júla 1969 následne ešte upresnil, že voľba prezidenta republiky prebieha tajne.³⁹ Prvá voľba takýmto spôsobom prebehla až v r. 1973, konkrétne na 6. spoločnej schôdzi Snemovne ľudu a Snemovne národov.⁴⁰ Opäť bol navrhnutý iba jeden kandidát – Ludvík Svoboda, ktorý voľbu vyhral hlasmi všetkých zúčastnených poslancov oboch snemovní a začal tak svoje druhé funkčné obdobie. Toto obdobie však sprevádzalo postupné zhoršovanie jeho zdravotného stavu, vinou ktorého už nemohol plnohodnotne vykonávať funkciu prezidenta. Nakoľko sa však dobrovoľne nevzdal funkcie, koncom mája 1975 Federálne zhromaždenie prijalo novelu ústavného zákona o federácii, podľa ktorej môže FZ zvoliť nového prezidenta republiky, pokiaľ ten úradujúci nemôže vykonávať svoj úrad dlhšie ako jeden rok.⁴¹ Keďže toto ustanovenie sa týkalo prezidenta Svobodu, na základe neho sa na nasledujúci deň na spoločnej schôdzi oboch komôr FZ, uskutočnila voľba nového prezidenta, čím bol Svoboda *de iure* zbavený funkcie. Na tejto schôdzi bol zo strany ÚV KSČ, ÚV Národného frontu ČSSR a inými organizáciami na post prezidenta navrhnutý Gustáv Husák, t.č. generálny tajomník ÚV KSČ.⁴² Ako bolo tomu aj pri predošlých voľbách prezidentov od r. 1948, bol jediným kandidátom. Za jeho zvolenie hlasovali jednomyselne všetci poslanci oboch komôr FZ a Husák sa tak stal novým prezidentom republiky. Svoje prvé funkčné obdobie dokončil viac-menej bez problémov a tak sa 22. mája 1980 konala ďalšia voľba prezidenta, na ktorej bol navrhnutý na post prezidenta opäť len jeden kandidát –

Gustáv Husák. V následnej tajnej voľbe bol, rovnako ako päť rokov predtým, zvolený jednomyseľne všetkými zúčastnenými poslancami FZ, čím sa začalo jeho druhé funkčné obdobie.⁴³ Toto obdobie Husák tiež bez problémov naplnil, a tak sa 22. mája 1985, presne päť rokov od predchádzajúcej voľby, konala ďalšia voľba prezidenta ČSSR.⁴⁴ V nej bol navrhnutý na kandidatúru opäť iba Gustáv Husák, ktorý bol následne už po tretíkrát jednomyseľne zvolený na ďalšie päťročné obdobie. V tomto období však došlo k zásadným zmenám nielen v ČSSR, ale v celom regióne strednej a východnej Európy, ktoré do istej miery predznamenal nástup mladého sovietskeho politika Michaila Gorbačova do čela Komunistickej strany ZSSR. Počas výkonu svojej funkcie presadzoval myšlienky prestavby („*perestrojky*“) spoločnosti v zmysle demokratizácie a ekonomických zmien a „*glasnosti*“, t.j. otvorenejšiemu dialógu na tému problémov v spoločnosti a hľadanie riešení na ich elimináciu. V strednej a východnej Európe ako dôsledok tohto procesu začali vznikať rôzne protestné hnutia, ktoré požadovali dialóg, slobodu slova, zhromažďovania sa, a celkovú reorganizáciu pomerov v spoločnosti. Československo nebolo výnimkou. Po niekoľkých protestoch a petíciách k demokratizácii vedú až demonštrácie, konajúce sa v druhej polovici novembra 1989, ktoré prispeli aj k zrušeniu štvrtého článku ústavy o vedúcej úlohe KSČ v spoločnosti. Spomínané zhromaždenia dnes poznáme pod súhrnným názvom „Nežná (v češtine „*Sametová*“) revolúcia.“ Zmeny sa nevyhnú ani postu prezidenta republiky. Gustáv Husák 10. decembra 1989 vymenoval tzv. vládu národného porozumenia, ktorej členmi boli tak disidenti, ako aj bývalí členovia KSČ a ešte v ten istý deň odstúpil zo svojej funkcie.

2.6 Voľba prezidenta po tzv. Nežnej revolúcii (december 1989 – december 1992)

Okrem iných zákonov bol 19. decembra 1989 upravený zákon o československej federácii, konkrétne jeho časť, týkajúca sa voľby prezidenta. Po tejto novele (161/1989 Sb.) sa v prípade uvoľnenia postu prezidenta pred skončením jeho funkčného obdobia mali konať nové voľby do 40 dní (predtým do 14 dní) a takto zvolenému prezidentovi sa končilo funkčné obdobie do 40 dní od demokratických parlamentných volieb.⁴⁵ 28. decembra 1989 bol ešte upravený text sľubu, ktorý po úspešnom zvolení skladal nový prezident republiky.⁴⁶ Na základe týchto noviel sa už 29. decembra 1989 konala na spoločnej schôdzi oboch komôr FZ voľba prezidenta. Hlasovalo sa o jedinom kandidátovi, ktorý bol akýmsi konsenzom medzi predstaviteľmi KSČ a disidentmi – dramatikovi a niekoľkoročnom politickom väzňovi Václavovi Havlovi. Voľba bola po dlhých rokoch opäť verejná a Havel bol v nej zvolený všetkými prítomnými poslancami FZ – komunistickými aj nekomunistickými.⁴⁷ Toto funkčné obdobie však trvalo len pol roka. Ako totiž predpisovali vyššie uvedené novelizácie zákonov, do 40 dní od konania sa slobodných parlamentných volieb mali prebehnúť nové voľby prezidenta. Tak sa aj stalo a 5. júla 1990 sa koná ďalšia voľba prezidenta, v ktorej opäť kandiduje iba Václav Havel. Tentoraz sa voľba koná tajne a za Havla síce nehlasujú

všetci prítomní poslanci Snemovne ľudu (SL) a Snemovne národov (SN), ale vyhráva predpísanou trojpätinovou väčšinou a vstupuje do svojho druhého funkčného obdobia.⁴⁸ Aj toto obdobie však bolo podľa zákona č. 158/1990, prijatého 2.mája 1990, skrátene na dobu dvoch rokov.⁴⁹ Začiatok 90. rokov 20. storočia sa niesol v znamení celkového uvoľňovania pomerov v československej spoločnosti a na povrch sa dostávali problémy, ktoré boli za socializmu zamlčované. Jedným z nich bolo aj politické a právne usporiadanie vzťahov Čechov a Slovákov. Problémom v tejto veci bol najmä fakt, že československá federácia z roku 1969 bola viac-menej akousi federáciou „na papieri“, v ktorej neprebehla vzhľadom na vtedajší režim dostatočná decentralizácia právomocí smerom k jednotlivým vládam a úradom republík, tvoriacich federáciu. Namiesto konštruktívnych riešení tohto problému sa však do popredia často dostávali iné, menej dôležité záležitosti; pamätná je napr. tzv. pomlčková vojna, ktorá spočívala v spore o to, či má slovo „československá“ v názve republiky rozdeľovať pomlčka alebo nie. Aj na základe takýchto sporov sa spolužitie Čechov a Slovákov v spoločnom štáte zhoršovalo. Hoci sa prezident Havel v otázke budúcnosti Československa snažil vystupovať ako tmel oboch strán, môžeme uviesť, že jeho úsilie zväčša vychádzalo nazmar a verejná mienka na Slovensku naňho často reagovala ako na politika, ktorý háji záujmy Prahy, resp. českej časti federácie. V takejto atmosfére sa odohrala ďalšia voľba prezidenta po skrátene dvojročnom funkčnom období. Jej realizácii predchádzala modifikácia podmienok voľby prezidenta, podľa ktorých sa v prospech zvoleného kandidáta musela vyjadriť trojpätinová väčšina všetkých poslancov SL, a rovnaký podiel všetkých poslancov SN, zvolených v Česku a na Slovensku samostatne. V prípade nezvolenia žiadneho kandidáta sa do 14 dní mala konať ďalšia voľba, pri ktorej na zvolenie kandidáta stačil súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov každej z vyššie uvedených snemovní zvlášť. Ak ani z tejto voľby nevzišiel nikto ako víťaz, konala sa nová voľba s novými kandidátmi podľa rovnakých ustanovení.⁵⁰ Prvýkrát bola táto úprava aplikovaná v už spomínanej voľbe prezidenta 3.júla 1992. Jediným kandidátom bol úradujúci prezident Václav Havel, hoci pôvodne kandidoval aj Juraj Čop, ktorého nominovalo Združenie pre republiku – Republikánska strana československá (SPR-RSČ). Ten však svoju kandidatúru deň pred voľbou odvolal. Hlasovalo sa teda iba o Havlovi. Vo voľbe mu však podporu vo forme potrebnej trojpätinovej väčšiny všetkých poslancov vyjadrila iba česká časť SN. Slovenská časť SN a SL ako celok tak neurobili. Ešte v ten istý deň sa tak konala druhá voľba, v ktorej opäť kandidoval len Havel. Vzhľadom na miernejšiu podmienku zvolenia v opakovanej voľbe (nadpolovičná väčšina namiesto trojpätinovej) získal v tejto voľbe Havel potrebnú väčšinu v Snemovni ľudu a v českej časti Snemovne národov. Podporu mu však nevyjadrila slovenská časť SN, v ktorej získal iba 18 hlasov z celkového počtu 75 poslancov.⁵¹ Po prvýkrát v histórii Československa tak nebol zvolený nikto z kandidátov na prezidenta. Vo funkcii podľa zákona dočasne zostal Václav Havel. Nie však nadhlo. Keď bola 17. júla 1992 Slovenskou národnou radou

prijatá Deklarácia o zvrchovanosti Slovenska, Havel o tri dni na to odstúpil zo svojej funkcie. Vo vyjadrení k abdikácii povedal, že už nemôže naďalej plniť záväzky, vyplývajúce zo sľubu vernosti ČSFR a ústave spôsobom, ktorý by bol v súlade s jeho presvedčením. Dodal tiež, že na funkciu prezidenta ČSFR už kandidovať nebude.⁵² Tento sľub splnil a počnúc 16. júnom 1992 sa vo Federálnom zhromaždení konalo postupne až sedem volieb prezidenta. Ani v jednej však nebol prezident zvolený.⁵³ Zrejme najznámejší kandidát, uchádzajúci sa o dôveru poslancov v týchto voľbách, bol Miroslav Sládek, predseda SPR-RSČ a jeden z najkontroverzejších predstaviteľov českej politiky v 90. rokoch. Tieto voľby však boli tak trochu „v tieni“ voči udalostiam, týkajúcim sa ďalšieho osudu československej federácie. Po niekoľkých neúspešných rokovaní sa na jeseň 1992 nakoniec zástupcovia českej i slovenskej strany, vedení republikovými predsedami vlád Vladimírom Mečiarom a Václavom Klausom dohodli na rozdelení federácie na dva samostatné štáty. Ďalšie mesiace tak patrili dohodám o rozdelení spoločného majetku a veciam s tým súvisiacim. Keďže, ako som už uviedol, boli od abdikácie prezidenta Havla všetky ďalšie voľby prezidenta neúspešné, krajina zostala až do svojho zániku dňa 31. decembra 1992 bez hlavy štátu.

2.7 Voľba slovenského prezidenta v rokoch 1993-1998 a zavádzanie priamej voľby

Rovnaká situácia, čo sa absencie hlavy štátu týka, nastala aj po 1. januári, t.j. dni, keď zo zaniknutého Československa vznikli dve nové republiky – Slovensko a Česko. Na rozdiel od situácie po vzniku ČSR v roku 1918, tentoraz ani jedna z novovzniknutých krajín nezačínala právne úplne „od nuly“. Obidve republiky už krátko pred zánikom federácie prijali svoje ústavy – Česko 17. decembra 1992 a Slovensko dokonca 1. septembra 1992. V slovenskej ústave bol postaveniu prezidenta venovaný prvý oddiel šiestej hlavy. Tento oddiel ponechal funkčné obdobie prezidenta vymedzené na dobu piatich rokov. Prezident SR bol podľa ústavy volený nepriamo jednokomorovým parlamentom - Národnou radou SR v tajnom hlasovaní. Za jeho zvolenie sa musela vyjadriť trojpäťtinová väčšina všetkých poslancov. Dolná veková hranica kandidáta na post prezidenta bola 35 rokov, pričom tá istá osoba mohla byť zvolená najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach. Prezidenta bolo možné stíhať za vlastizradu (na návrh NR SR) alebo ho odvolať, ak vyvíjal aktivitu, smerujúcu k narušeniu zvrchovanosti alebo územnej celistvosti Slovenskej republiky. Návrh na odvolanie prezidenta z uvedených dôvodov mohla podať nadpolovičná väčšina všetkých poslancov NR SR a na samotné odvolanie bola potrebná trojpäťtinová väčšina všetkých poslancov.⁵⁴ Prvýkrát sa tieto ustanovenia realizovali v praxi 26. januára 1993 pri prvom kole voľby slovenského prezidenta. Do voľby vstúpili štyria kandidáti – Milan Ftáčnik (nominant SDL), Roman Kováč (HZDS), Anton Neuwirth (KDH) a vtedajší predseda SNS Jozef Prokeš. Zo 143 platných hlasov získal najviac – 69 hlasov – Roman Kováč. Na druhom mieste skončil Milan Ftáčnik s 30 hlasmi. Keďže žiaden z kandidátov nezískal potrebnú

trojpäťtinovú väčšinu (90 hlasov) na zvolenie, o deň neskôr sa konala opakovaná voľba s uvedenými dvomi najúspešnejšími kandidátmi.⁵⁵ Tá však takisto skončila neúspešne – zo 109 platných hlasov získal Roman Kováč 78 a Milan Ftáčnik 31 hlasov. Z toho dôvodu bola vypísaná nová voľba prezidenta na 15. a 16. februára 1993. V nej sa už o post prezidenta republiky nemohli uchádzať kandidáti z tejto voľby.⁵⁶ Do novej voľby boli navrhnutí dvaja kandidáti – Ivan Hudec (nezávislý) a Michal Kováč (nominant HZDS). Nakoľko však prvý menovaný nepredložil súhlas vtedajšieho predsedu NR SR Ivana Gašparoviča s kandidatúrou, hlasovalo sa len o M.Kováčovi, ktorý bol mimochodom posledný predseda Federálneho zhromaždenia pred rozdelením ČSFR. Zo 148 prítomných poslancov za Kováča hlasovalo 106, a tak sa stal prvým prezidentom v demokratickej histórii samostatného Slovenska.⁵⁷ Prezidentský sľub však nezložil na schôdzi, na ktorej prebehla táto voľba, ale až 2.marca 1993. Týmto dňom sa tak začalo Kováčovo päťročné funkčné obdobie. Hoci prvotný predpoklad by mohol naznačovať, že toto obdobie sa bude niesť v súhre prezidenta s vládou (HZDS, ktorého nominantom bol Kováč, bolo v tom čase najsilnejšou stranou vládnej koalície), v skutočnosti išlo o obdobie plné sporov, ktoré zasiahli aj Kováčovo súkromie. Prvý konflikt nastal, keď predseda vlády Vladimír Mečiar podal návrh na odvolanie Milana Kňažka z postu ministra zahraničných vzťahov SR. Ako dôvod uviedol nedostatočné plnenie si povinností, vyplývajúcich z jeho funkcie, hoci k úplnosti treba dodať, že prezident a Zahraničný výbor NR SR boli s jeho prácou spokojní. Kňažko navyše dva mesiace pred tým založil spolu s poslancom Rudolfom Filkusom v HZDS platformu, v rámci ktorej kritizovali autoritárske praktiky predsedu hnutia Mečiara. Po spomínanom návrhu na odvolanie prezident požiadal Ústavný súd SR o zodpovedanie otázky, či musí v takomto prípade Kňažka odvolať. Mečiar však reagoval impulzívne a naznačil možnosť demisie vlády. Kováč následne v obave o eskaláciu politického systému novovzniknutého štátu odvolal Kňažka.⁵⁸ Tým sa však animozita medzi Mečiarom a Kováčom len začala. V marci 1994 vystúpil Kováč v NR SR so správou o stave republiky, v ktorej podrobil kritike vládnu koalíciu aj týmito slovami: „Mečiarova vláda stratila morálny titul legitimacy. Kto vysloví iný názor ako premiér, okamžite sa stáva zradcom.“ Krátko po tomto prejave odišlo z HZDS niekoľko poslancov, čím vládna koalícia stratila väčšinu v NR SR a v hlasovaní jej bola vyslovená nedôvera.⁵⁹ Dočasná vláda na čele s Jozefom Moravčíkom vypísala na október 1994 predčasné parlamentné voľby. V nich vyhralo HZDS, ktoré opäť zostavovalo vládnu koalíciu. Nepriateľstvo medzi prezidentom a premiérom pokračovalo vo forme ostrých vyhlásení najmä zo strany Mečiara, či priamych výziev na abdikáciu prezidenta. Vláda sa dokonca pokúsila prezidentovi odobrať niektoré významné právomoci, ako napr. menovanie riaditeľa generálneho štábu či riaditeľa Slovenskej informačnej služby (SIS). No pravdepodobne najviac sa prezidenta dotkol čin z 31.augusta 1995, keď jeho mladšieho syna Michala prepadli neznámi páchatelia v jeho aute. Po tom, ako ho vytiahli z jeho auta a preniesli do iného, ho opili dvoma fľašami whisky a

omámili sedatívami. Následne ho v takomto stave uniesli do rakúskeho mesta Hainburg an der Donau, ktoré sa nachádza len niekoľko kilometrov od slovensko-rakúskych hraníc. Auto nechali odstavené pred tamojšou policajnou stanicou. Domnelým motívom bol fakt, že Michal Kováč ml. bol v tom čase trestne stíhaný na slobode za kauzu Technopol, za ktorú bol naňho vydaný medzinárodný zatykač. Únoscovia teda zrejme predpokladali, že Kováča ml. po nájdení v predmetnom aute zadržia. Čoskoro však vyšli najavo informácie, že nešlo o dobrovoľnú akciu prezidentovho syna, ale násilné prekročenie štátnych hraníc. Navyše sa objavili indicie, že za únosom by mohol stáť vtedajší riaditeľ SIS Ivan Lexa. Tie sa však nikdy hodnoverne nepotvrdili. Po zložení kaucie vo výške 1 milión šilingov sa Kováč ml. napokon mohol vrátiť na Slovensko.⁶⁰ V tom čase sa už začala v boji proti metódam Mečiarovej vlády ešte viac aktivizovať aj parlamentná opozícia. Jej iniciatívy vyústili do viacerých akcií. Jednou z tých významnejších bola podpora zmeny voľby prezidenta republiky z nepriamej na priamu. Prvou aktivitou v tomto smere bolo odovzdanie návrhu ústavného zákona o priamej voľbe prezidenta zo strany opozičných strán predsedovi NR SR Ivanovi Gašparovičovi dňa 16.12.1996. Predstavitelia týchto strán zároveň vyhlásili, že budú na schôdzi požadovať vypísanie referenda s touto otázkou.⁶¹ Už o tri dni po odovzdaní predmetného návrhu vyhlásil jeden z opozičných predstaviteľov, predseda KDĽAP Ján Čarnogurský, že už na budúci mesiac (t.j. január 1997, pozn. aut.) začnú so zbieraním petičných hárkov k vypísaniu referenda o priamej voľbe prezidenta. Na jeho iniciáciu potrebovali podľa ústavy aspoň 350 000 platných podpisov. Podpisy pribúdali pomerne rýchlo; už 10 dní od vyhlásenia petičnej akcie bolo vyzbieraných viac ako 100 000 podpisov. Necelé tri týždne od začiatku zbierania podpisov prekročil počet podpisov hranicu 200-tisíc a necelý mesiac od začiatku akcie dokonca hranicu 300 000 podpisov.⁶² Vo veci prípadného referenda však neprekvapil len enormný nárast podpisov, ale aj postoj vedenia HZDS a najmä Vladimíra Mečiara k celej akcii. Hoci sa na jednom z legendárnych mítingov HZDS v bratislavskej hale Pasienky od celej petičnej akcie dištancoval, vyhlásil tiež, že nevyklučuje možnosť priamej voľby prezidenta, ktorú podľa vlastných slov navrhoval už v r. 1994.⁶³ No legislatívna odozva vládneho hnutia na snahu vyhlásiť plebiscit o priamej voľbe prezidenta prišla až 12. februára 1997, keď predseda poslaneckého klubu Tibor Cabaj navrhol v NR SR uznesenie, ktoré by zaviazalo prezidenta vyhlásiť referendum s nasledovnými otázkami: *Ste za vstup do NATO? Ste za rozmiestnenie jadrových zbraní na území SR? Ste za rozmiestnenie vojenských základní na území SR?* Toto uznesenie bolo o dva dni po spomínanom návrhu prijaté.⁶⁴ Prezident mal po prijatí uznesenia 30-dňovú lehotu na vyhlásenie referenda s uvedenými otázkami (t.j. do 17. marca). Ešte pred tým však petičný výbor pre referendum o priamej voľbe prezidenta oznámil, že zber podpisov je ukončený a vyzval predsedu NR SR, aby do 3. marca zvolal schôdzu, ktorá by sa zaoberala prijatím ústavného zákona o priamej voľbe. Výbor Gašparovičovi pripomenul, že prijatie takéhoto ústavného zákona by ušetrilo náklady,

spojené s realizáciou referenda. V prípade, že by takáto schôdza do uvedeného termínu nebola zvolaná, a teda by nebol ani prijatý spomínaný ústavný zákon, výbor doručí petičné hárky s podpismi prezidentovi a požiada ho o vypísanie referenda o priamej voľbe prezidenta.⁶⁵ Gašparovič napokon do 3. marca schôdzu naozaj nezvolal a tak o deň neskôr petičný výbor doručil hárky s 521 580 podpismi do Kancelárie prezidenta SR. Keďže sa blížil aj termín rozhodnutia o referende o vstupe do NATO, ktoré iniciovalo HZDS, prezident Kováč už 13. marca 1997 rozhodol o vypísaní referenda so štyrmi otázkami (t.j. tromi, týkajúcimi sa vstupe do NATO a otázkou o priamej voľbe prezidenta) na 23. a 24. mája 1997.⁶⁶ HZDS na túto udalosť reagovalo najmä spochybňovaním taktou vypísaného referenda z niekoľkých dôvodov. Zrejme najviac opakovaným argumentom zo strany predstaviteľov HZDS bol ten, že referendum nemožno meniť ústavu, ako aj polemika, či je možné spojiť tri otázky, pochádzajúce z jednej iniciatívy (poslanci HZDS, resp. vládna koalícia) s otázkou, ktorá vzišla z petície občanov. Hoci pochybnosti o ústavnosti referenda zo strany vládneho hnutia silneli, rozhodujúci krok, ktorým bolo podanie na Ústavný súd SR, urobili poslanci HZDS až tri týždne pred termínom referenda.⁶⁷ Ešte vždy však nebolo jasné, na koľkých hárkoch budú vôbec vytlačené otázky referenda, a či je potrebné počkať na nález Ústavného súdu (v prípade, že by tento rozhodol až po plánovanom termíne referenda). Vláda namiesto upokojovania situácie ju ale svojimi krokmi a vyhláseniami ešte viac vyostrovala. 21. apríla 1997 oznámila, že bude od Ústavného súdu žiadať potvrdenie, že referendum nemožno meniť ústavu a v rámci uznesenia uložila ministrom vnútra Gustávovi Krajčimu povinnosť do vyriešenia sporu nedoručovať hlasovacie lístky so štvrtou otázkou (za predpokladu, že táto otázka bude na osobitnom lístku). Ústredná komisia pre referendum (ÚKR) na toto uznesenie reagovala na svojom zasadnutí vyhlásením, že predmetné uznesenie vlády nie je právne relevantné a ÚKR je podľa zákona povinná držať sa rozhodnutia prezidenta republiky o vyhlásení referenda, ktorému zodpovedá jeden hlasovací lístok so štyrmi otázkami. Na otázku, či Gustáv Krajči odporučí pracovníkom štátnej správy rešpektovať uznesenie vlády alebo ÚKR, odpovedal, že tí musia plniť príkazy svojho nadriadeného orgánu, ktorým je v tomto prípade ministerstvo vnútra.⁶⁸ Situácia bola vážna a v tejto fáze bol ohrozený samotný priebeh referenda. 5. mája ÚKR nakoniec schválila predlohu jedného hlasovacieho lístku so štyrmi otázkami. O dva dni neskôr však skonštatovala, že ešte stále neboli doručené do volebných miestností. Situáciu sa snažil upokojiť minister Krajči, ktorý vyhlásil, že na rozhodnutie o finálnej podobe hlasovacieho lístku je ešte dost času. Po opätovnom uložení povinnosti zo strany ÚKR distribuovať schválené hlasovacie lístky do volebných miestností Krajči odmietol túto povinnosť vykonať a uviedol, že ich distribúciu bude blokovať až do vydania rozhodnutia Ústavného súdu. ÚKR sa týždeň pred referendum podarilo ministerstvo vnútra „obísť“ a distribuovať 4,5 milióna hlasovacích lístkov do volebných miestností. Lenže po čase sa ukázalo, že niektoré krajské či okresné úrady prijatie lístkov sabotovali. Minister vnútra len zopakoval, že sa

čaká na rozhodnutie ÚS SR.⁶⁹ Toto dlho očakávané rozhodnutie napokon bolo vydané 21. mája, čiže len tri dni pred termínom referenda. V rozhodnutí senát Ústavného súdu síce konštatoval, že príslušný článok ústavy (čl. 93 ods.2) priamo nezakazuje, aby sa konalo referendum o zmene ústavy, zároveň však konštatoval, že príloha prezidentovho rozhodnutia o vypísaní referenda, obsahujúca návrh ústavného zákona o priamej voľbe prezidenta, odporuje zákonu o spôsobe vykonania referenda.⁷⁰ Toto rozhodnutie však neobjasnilo, či a za akých okolností sa referendum môže konať a či by prípadné schválenie priamej voľby prezidenta občanmi v referende zmenilo túto voľbu aj *de iure* alebo by malo len odporúčací charakter. Na dohady odpovedal deň po vydaní uvedeného rozhodnutia predseda ÚS SR Milan Čič. Uviedol, že ÚS vo svojom rozhodnutí nevyniesol na počet otázok v tomto plebiscite žiaden právny názor. Podľa Čiča je referendum však ústavné a otázky v ňom nemôže nikto meniť. Zásadne však bolo jeho vyjadrenie, že výsledky referenda o štvrtej otázke nemôžu spôsobiť priamu zmenu ústavy.⁷¹ To znamenalo, že ak by aj občania v referende vyjadrili podporu priamej voľbe prezidenta, táto podpora by „len“ zaväzovala, resp. odporúčala NR SR schváliť priamu voľbu prezidenta. Bez schválenia zo strany parlamentu by však k žiadnej zmene voľby hlavy štátu nedošlo. Napriek tomu, že ani ÚS vo svojom rozhodnutí, ani jeho predseda Milan Čič neodmietli hlasovanie o priamej voľbe prezidenta, Gustáv Krajčí oznámil, že táto otázka je „právne nedobre postavená a nemala by byť na hlasovacom lístku. Zodpovednosť na zmenu lístka beriem na seba ja, dal som pokyn tlačiť hlasovací lístok s tromi otázkami tak, aby občan nebol zavádzaný otázkou číslo štyri.“⁷² Nastala tak situácia, keď do niektorých volebných miestností boli doručené hlasovacie lístky so štyrmi otázkami a do iných len s tromi. V takejto situácii sa napokon konalo v plánovanom termíne 23. a 24. mája 1997 referendum. Vzhľadom na odlišnosť hlasovacích lístkov však bolo zmarené a tým pádom neplatné. ÚKR vo svojej záverečnej zápisnici konštatovala, že „referendum bolo zmarené, celkový počet oprávnených občanov, ktorí sa zúčastnili na hlasovaní, je nula, a počet občanov, ktorí odpovedali na otázky v referende, nie je možné vyhodnotiť, pretože neboli doručené hlasovacie lístky.“ Odhad účasti však hovoril o 9,8% oprávnených voličov, čo je aj vzhľadom na atmosféru, v ktorej referendum prebiehalo, mimoriadne nízke percento. Vec mala aj trestnoprávnu dohru. ÚKR podala na Gustáva Krajčího trestné oznámenie vo veci podozrenia zo spáchania trestného činu marenia prípravy referenda. Na základe ďalších trestných oznámení, podaných na Krajčího, vykonal prokurátor Okresnej prokuratúry Bratislava I preverovanie, z ktorého vzišiel návrh na trestné stíhanie. Rozhodnutím nadriadeného okresného prokurátora však bolo neskôr toto trestné stíhanie odložené.⁷³ Po týchto udalostiach bolo vtedajšej verejnosti jasné, že zmena v spôsobe voľby prezidenta republiky môže byť spoľahlivo dosiahnutá len cez parlament, a to pravdepodobne až po prípadnej zmene vlády, ktorá by vzišla z volieb do NR SR, ktoré sa mali konať na jeseň 1998. V čase po referende však bolo do spomínaných volieb ešte ďaleko a presadenie priamej voľby

prezidenta parlamentnou cestou v nedohľadne. Po referende sa teda v podstate nič zásadné v tejto otázke neuskutočnilo. Vládna koalícia na čele s HZDS bola s takýmto vývojom udalostí, pochopiteľne, spokojná a na voľbe prezidenta parlamentom sa nechystala nič meniť. A tak sa krátko pred koncom funkčného obdobia prezidenta Kováča konala ešte voľba prezidenta v NR SR. V prvom kole, ktoré sa konalo 29. januára 1998, kandidoval Štefan Markuš (Slovenská demokratická koalícia), Juraj Hraško (nominant SDL) a Augustín Kurek, ktorého navrhol nezávislý poslanec Miroslav Kočnár. Keďže v prvom skrutíniu nezískal nikto z menovaných trojpäťtinovú väčšinu, potrebnú na zvolenie, o týždeň neskôr sa konalo druhé skrutínie s dvomi najúspešnejšími kandidátmi, ktorými boli Štefan Markuš a Juraj Hraško. Ani v nej však nikto z nich nezískal potrebný počet hlasov na zvolenie⁷⁴ (v oboch skrutíniách vyhral Markuš, pozn. aut.), a tak sa podľa ústavy do 30 dní musela konať nová voľba s inými kandidátmi. Medzi týmito voľbami sa 2. marca skončilo funkčné obdobie prezidenta Kováča. Keďže dovtedy nebola zvolená nová hlava štátu, 3. marca 1998 prešla časť právomocí prezidenta na vládu SR (resp. predsedu vlády) a časť na NR SR (resp. na jej predsedu). To využil najmä premiér Mečiar, ktorý hneď 3. marca udelil amnestiu všetkým podozrivým z podielu na únose Michala Kováča ml. v auguste 1995. Amnestia bola navyše zvláštne sformulovaná: „Nariadujem, aby sa nezačínalo, a ak sa už začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení Michala Kováča ml. do cudziny...“⁷⁵ Ďalšia voľba prezidenta v parlamente sa konala už o dva dni neskôr, t.j. 5. marca 1998. Do voľby zasiahli tentoraz len dvaja kandidáti – nominant SDL Ladislav Ballek a Milan Fogaš, povolaním železničný signalista, ktorého navrhol poslanec Miroslav Kočnár. Keďže v prvom skrutíniu nezískal nikto z nich trojpäťtinovú väčšinu hlasov poslancov NR SR, o dva týždne sa konalo druhé skrutínie, do ktorého postúpili obaja kandidáti. Ani v tomto prípade však nikto nebol zvolený a Milan Fogaš navyše pred voľbou svoju kandidatúru stiahol.⁷⁶ Do jesenných parlamentných volieb sa konalo ešte päť kôl voľby prezidenta v NR SR. Ani v jednej však nebol zvolený žiaden kandidát (v niektorých dokonca nekandidoval nikto). Najbližšie mal k zvoleniu nominant vládnej koalície Otto Tomeček, ktorý kandidoval v piatom kole. To sa konalo v dvoch skrutíniách dňa 9. júla 1998 a Tomeček ako jediný kandidát v ňom získal 86 hlasov.⁷⁷ Chýbali mu teda iba štyri hlasy na zvolenie do funkcie prezidenta republiky. Očakávané parlamentné voľby sa napokon uskutočnili 25. a 26. septembra 1998. Hoci v nich zvíťazilo HZDS so ziskom vyše 907 000 hlasov (27%), vládu napokon zostavovala Slovenská demokratická koalícia, ktorá bola zoskupením niekoľkých stredopravých subjektov, spojených v tom čase najmä za účelom porážky HZDS. SDK skončila vo voľbách tesne za HZDS so ziskom necelých 885 000 hlasov (26,33 %).⁷⁸ Vládu napokon zostavila s novovzniknutou Stranou maďarskej koalície, Stranou občianskeho porozumenia, ktorej predsedom bol vtedajší primátor Košíc Rudolf Schuster, ale aj s ľavicovou Stranou demokratickej koalície. Predsedom vlády sa stal Mikuláš Dzurinda. Táto široká pravo-ľavá

koalícia mala v parlamente ústavnú väčšinu v počte 93 poslancov, ktorú zamýšľala náležite využiť. Pre môj výskum a túto prácu je však relevantná predovšetkým novelizácia ústavy v otázke zmeny voľby prezidenta SR z nepriamej na priamu, na ktorú mali strany, ktoré ju presadzovali, už zabezpečenú dostatočnú väčšinu v zákonodarnom zbore. Na zmene ústavy v tejto otázke sa dohodli prakticky hneď po sformovaní vládnej koalície. Ešte začiatkom novembra 1998 uverejnil denník Nový Čas informáciu, že koalícia prijala návrh Rudolfa Schustera, aby sa prezident volil priamo v čo najkratšom možnom termíne (keďže v tom čase bola republika bez hlavy štátu už 8 mesiacov, pozn. aut.) a premiér Mikuláš Dzurinda dodal, že by sa tak mohlo stať už v januári alebo februári 1999.⁷⁹ V spomínanom článku bola navyše informácia, že Schuster je spoločným kandidátom vládnych strán na post prezidenta v priamej voľbe. Napriek tomuto odhodlaniu boli v decembri 1998 vypísané ešte ďalšie dve voľby prezidenta v parlamente, do ktorých sa však opäť nikto neprihlásil. Vtedajší predseda NR SR Jozef Migaš vypísanie ďalších volieb prezidenta zdôvodnil vtedajšou právnou úpravou, podľa ktorej bol povinný zo svojej pozície vypisovať nové voľby hlavy štátu až do jeho zvolenia⁸⁰ (resp. v tomto prípade až do zmeny spôsobu voľby prezidenta). Dlhो očakávaný moment zavedenia priamej voľby prezidenta nastal 14. januára 1999, kedy bola schválená v NR SR hlasmi všetkých 93 koalíčných poslancov. Podľa novej právnej úpravy sa prezidentom mohol stať každý občan SR, ktorý dosiahol aspoň 40 rokov (predtým 35 rokov). Kandidáta na prezidenta mohlo navrhnúť minimálne 15 poslancov NR SR alebo minimálne 15 000 občanov SR formou petície. Pri schvaľovaní tejto novely ústavy tiež zaujal príspevok poslanca za SNS a kandidáta na prezidenta SR z r. 1993 Jozefa Prokeša, podľa ktorého by sa prezident na Slovensku vôbec nemusel voliť, pretože vtedajšia už takmer ročná absencia hlavy štátu ukázala, že štát môže plnohodnotne fungovať aj bez tejto inštitúcie a navrhol prerozdelenie právomocí medzi predsedom NR SR a predsedom vlády. Dodal, že týmto spôsobom by sa ušetrilo niekoľko sto miliónov slovenských korún, ktoré mali byť vynaložené na priamu voľbu prezidenta.⁸¹ V ústave zostalo obmedzenie v podobe maximálne jedného znovuzvolenia úradujúcej hlavy štátu. Priama voľba prezidenta na Slovensku je odvtedy až dodnes dvojkoľová, pričom v prvom kole je potrebná nadpolovičná väčšina hlasov oprávnených, t.j. všetkých voličov. Ak nikto z kandidátov potrebnú väčšinu nedosiahne, do druhého kola, ktoré sa koná o dva týždne neskôr, postupujú dvaja najúspešnejší kandidáti z prvého kola a za prezidenta je zvolený ten z nich, ktorý získa nadpolovičnú väčšinu zúčastnených voličov. Rovnakú väčšinu musí kandidát dosiahnuť aj v prípade, že kandiduje sám. Nová úprava ústavy z r. 1999 tiež myslí na možnosť, že by sa jeden z dvoch najúspešnejších kandidátov z prvého kola kandidatúry medzi kolami vzdal alebo stratil voliteľnosť. V takom prípade do druhého kola postupuje kandidát na ďalšom mieste. Ak však v tomto prípade nie sú pre druhé kolo dvaja kandidáti, toto kolo sa neuskutoční a predseda NR SR je povinný do siedmich dní vypísať nové voľby tak, aby sa uskutočnili do 60 dní od vyhlásenia.

Prezidenta je možné odvolať ľudovým hlasovaním, ak sa v prospech jeho odvolania vyjadrí nadpolovičná väčšina zúčastnených voličov a na tomto hlasovaní sa zúčastní nadpolovičná väčšina všetkých voličov. V prípade, že je toto hlasovanie neúspešné, prezidentovi začne plynúť nové päťročné funkčné obdobie a do 30 dní od vyhlásenia výsledkov ľudového hlasovania by mal rozpustiť NR SR. Prezidenta je tiež možné trestne stíhať, avšak len za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizradu.⁸²

Zavedením priamej voľby prezidenta na Slovensku sa zavŕšila dlhá, 80 rokov trvajúca etapa, kedy bola hlava štátu na území Slovenska (resp. Československa) volená nepriamo. Tento akt bol v súlade s trendom, ktorý nastolili iné krajiny skorším zavedením priamej voľby prezidenta. Od 14. januára 1999 tak už nič nebránilo prípravám na organizáciu prvých volieb prezidenta Slovenskej republiky občanmi.

3. Priama voľba slovenského prezidenta v rokoch 1999 – 2009

3.1 Voľby v roku 1999 – prvá priama voľba slovenského prezidenta

Ako som uviedol v predošlej kapitole, zákon o priamej voľbe prezidenta na Slovensku bol presadený začiatkom r. 1999. Hoci spočiatku prichádzalo do úvahy načasovanie priamej voľby prezidenta už v zime 1998, koncom januára sa v médiách objavili informácie, že by k nej mohlo dôjsť v polovici mája.⁸³ V marci sa viackrát uvažovalo o termíne volieb v polovici mája, čo sa napokon potvrdilo – 19. marca určil predseda NR SR Jozef Migaš termín volieb na 15. mája (prvé kolo) a 29. mája (prípadné druhé kolo).⁸⁴

Hoci samotný zákon o priamej voľbe bol prijatý až v polovici januára 1999, potenciálni kandidáti pribúdali už niekoľko mesiacov pred tým. Prvým ohláseným kandidátom do priamej voľby bol predseda vládnej SOP a vtedajší primátor Košíc Rudolf Schuster. Koncom novembra 1998 sa bývalý prezident Michal Kováč pre nemeckú agentúru DPA vyjadril, že opäť bude kandidovať na post prezidenta. Ako povedal, „som hlboko vo svojom vnútri presvedčený, že môžem byť ešte užitočný a ako nezávislý kandidát môžem posilniť demokratický charakter prezidentských volieb.“⁸⁵ V decembri 1998 sa objavila informácia, že do boja o post prezidenta zasiahne aj herečka a bývalá veľvyslankyňa ČSFR v Rakúsku Magda Vášáryová. V tom čase to odmietla,⁸⁶ vo februári 1999 však na tlačovej konferencii oznámila – údajne so slzami v očiach – svoju kandidatúru na post prezidentky SR. Vo februári 1999 svoju kandidatúru oznámil aj publicista a bývalý predseda Sociálnodemokratickej strany Slovenska Boris Zala.⁸⁷ Ďalším človekom, ktorý svoje rozhodnutie kandidovať oznámil v tomto mesiaci, bol bývalý rektor Univerzity Komenského v Bratislave a v tom čase poslanec NR SR za SDK Juraj Švec.⁸⁸ Začiatkom r. 1999 sa uvažovalo aj o kandidatúre predsedu SNS Jána Slotu. Táto úvaha bola potvrdená koncom marca 1999, keď bol na rokovaní SNS na oficiálneho prezidentského kandidáta strany jednohlasne jej predsedníctvom nominovaný práve Slot.⁸⁹ Jedným z najočakávanejších kandidátov bol však kandidát HZDS, ktoré bolo v tom čase ešte vždy najsilnejšou politickou stranou v NR SR. V novembri 1998 k tejto téme povedal poslanec za HZDS Ivan Gašparovič, že v hnutí zatiaľ nediskutovali o prezidentskom kandidátovi, odmietol však, že ním bude predseda hnutia Vladimír Mečiar.⁹⁰ Po takmer pol roka dlhom zahmlievaní zo strany predstaviteľov HZDS, kto bude kandidátom hnutia do prezidentských volieb, bola táto otázka napokon zodpovedaná až 9. apríla, kedy chýbal už iba deň do konca registrácie kandidátov na prezidenta v NR SR. Dlho utajovaným kandidátom bol napokon predseda len Vladimír Mečiar, ktorý k svojej kandidatúre pripojil podpisy 42 poslancov HZDS. Ako dôvod, prečo zmenil rozhodnutie a napokon sa predseda len rozhodol kandidovať na najvyššiu ústavnú funkciu, označil žiadosti okresných a krajských snemov hnutia a tlak sympatizantov.⁹¹ Po skončení lehoty pre podávanie registrácii na post prezidenta a overení podpisov zostalo desať kandidátov, uchádzajúcich

sa o tento post v prvej priamej voľbe v histórii Slovenska. Okrem už spomínaných kandidátov sa o priazeň voličov uchádzal aj bývalý predstaviteľ HZDS Ivan Mjartan, Juraj Lazarčík (s podporou KSS) a Ján Demikát. V týchto voľbách tak kandidovalo šesť ľudí s neskrývanou straníckou podporou, dvaja nezávislí (Magdaléna Vášáryová, Ivan Mjartan) a Juraj Švec, ktorý, hoci nebol oficiálne v týchto voľbách podporovaným žiadnym subjektom, bol v čase kandidatúry poslancom NR SR za SDK a tak je jeho nestraničnosť prinajmenšom otázná.

Samotná volebná kampaň, vzhľadom na to, že išlo o prvú priamu voľbu prezidenta, nebola veľmi konfrontačná. Napriek tomu sa v nej objavilo niekoľko zaujímavých momentov. Jeden z nich sa uskutočnil na mítingu SNS v Kysuckom Novom Meste začiatkom marca 1999 za účasti predsedu strany Jána Slotu a dvoch poslancov HZDS. Zjavne opitý Slot na tomto mítingu urážal Rómov a Maďarov a uviedol, že SR má údajne Maďarsku odovzdať 180 000 hektárov pôdy. Po popise udalosti, kedy jeho starého otca za čias uhorskej monarchie zbili, keď nevedel povedať modlitbu Otčenáš v maďarčine, Slotu uviedol: „Toto chceme my, Slováci, aby sa to vrátilo? ... Aby sme sa učili Otčenáš po maďarsky? Tak to teda nie! My pôjdeme do tankov ... a zrovnáme Budapešť!“⁹² Najmä po prijatí kandidatúry Vladimíra Mečiara vznikali rôzne výzvy, ktorými chceli mimovládne organizácie a koaličné strany eliminovať „obavu“ z výhry V. Mečiara vo voľbách. Jednou z takýchto výziev bola iniciatíva „Traja za jedného pre Slovensko“, ktorej signatármi bolo 27 poslancov za SDK. Iniciatíva vyzývala troch občianskych kandidátov Magdu Vášáryovú, Juraja Šveca a Michala Kováča, aby ešte pred prvým kolom voľby spojili svoje sily a aby sa dvaja z uvedených kandidátov vzdali v prospech tretieho, ktorý bude mať najvyššie preferencie v prieskumoch verejnej mienky. Všetci oslovení kandidáti síce privítali túto výzvu, ale na otázku novej abdikácie z nich reagoval iba Juraj Švec, ktorý sa odmietol vzdať kandidatúry.⁹³ Týždeň pred prvým kolom volieb však Michal Kováč v diskusnej relácii televízie Markíza „Na telo“ pripustil, že sa možno vzdá kandidatúry.⁹⁴ O dva dni neskôr tak Kováč naozaj urobil, a to v relácii Slovenskej televízie „Okrúhly stôl prezidentských kandidátov“, v ktorej podotkol, že sa vzdáva v prospech Rudolfa Schustera.⁹⁵ Iným prejavom boja časti spoločnosti proti Mečiarovi bol jeho míting vo Vrbovom, rodisku Róberta Remiáša, ktorý zahynul niekoľko mesiacov po únose Michala Kováča ml. Na míting sa dostavila aj Remiášova matka, ktorá sa v istom momente dostala do Mečiarovej blízkosti a so slovami: „Chcela som vidieť človeka, ktorý mi dal zabiť syna. Priniesla som vám kvety z hrobu môjho syna“ Mečiara týmito kvetmi udrela do tváre. Hoci v sále, kde míting prebiehal, silneli nesúhlasné prejavy zo strany priaznivcov V. Mečiara, ten sa snažil utlmiť emócie a vyzval publikum, aby na Remiášovu matku neútočili, keďže bola „sprosto zneužitá.“⁹⁶ Prieskumy verejnej mienky, realizované pred prvým kolom volieb, vo všeobecnosti ukazovali, že okrem Schustera a Mečiara, ktorí boli jasnými favoritmi pre postup do druhého kola, sa počas kampane vyformoval aj silný tretí kandidát v podobe Magdy Vášáryovej. Tesne pred voľbami však

začala strácať podporu a jej volebný výsledok zaznamenal dramatický pokles oproti výsledkom, aké dosahovala v prieskumoch. Politickí komentátori sa väčšinou zhodovali v tom, že podiel na tom niesol najmä Vášáryovej prejav na tlačových konferenciách a v televíznych diskusiách, ktorý vyvrcholil v jednej z posledných diskusií pred voľbami; konkrétne išlo o reláciu Sito, vysielanú na televízii Markíza. Podľa komentátora Jána Füleho sa Vášáryová „občas ... zabúdala správať ako dáma. Jedným dychom hovorila o tom, ako bude vďaka svojej nadstraníckosti obrusovať hrany – a sama ich zbytočným haštením spôsobovala. Toporný feminizmus nevyhovuje ani len všetkým ženám.“⁹⁷

Po všetkých spomínaných diskusiách a volebnej kampani prišiel čas volieb, v ktorých sa hlasovalo o deviatich z pôvodných desiatich kandidátov. Prvé kolo sa začalo v piatok 14. mája 1999 v čase od 14:00 do 22:00 hod. a pokračovalo o deň neskôr, kedy sa volebné miestnosti otvorili o 7:00 a uzavreli o 14:00 hod. Toto kolo podľa očakávaní vyhral Rudolf Schuster so ziskom 47,38% platných hlasov. Na druhom mieste skončil Vladimír Mečiar, ktorý získal 37,24% hlasov. Tretie miesto si v súlade s predvolebnými prieskumami udržala M. Vášáryová, ktorá však získala len 6,6% hlasov. Nasledoval Ivan Mjartan s 3,59% hlasov a Ján Slota s 2,5% hlasov. Tesne nad jedno percento získal Boris Zala. Ostatných kandidátov volilo menej než 1% zúčastnených voličov.⁹⁸ Vzhľadom na to, že žiaden z kandidátov nezískal nadpolovičnú väčšinu hlasov, do druhého kola postúpili dvaja najúspešnejší kandidáti, t.j. Rudolf Schuster a Vladimír Mečiar.

Kampaň medzi jednotlivými kolami volieb nepriniesla vyt'ahovanie kontroverzných tém zo strany kandidátov či médií. Otvorenejšie sa však začalo hovoriť o preferovaní Rudolfa Schustera zo strany televízie Markíza. Podľa Jána Füleho sa V. Mečiar správal v tomto čase k médiám omnoho ústretovejšie a bol pokojnejší než v minulosti.⁹⁹ Schuster pred druhým kolom zvolil odlišnú taktiku a odmietol ísť s Mečiarom do akejkoľvek televíznej či rozhlasovej diskusie. Zdôvodnil to tým, že podľa jeho mienky by diskusie s V. Mečiarom naďalej rozdeľovali spoločnosť na Slovensku, zatiaľ čo on ju chce zjednocovať. Na otázku, či sa neobáva, že toto jeho rozhodnutie bude interpretované ako nechota ísť do priamej konfrontácie so svojim protikandidátom, Schuster odpovedal, že sa s Mečiarom pozná už dlho a nemá sa ho prečo báť, a to, ako si to budú vysvetľovať Mečiarovi priaznivci, je len ich problém.¹⁰⁰ Do kampane proti Mečiarovi pred druhým kolom sa zapojila Občiansko-demokratická mládež, ktorá dala vytlačiť 30 000 nálepiek s nápisom „Ďakujeme, že nevolíte Mečiara“ a zaplatila 80 billboardov s nápisom „Ak v druhom kole zvíťazí ‚len on‘, prosíme občana, ktorý bude posledný opúšťať Slovensko, aby zhasol.“¹⁰¹

Druhé kolo priamej voľby prezidenta sa konalo v dňoch 28. a 29. mája 1999. Toto kolo vyhral a prvým priamo zvoleným slovenským prezidentom sa stal Rudolf Schuster. Podporu mu vyjadrilo 57,18 % zúčastnených voličov, zatiaľ čo jeho súper Vladimír Mečiar získal 42,82 % hlasov. Účasť bola o niečo nižšia ako v prvom kole; predstavovala 75,45 % oprávnených voličov. Schuster po

volebnom úspechu uviedol, že sa vzdáva postu predsedu SOP a pozastavuje svoje členstvo v tejto strane.¹⁰² Porazený kandidát z druhého kola volieb Vladimír Mečiar sa po zverejnení výsledkov pred novinárov nepostavil. Rudolfovi Schusterovi však poslal blahoprajný telegram, v ktorom vyjadril presvedčenie, že Schuster bude vykonávať svoju funkciu zodpovedne, na prospech Slovenska a všetkých jeho občanov.¹⁰³ Uvedenie Schustera do funkcie formou slávnostnej inaugurácie bolo naplánované na 15. júna. Krátko pred tým Schuster oznámil na mimoriadnom zasadnutí mestského zastupiteľstva v Košiciach, že sa vzdáva funkcie primátora mesta práve k 15. júnu.¹⁰⁴

Po zložení inauguračného sľubu do rúk predsedu Ústavného súdu SR Milana Čiča tak po 470 dňoch malo Slovensko svojho druhého prezidenta v novodobej histórii.

3.2 Voľby v roku 2004 – druhá priama voľba v znamení „menšieho zla“

Päťročné funkčné obdobie Rudolfa Schustera sa z politického hľadiska zaobišlo bez väčších škandálov a kontroverzií. O to dramatickejšie sa vyvíjal jeho zdravotný stav v tomto období. Niekoľko dní po absolvovaní tenisového turnaja Schuster skolaboval a musel byť prevezený do nemocnice. Až po piatich dňoch od hospitalizácie sa ukázalo, že ide o perforáciu hrubého čreva. Po neúspešnej liečbe na Slovensku bol prezident transportovaný do rakúskeho Innsbrucku, kde sa ho ujali tamojší lekári.¹⁰⁵

Okrem tejto udalosti však patrilo obdobie rokov 1999 – 2004, v porovnaní s turbulentnými 90. rokmi, k pokojnému obdobiu. Počas Schusterovho výkonu funkcie sa podarilo obnoviť prístupové rokovania Slovenska do Európskej únie a do NATO, kam SR na konci funkčného obdobia R. Schustera aj vstúpila (do NATO 29. marca 2004 a do EÚ 1. mája 2004). V roku 2002 sa konali parlamentné voľby, v ktorých opäť zvíťazilo HZDS, ale vládu zostavili štyri pravicové strany. Predsedom vlády sa znovu stal Mikuláš Dzurinda.

Začiatkom januára 2004 vtedajší predseda NR SR Pavol Hrušovský rozhodol, že prvé kolo druhej priamej voľby prezidenta SR sa uskutoční 3. apríla 2004 a prípadné druhé kolo 17. apríla 2004. Limit na odovzdanie návrhov na kandidátov do volieb Hrušovský určil na 30. január.¹⁰⁶ Potenciálni kandidáti sa však začali objavovať už dávno predtým a zároveň vo veľkom predstihu v porovnaní s predošlou voľbou prezidenta. To však možno zdôvodniť stabilnejšou situáciou v porovnaní s rokmi 1998-1999, kedy nebolo jasné, kedy a či vôbec bude nová hlava štátu volená priamo. Ako prvý svoju kandidatúru na post prezidenta ohlásil vtedajší minister zahraničných vecí Eduard Kukan, ktorý tak urobil už na začiatku r. 2003 ako oficiálny kandidát koalíciej SDKÚ-DS.¹⁰⁷ KDH v priebehu roku 2003 predstavilo ako svojho kandidáta na prezidenta posledného predsedu SNR pred rozpadom ČSFR Františka Mikloška (neskôr ho podporila aj Strana maďarskej koalície) a Aliancia nového občana (ANO) podporila Ľuba Romana, herca a vtedajšieho predsedu Bratislavského

samosprávneho kraja. Roman sa však v prvej polovici marca 2004 vzdal kandidatúry v prospech Eduarda Kukana. V tomto období svoju kandidatúru ohlásil aj Ivan Gašparovič, dlhoročný podpredseda HZDS, ktorý však v čase ohlásenia kandidatúry na post prezidenta už v tomto hnutí nebol. Dôvodom bol predovšetkým fakt, že nebol zaradený na kandidátnu listinu do parlamentných volieb v roku 2002. Vplyvom týchto udalostí odišiel z HZDS a založil nové hnutie s veľmi podobným názvom – Hnutie za demokraciu (HZD). No zoznam kandidátov sa týmito menami neuzavrel. Koncom novembra 2003 vyzvalo niekoľko osobností kultúrneho a spoločenského života prostredníctvom nezávislej iniciatívy „Za dobrého prezidenta“ bývalého veľvyslanca SR v USA a sociológa Martina Bútoru, aby kandidoval na post prezidenta. O pár dní Bútoro oznámil, že sa rozhodol výzvu prijať a stať sa tak občianskym kandidátom na prezidenta SR.¹⁰⁸ Na sklonku roka 2003 svoju kandidatúru ohlásil aj bývalý štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí počas vlády V. Mečiara Jozef Šesták.¹⁰⁹ Do konca roka 2003 svoju kandidatúru ohlásil aj bývalý primátor mesta Martin Stanislav Bernát, bývalý podpredseda vlády pod vedením V. Mečiara Jozef Kalman, vtedajší primátor Banskej Bystrice Ján Králik a švajčiarsky emigrant a novinár Július Kubík. Za celý rok 2003 však nepadlo rozhodnutie o opätovnej kandidatúre zo strany vtedajšieho prezidenta Rudolfa Schustera. Jeho rozhodovanie sťažoval aj fakt, že z pozície koaličného kandidáta sa počas funkčného obdobia pretransformoval do úlohy kritika vlády. Podporu zo strany vládnej koalície tak očakávať nemohol. Schusterov hovorca Ján Füle v polovici januára napokon oznámil, že prezident kandidovať predsa len bude, a to ako občiansky kandidát.¹¹⁰ Deň po vydaní tejto správy však úradujúci prezident všetko poprel a uviedol: „Ja som ešte nepovedal, že idem (*kandidovať, pozn. aut.*). Pán Füle nemohol nič vydať, pretože to, čo vydal, nie je pravda.“¹¹¹ Schuster svoju kandidatúru oficiálne potvrdil až 30. januára 2004, čiže v posledný deň prijímania kandidátov na post prezidenta. Hoci vystupoval ako kandidát občanov, okrem petície k svojej kandidatúre priložil aj podpisy poslancov NR SR z KSS a Smeru.¹¹² Zostávala tak už len jediná strana, ktorá aj v polovici januára odmietla určiť konkrétne meno kandidáta, ktorého postaví do prezidentských volieb – HZDS. Opäť sa tak zopakoval scenár z roku 1999, keď sa meno kandidáta tohto hnutia tajilo do poslednej chvíle. Znovu sa však uvažovalo najmä o kandidatúre predsedu hnutia Vladimíra Mečiara. Ten však čakal na vývoj vo vláde a najmä na finálne rozhodnutie prezidenta Schustera v tej istej veci.¹¹³ Mečiar napokon svoje rozhodnutie kandidovať ohlásil, rovnako ako Schuster, v posledný možný deň – 30. januára 2004. Podpismi ho v kandidatúre podporili všetci 26 poslanci ĽS-HZDS.¹¹⁴ Do boja o prezidentský palác sa teda prihlásilo celkom 11 kandidátov, t.j. o jedného viac ako päť rokov predtým. Napriek tomu nebola medzi kandidátmi žiadna žena. Štyria z horeuvedených kandidátov, ktorí sa zúčastnili prvého kola volieb, boli kandidátmi straníckymi. Štyroch kandidátov, ktorí kandidovali bez podpory akejkoľvek strany, naozaj nepodporil (ani latentne) žiaden politický subjekt. Objavili sa však aj dvaja kandidáti,

ktorých „nezávislosť“ je sporná. Ide o primátora Banskej Bystrice Jána Kráľika, ktorý, súc nezávislý, bol od r. 1990 členom nejakej ľavicovej strany a takéto strany ho podporili aj v kandidatúre na spomínanú lokálnu funkciu; a vtedajšieho prezidenta Rudolfa Schustera, ktorého politická afiliácia bola z jeho vyhlásení zrejme (v čase opätovnej kandidatúry však nemohol byť zo zákona členom žiadnej politickej strany).

Keďže niektorí z vyššie uvedených kandidátov prejavili záujem o kandidatúru mimoriadne skoro, aj predvolebná kampaň sa začala s veľkým predstihom. Ako prvý svoju kampaň začal Eduard Kukan, ktorý si už v decembri 2003 s pomocou strany SDKÚ, ktorej bol členom, zaplatil vyše tristo billboardov s práním veselých Vianoc. Kukan tiež predstavil autobiografickú knihu a spustil webovú stránku.¹¹⁵ Vo februári 2004 do kampane vstúpil aj predseda HZDS Vladimír Mečiar. Ten zaujal svojimi fotografiami na billboardoch, ktoré boli podľa reakcií niektorých odborníkov až príliš upravované a Mečiar na nich vyzeral o niekoľko rokov mladšie.¹¹⁶ Kampaň sa však neniesla iba v podobe posolstiev z billboardov, no došlo aj na konfrontácie a obvinenia kandidátov. V druhej polovici marca médiá zverejnili informáciu, že E. Kukan mal počas štúdia na Moskovskom inštitúte medzinárodných vzťahov v rokoch 1958-1964 pracovať pre 1. správu Štátnej bezpečnosti. Informáciu médiám dodal anonym, podľa ktorého je Kukanov spis na 1. správe ŠtB síce skartovaný, no nachádza sa v Prahe na Spravodajskej správe Armády ČR. Kukan však toto obvinenie odmietol.¹¹⁷ Na rozdiel od Kukana a Mečiara stavil úradujúci prezident Rudolf Schuster na iný druh kampane. Billboardy sa rozhodol nepoužiť vôbec a uprednostnil osobný kontakt s potenciálnymi voličmi. Kým počas r. 2003 absolvoval 24 výjazdov po Slovensku, len v prvých týždňoch r. 2004 ich stihol 18. Odmietol však, že by nejako súviseli s blížiacimi sa voľbami.¹¹⁸ Zaujímavé bolo, že organizácia MEMO 98, ktorá sa zameriava na monitoring volebnej kampane v médiách, označila Schusterovu kampaň za podobnú kampani ruského prezidenta Vladimíra Putina. Dôvodom bol podľa nej fakt, že Schuster, podobne ako Putin, využíva svoju funkciu na svoju kampaň. Slovenská hlava štátu navyše podľa nich cestovala za občanmi na výjazdové cesty spolu so svojimi zamestnancami, ktorí sú platení zo štátneho rozpočtu.¹¹⁹

Po kampani plnej osobných útokov a vybavovania si „úctov z minulosti“ sa konalo prvé kolo prezidentských volieb. Na rozdiel od roku 1999 sa tentoraz konalo iba jeden deň, a to 3. apríla 2004. Výsledky tohto kola priniesli veľké prekvapenie v podobe tretieho miesta pre jedného z favoritov pre postup do 2. kola Eduarda Kukana. V týchto voľbách získal 438 920 hlasov, čo predstavovalo 22,09% odovzdaných hlasov. Len o 3644 hlasov viac získal Ivan Gašparovič, čím sa z druhej pozície prebojoval do druhého kola. Víťazom prvého kola sa stal Vladimír Mečiar, ktorý získal 650 242 hlasov (32,73%). Úradujúci prezident Rudolf Schuster skončil na štvrtom mieste so ziskom 7,42% nasledovaný Františkom Mikloškom so 6,51% platných hlasov. Len o 27 hlasov menej ako Mikloško získal Martin Bútora. Ostatní kandidáti nezískali viac ako 0,8% odovzdaných hlasov.¹²⁰

Médiá zdôvodnili Kukanov prekvapujúci neúspech jeho údajným záznamom vo zväzkoch ŠtB, slabým vystúpením v poslednej diskusnej relácii televízie Markíza pred voľbami, megalomanskou kampanou či vysokými preferenciami v prieskumoch verejnej mienky, čo paradoxne mohlo Kukanových voličov priviesť k predpokladu, že vyhrá aj bez ich hlasov a tak môžu zostať doma.¹²¹ Neúspech vo voľbách zaznamenal aj Rudolf Schuster. O úradujúcom prezidentovi sa neuvažovalo ako o favoritovi na postup do druhého kola prezidentských volieb, no jeho 7,42% bolo predsa len menej než sa očakávalo. Podľa médií pôsobil po odovzdaní hlasu urazene a po zverejnení výsledkov ani nevydal vyhlásenie.¹²² Odborníci pripomenuli, že súčasťou jeho kampane bolo aj vypísanie referenda o predčasných parlamentných voľbách, ktoré sa konalo v deň prvého kola voľby prezidenta. Týmto krokom si Schuster chcel podľa analytikov získať na svoju stranu aj stranu Smer, ktorá referendum podporovala. Tá sa však rozhodla pre podporu Ivana Gašparoviča.¹²³ Po takomto výsledku prvého kola koalíčné strany nevedeli, ako sa zachovať. KDĽ, ktorého kandidát František Mikloško nepatril k favoritom volieb, odporučilo nezúčastniť sa na druhom kole voľby, čo zdôvodnilo tým, že obidvoch kandidátov, ktorí postúpili do druhého kola považuje za rovnaké zlo.¹²⁴ Po rokoch sa začal v spoločnosti používať pojem „menšie zlo“, ktoré mal v tomto prípade predstavovať I. Gašparovič. Tento termín bol často používaný aj pred 2. kolom prezidentských volieb v r. 1999, kedy mal menšie zlo predstavovať Rudolf Schuster v porovnaní s Vladimírom Mečiarom. V prípade kandidátov z r. 2004 však išlo o politikov, ktorí si boli kedysi veľmi blízki a boli takpovediac symbolmi slovenskej politiky v 90. rokoch. Podľa politológov záviseli šance Mečiara a Gašparoviča na výhre v 2. kole na volebnej účasti. Zhodli sa na tom, že nízka účasť by nahrávala skôr triumfu V. Mečiara, naopak, čím vyššia účasť, tým vyššia pravdepodobnosť, že sa novým slovenským prezidentom stane Ivan Gašparovič.¹²⁵ Zaujímavý bol v tejto súvislosti aj prieskum Inštitútu pre verejné otázky, realizovaný v čase medzi jednotlivými kolami prezidentských volieb. Podľa neho sa z desiatich prívržencov vládnej koalície mienia druhého kola zúčastniť traja až štyria, ktorí sa vo veľkej miere chystajú v ňom podporiť Ivana Gašparoviča. Podľa rovnakého výskumu by títo voliči koalíčných strán mali spomedzi všetkých voličov, zúčastnených na druhom kole, tvoriť šestinú až sedminu, rozhodne väčšiu časť však medzi voličmi I. Gašparoviča.¹²⁶

Hoci účasť v druhom kole bola o niečo nižšia než v prvom kole – 43,5% - toto kolo vyhral a tretím slovenským prezidentom sa stal Ivan Gašparovič. Svojho súpera Vladimíra Mečiara porazil v pomere 59,91:40,09, čo bol pomerne vysoký rozdiel.¹²⁷ Podľa médií znášal Vladimír Mečiar svoju prehru pomerne zle. Hoci ešte krátko po odovzdaní hlasu novinárom sľúbil, že sa s nimi v noci počas zverejňovania predbežných výsledkov rád porozpráva, nakoniec tak neurobil. Po prvýkrát po zverejnení výsledkov sa objavil až na druhý deň o 9:15 ráno, vtedy však len prešiel popri čakajúcich novinároch a pískajúc si vošiel do pripraveného auta.¹²⁸ Gašparovičovi dokonca odmietol

zablahoželať k víťazstvu.¹²⁹ Mečiar doslova uviedol, že Gašparovičovi nemá k čomu gratulovať, pretože on „je prezident, ja som slobodný človek. Som viac.“

Inaugurácia nového prezidenta, ktorá sa opäť konala 15. júna, mala rovnako, ako päť rokov predtým, formu mimoriadnej schôdze NR SR. Nezmenilo sa ani jej dejisko; znovu sa konala v bratislavskej Redute. Zložením sľubu dňa 15. júna 2004 sa Ivan Gašparovič stal tretím slovenským prezidentom v novodobej histórii. O niekoľko dní po inaugurácii sa vzdal postu predsedu HZD aj členstva v strane.¹³⁰

3.3 Voľby v roku 2009 – priama voľba bez prekvapenia

Počas funkčného obdobia Ivana Gašparoviča, ktoré trvalo od roku 2004 do roku 2009, došlo k zmene politického smerovania krajiny. Po skrátení volebného obdobia NR SR v r. 2002-2006 o tri mesiace (kvôli odchodu KDĽ z vládnej koalície) vyhrala parlamentné voľby v roku 2006 strana Smer, po novom už s dodatkom „sociálna demokracia.“ Po štyroch rokoch sa do NR SR vrátila aj SNS, ktorá sa stala tretou najsilnejšou stranou vo voľbách. Naopak, zo svojich pôvodných pozícií výrazne ustúpila ĽS-HZDS, ktorá vo voľbách získala len niečo nad osem percent.¹³¹ Práve tieto strany vytvorili po spomínaných voľbách vládnu koalíciu. Predsedom vlády sa stal Robert Fico. Prezident Gašparovič začal svoje funkčné obdobie ako kritik vtedajšej vlády. Sám sa definoval ako „opozičný prezident“, po parlamentných voľbách v roku 2006 však začal otvorene podporovať kroky novovzniknutej vlády, najmä jej najsilnejšej strany Smer-SD. So SNS mal prezident spočiatku komplikované vzťahy, ktoré sa však postupne zlepšovali a po celé volebné obdobie zastával podobné názory na niektoré špecifické otázky (napr. v oblasti interetnických vzťahov).¹³² S ĽS-HZDS ako jedinou stranou vládnej koalície po r. 2006 nemal prezident Gašparovič dobré vzťahy, a to najmä kvôli osobnému sporu s predsedom tejto strany Vladimírom Mečiarom (viď vyššie). Po počiatočných dohadoch zo strany predsedu NR SR Pavla Pašku, kedy sa budú konať nasledujúce voľby prezidenta, Paška napokon určil ich termín na 21. marca (prvé kolo) a 4. apríla (prípadné druhé kolo).¹³³

V prípade prezidentských volieb v r. 2009 sa o potenciálnych kandidátoch uvažovalo už necelé dva roky pred ich konaním. V priebehu roka 2007 predstavitelia opozičnej SDKÚ-DS prezentovali myšlienku o nevyhnutnosti dohody opozície na spoločnom kandidátovi na post prezidenta. V úvahách dominovalo meno Ivety Radičovej, profesorky sociológie a bývalej ministerky práce v druhej vláde Mikuláša Dzurindu. Po uskutočnení viacerých prieskumov verejnej mienky, v ktorých sa ukázala ako relevantná kandidátka na post hlavy štátu, ju v polovici novembra 2007 prezídium SDKÚ-DS jednohlasne nominovalo za svoju prezidentskú kandidátku. Koncom marca 2008 ju v kandidatúre podporila aj SMK a začiatkom apríla aj KDĽ, avšak s pripomienkou, že jej názory na niektoré kultúrno-etické otázky sa rozchádzajú s presvedčením hnutia.¹³⁴ Koncom júla 2008 sa v

týchto voľbách rozhodol po počiatočnom nezáujme kandidovať aj František Mikloško, zakladateľ KDĽK a v tom čase už člen strany Konzervatívni demokrati Slovenska. Po voľbách v roku 2004 išlo o druhú Mikloškovu kandidatúru na post prezidenta republiky. Treťou kandidátkou v prezidentských voľbách bola bývalá podpredsedníčka KSS Dagmar Bollová, ktorá tento zámer deklarovala v apríli 2008 vystúpením z KSS s tým, že chce byť občianskou kandidátkou.¹³⁵ Samotná KSS sa začiatkom augusta 2008 rozhodla postaviť ako svojho kandidáta bývalého vysokoškolského pedagóga Milana Sidora, ktorý však paradoxne nebol členom žiadnej politickej strany.¹³⁶ Treťou ženou – kandidátkou bola predsedníčka strany Slobodné fórum a bývalá poslankyňa NR SR za SDKÚ-DS Zuzana Martináková. Kandidátom číslo šesť sa stal profesor chémie Milan Melník, ktorého nominovala ĽS-HZDS. Počas podpisovej akcie na podporu kandidatúry sa mu podarilo vyzbierať 123 000 podpisov, čo bolo najviac spomedzi všetkých kandidátov na prezidenta v týchto voľbách.¹³⁷ Posledným človekom, ktorý ohlásil svoju kandidatúru v prezidentských voľbách, bol úradujúci prezident Ivan Gašparovič, ktorý tak oficiálne urobil v druhej polovici januára, svoj zámer kandidovať však oznámil už v júni 2008. V kandidatúre ho podporili vládne strany Smer-SD a SNS.¹³⁸ Z uvedených kandidátov môžeme piatich označiť ako stranických kandidátov a dvoch ako „pseudonezávislých.“ Sú to Milan Melník, ktorý síce bol oficiálnym kandidátom ĽS-HZDS, no nikdy nebol členom tohto ani iného hnutia/politickej strany; a Dagmar Bollová, ktorá, hoci kandidovala ako nezávislá, bola ešte nedávno pred voľbou dlhoročnou členkou KSS. Vo voľbách nikto nezaznamenal významnejšie komplikácie pri vyzbieraní dostatočného počtu podpisov.

Hoci kandidáti do prezidentských volieb v roku 2009 sa v porovnaní s predošlými voľbami hlavy štátu začali objavovať skôr, kampaň jednotlivých uchádzačov sa začala až na jeseň 2008. Ako prvá začala kampaň Iveta Radičová, ktorá ju odštartovala symbolicky v deň 19. výročia Nežnej revolúcie. Jej volebnú kampaň viedol Ján Füle, hovorca bývalého prezidenta Rudolfa Schustera.¹³⁹ Zaujímavo svoju kampaň začal František Mikloško. V polovici januára 2009 zvolal do podzemia západného krídla Bratislavského hradu tlačovú konferenciu, na ktorej mal predstaviť svoj volebný program do prezidentských volieb. Na prekvapenie prítomných novinárov však hovoril o úplne iných témach, pričom k otázke na programové tézy k voľbám sa vyjadril, že tie už predstavil v týždenníku Týždeň. Konkrétnejší program hodlal zverejniť až po oficiálnej registrácii za kandidáta na prezidenta.¹⁴⁰ Ako jeden z posledných zahájil svoju kampaň prezident Ivan Gašparovič. Jej ohlásenie bolo navyše podľa médií rozpačité; pri predstavovaní svojho volebného tímu si nevedel spomenúť na mená niektorých jeho členov a následne si omylom zdupľoval funkciu, keď vyhlásil, že „rozhodnúť sa kandidovať do funkcie prezidenta hlavy štátu nie je jednoduché.“¹⁴¹ Prezident sa však počas predvolebnej kampane snažil takéto „prešľapy“ zakryť aktivitami, patriacimi do jeho kompetencií vo funkcii hlavy štátu. Jednou z nich je správa o stave republiky, ktorú predniesol vo

februári 2009 na pôde NR SR. Hoci aj na Slovensku, kde nie je funkcia prezidenta z hľadiska právomoci príliš silná, bolo dovtedy nepísaným pravidlom, že správa o stave republiky sa prednáša aspoň raz ročne, Gašparovič tak vo februári 2009 urobil až po vyše dvojročnej prestávke. Jeho prejav trval približne polhodinu a nenasledovala po ňom ani tradičná rozprava poslancov.¹⁴² Prezident robil aj tradičnú kampaň vo forme stretnutí s občanmi, a to nielen na akciách, usporiadaných výlučne za účelom Gašparovičovej volebnej kampane, ale aj na straníckych akciách. Hoci tak nikdy predtým neurobil, Gašparovič sa pred voľbami opakovane zúčastnil každoročných osláv Medzinárodného dňa žien, ktoré organizuje strana Smer-SD.¹⁴³ No ako to bolo aj pri predchádzajúcich voľbách, predvolebná kampaň nebola len o billboardoch či stretnutiach s občanmi, ale priestor opäť dostali aj verbálne výpady voči jednotlivým kandidátom. Prezidentovi Ivanovi Gašparovičovi sa intenzívne v tejto veci „venoval“ najmä predseda ĽS-HZDS Vladimír Mečiar. Už v decembri 2008 obvinil Gašparoviča, že stojí za kontroverznou privatizáciou spred roku 1998. Gašparovič mal podľa Mečiara využiť situáciu, keď bol chorý a v tom čase prijať pomocou zákulisných intríg rozhodnutia o privatizácii. Gašparovič prostredníctvom svojho hovorca Mareka Trubača odmietol tieto obvinenia a označil ich za diskreditáciu.¹⁴⁴ Päť predstaviteľov hnutia, ktorí boli pozvaní na novoročné stretnutie prezidenta s vedením NR SR, predsedami poslaneckých klubov a výborov parlamentu, toto stretnutie dokonca ignorovali.¹⁴⁵ Mečiar neváhal zaútočiť na Gašparoviča aj pri predstavovaní prezidentského kandidáta ĽS-HZDS Milana Melníka. Vyhlásil, že „Melník bude svetový, či bude prezidentom, alebo nebude. Gašparovič bude stále z Poltára.“¹⁴⁶ Verbálne útoky neobchádzali ani najvážnejšiu Gašparovičovu protikandidátku. Iveta Radičová sa v rámci svojej kampane rozhodla (zrejme aj vzhľadom na podporu zo strany SMK), že na juhu Slovenska, kde žije početná maďarská menšina, zverejní časť svojich billboardov dvojjazyčne – t.j. v slovenskom aj maďarskom jazyku. Po tomto rozhodnutí jej podľa prieskumu agentúry MVK začala narastať podpora u voličov SMK – kým v júli 2008 by ju volilo 54% voličov tejto strany, v decembri by už podľa prieskumu išlo o 79%. Naopak Gašparovičovi podľa tohto prieskumu v uvedenom období klesla podpora u voličov SMK z 32 na 18 percent.¹⁴⁷ Na Radičovú v tejto súvislosti neskôr zaútočil predseda vlády Robert Fico. V reakcii na jej vyjadrenia, že by sa v určitých otázkach vedela zhodnúť či vyjednávať so stranou Smer-SD, Fico uviedol, že so Smerom nemôže nájsť spoločnú reč. Ako jeden z dôvodov uviedol, že Radičová nemá vzťah k Slovenskej republike, čo dokazoval fotografiou zo začiatku 90.rokov, na ktorej Radičová zbiera podpisy pod petíciu proti rozdeleniu Československa.¹⁴⁸ Ďalší atak na Radičovú prišiel zo strany časti cirkevných predstaviteľov. Táto záležitosť začala otvoreným listom siedmich bratislavských kňazov, v ktorom sa okrem iného píše, že „KDH sa verejne prihlásilo k podpore liberálnej kandidátky, ktorá jasne zastáva postoje v rozpore s Božími zákonmi a kresťanskou morálkou.“¹⁴⁹ Koncom februára zas biskup Rudolf Baláž počas svätej omše vyzval prítomných veriacich, aby v

prezidentských voľbách nevolili Ivetu Radičovú. Svoj postoj zdôvodnil jej názorom na interrupcie a jej starším výrokom, že všetko, čo je morálne, je vecou spoločenskej dohody. Na spomínanej omši k tomu uviedol: „Žiaden politik nesmie povedať, že morálka je dohodou spoločnosti. Táto veta znamená, že ak sa spoločnosť dohodne, že vražda nie je hriech a priestupok proti zákonu, môžeme vraždiť?“ a neváhal Radičovú nepriamo prirovnať k Adolfovi Hitlerovi, ktorý robil „všetky strašné veci na základe súhlasu nemeckých poslancov Reichstagu.“ Radičová v reakcii na Balážove slová povedala, že „história pamätá aj také veci, ako bola inkvizícia,“ nechcela však diskutovať o tom, „kto kedy zlyhal, respektíve akú úlohu zohrala cirkev v minulosti.“¹⁵⁰

Prvé kolo tretej priamej voľby slovenského prezidenta sa uskutočnilo 21. marca. Volebná účasť v porovnaní s prvými kolami predošlých dvoch prezidentských volieb zaznamenala klesajúcu tendenciu, keď sa ho zúčastnilo 43,6% oprávnených voličov – o vyše štyri percentá menej ako v roku 2004. Toto kolo síce podľa očakávaní vyhral Ivan Gašparovič, avšak jeho zisk bol nižší, ako mu predpovedali prieskumy – 46,7% pri zisku 876 061 hlasov. Druhá Iveta Radičová získala 38,1%. Práve oni tak postúpili do druhého kola volieb. Malé prekvapenie sa konalo pri treťom mieste, na ktorom sa na rozdiel od predvolebných prieskumov neumiestnila Zuzana Martináková, ale František Mikloško. Martinákovú však so ziskom 5,4% platných hlasov prebehol len o tri desatiny percenta. Piaty Milan Melník získal 2,5% a Dagmar Bollová s Milanom Sidorom zhodne po 1,1% hlasov.¹⁵¹ Zaujímavý je aj pohľad na voľbu občanov maďarskej národnosti. V obciach so 60% a vyšším podielom obyvateľstva maďarskej národnosti totiž Ivan Gašparovič v 1. kole získal len 11,4% hlasov, zatiaľ čo Iveta Radičová až 82,5%.¹⁵² Z toho vyplýva, že Radičovej investícia do dvojjazyčných billboardov a podpora zo strany SMK bola v tomto smere pre ňu výhodná.

Predseda SNS Ján Slota už deň po prvom kole volieb vyjadril znepokojenie a ľútosť nad tým, že Radičová „získala veľa hlasov najmä vďaka spoluobčanom maďarskej národnosti na južnom Slovensku.“¹⁵³ Kritika Radičovej kvôli vysokej podpore u občanov maďarskej národnosti však zašla ešte ďalej. Týždeň pred druhým kolom volieb sa na juhu Slovenska objavili falošné letáky s logom strany SDKÚ-DS a fotkou I. Radičovej, na ktorých bolo v maďarčine napísané: „Milí Maďari, žijúci na Slovensku, keď ma budete voliť a budeme úspešní, sľubujem, že budem podporovať vaše staré túžby o autonómii.“ Na tieto letáky nadväzovala inzercia v jednom zo západoslovenských regionálnych týždenníkov s textom: Chceme za prezidentku človeka, ktorý získal podporu SMK za prísľub autonómie, alebo človeka, ktorý obhajuje záujmy Slovenska? Inzerciu si objednala mediálna agentúra -mrs-, ktorá už pred prvým kolom spolupracovala s HZD, podporujúcim Ivana Gašparoviča. Predseda HZD Jozef Grapa ani premiér Robert Fico, ktorý Gašparoviča takisto podporoval, však o tejto inzercii podľa vlastných slov nič nevedeli.¹⁵⁴ K objednaníu inzercie sa napokon priznala SNS.¹⁵⁵

Útoky však neobchádzali ani Gašparovičovú osobu. Okrem antikampane v podobe billboardov a

reklamy na internete sa k slovu opäť prihlásil aj Vladimír Mečiar. Tentoraz obvinil I. Gašparoviča, že klame o príprave Ústavy SR a nemôže sa vyhlasovať za jej spoluautora. Podľa Mečiarových slov Gašparovič presadzoval počas prípravy ústavy iba jedinú zmenu – premenovanie Slovenskej národnej rady na Národnú radu Slovenskej republiky. Gašparovič sa voči týmto slovám ohradil a povedal, že bol v kolektíve tvorcov ústavy, čo môže potvrdiť aj vedúci tohto kolektívu Milan Čič. Dodal, že Mečiar neurobil „ani čiarku, ani bodku za ústavou.“¹⁵⁶ Posledným závažnejším momentom v kampani pred druhým kolom bolo odhalenie, že Gašparovič má zrejme ešte bližšie k strane Smer-SD, než sa dovtedy predpokladalo. Niekoľko dní pred druhým kolom prezidentských volieb totiž na stretnutí s priaznivcami Smeru v Košiciach preniesol nasledovné slová: „V tejto pozícii a v tomto čase som prakticky akoby členom (*Smeru-SD, pozn. aut.*), lebo môj neúspech bude neúspech Smeru a môj úspech bude úspech Smeru a, samozrejme, koalície.“¹⁵⁷ Napriek vyššie uvedeným atakom hodnotili komentátori väčšinou predvolebnú kampaň ako nudnú či bezobsažnú. Dag Daniš za smutné označil to, že kandidáti sa počas kampane nevenovali dôležitým politickým témam, akými v tom čase bola napr. otázka nezávislého Kosova, ekonomická kríza, centralizácia EÚ či rozširovanie NATO „za hranice ruskej trpezlivosti.“¹⁵⁸ V médiách sa každopádne tentoraz neskloňovala možnosť voľby „menšieho zla,“ nakoľko do druhého kola sa dostal úradujúci prezident a jasný priaznivec politického kurzu, aký v tom čase Slovensko vytýčilo, a predstaviteľka opozície, ktorá bola nielen prvou ženou v druhom kole priamej voľby slovenského prezidenta, ale aj prvá osoba bez členstva v KŠČ (resp. KSS). Voliči tak mali jasnú voľbu.

Druhé kolo tretej priamej voľby prezidenta SR sa konalo v sobotu 4. apríla 2009. V tomto kole zvíťazil Ivan Gašparovič, čím si ako prvý prezident v histórii SR predĺžil svoje zotrvanie vo funkcii hlavy štátu. Svoju protikandidátku Ivetu Radičovú porazil o 11 percent v percentuálnom pomere 55,5%:44,5%.¹⁵⁹ Výrokom, ktorý dokazoval pocit Gašparovičovej spokojnosti s výsledkami volieb, bola veta: „Dali sme im, boha, novinárom,“ ktorú preniesol znovuzvolený prezident Gašparovič pri stretnutí s predsedom NR SR Pavlom Paškom. Výrok súvisel s antikampaňou, ktorú podľa Gašparoviča mali proti nemu pred druhým kolom viesť médiá a s „odvetou“, ktorú im prichystal v podobe zákazu vstupu na oslavy znovuzvolenia počas volebnej noci.¹⁶⁰ Vo volebnom štábe Ivety Radičovej vládli presne opačné emócie. Radičová však sklamanie na sebe nedala poznať a v rozhovore pre denník Pravda vyhlásila, že bude pokračovať v súboji o slušnú politiku na Slovensku. Zároveň nevyhlásila, že v prípade podpory občanov bude kandidovať na prezidentku aj v ďalších voľbách.¹⁶¹ Po voľbách sa v súvislosti so silnou podporou Ivana Gašparoviča zo strany Roberta Fica uvažovalo aj o hlbších pohnútkach pre túto podporu. Do úvahy prichádzala Ficova kandidatúra na post prezidenta vo voľbách v roku 2014. On však tieto špekulácie odmietol a uviedol, že vtedy už nebude politicky aktívny.¹⁶²

Inaugurácia (staro)nového prezidenta prebehla už tradične 15. júna, avšak tentoraz v novej budove

Slovenského národného divadla. Aj tento slávnostný akt narušil konflikt. Počas krátkeho prejavu Ivana Gašparoviča z balkóna Prezidentského paláca hŕstka demonštrantov slovami a transparentami upozorňovali prezidenta na to, aby sa počas chystanej návštevy čínskeho prezidenta zaujímal aj o mieru dodržiavania ľudských práv v tejto krajine. Prezident na túto aktivitu reagoval aj v spomínanom prejave slovami: „Takíto ľudia, ktorí dokážu zdvihnúť nad hlavu papier a nič viac neurobiť, tí nás dneska nemusia zaujímať.“¹⁶³ Touto udalosťou sa začalo druhé funkčné obdobie Ivana Gašparoviča na poste prezidenta SR.

3.4 Zhrnutie trendov v priamych voľbách

Pred prezidentskými voľbami môžeme sledovať viacero ich aspektov, ktoré sa následne dajú navzájom porovnať s ďalšími voľbami prezidenta. Pri takomto porovnaní sa tiež ukáže, či v časovom slede po sebe idúcich volieb predstavujú nejaký trend, resp. tendenciu, alebo nie. Medzi takéto aspekty patrí napr. čas, kedy sa začali objavovať prvé ohlásenia kandidátúr na post prezidenta. V tomto prípade vidno jasný trend, keď v roku 1999 ako prvý svoju kandidatúru ohlásil Rudolf Schuster na jeseň 1998. Pred voľbami v roku 2004 ohlásil svoju kandidatúru Eduard Kukan už v januári 2003 a pred voľbami, ktoré sa konali v roku 2009 prišlo prvé ohlásenie kandidatúry už na jeseň 2007. V tomto prípade teda vidno trend posúvania ohlásenia kandidatúry na čoraz skorší čas. To si možno vysvetliť čoraz vyššími nákladmi na kampaň a tiež snahou dostať sa do povedomia verejnosti ako človek „prezidentského formátu.“ Ako prekvapujúce však možno označiť skutočnosť, že v predmetných voľbách svoju kandidatúru ako prví ohlásili pomerne známi ľudia (chronologicky: primátor Košíc; minister zahraničných vecí; a bývalá ministerka práce), ktorí sa už nepotrebovali verejnosti predstavovať. Do úvahy však treba vziať možnosť, že spomínaní ľudia mohli počítať s „preformátovaním“ svojej osoby do tej miery, aby si občania – voliči stihli uvedomiť, že daný človek je vhodný aj na najvyššiu ústavnú funkciu. Preto začínali kampaň v čoraz väčšom predstihu. Tendenciu k čoraz skoršiemu ohlasovaniu kandidatúry budem sledovať aj v prezidentských voľbách, ktoré sa konali v roku 2014.

Rok konania volieb	Konečný počet kandidátov	Z toho počet žien	Stranícki: nestranícki kandidáti	Verejne známi: verejne neznámi kandidáti
1999	9	1	6:3	6:3
2004	10	0	5:5	6:4
2009	7	3	6:1	5:2

Aspektom, ktorý môže zásadným spôsobom ovplyvniť charakter prezidentských volieb, je počet kandidátov, ich popularita v spoločnosti, pomer straníckych a politickými stranami

nepodporovaných kandidátov, ale ešte vždy aj zloženie na základe pohlavia. Tieto aspekty som sa rozhodol na záver tejto kapitoly zosumarizovať vo vyššie uvedenej tabuľke.

V prípade počtu kandidátov nejde o jasný trend, alebo stabilizáciu ich počtu a tento aspekt nebudem naďalej sledovať. Podobne nie je možné pozorovať určitý trend pri počte žien, uchádzajúcich sa o post hlavy štátu. Kým v roku 1999 kandidovala jedna žena (Magda Vášáryová), v roku 2004 žiadna a v roku 2009 až tri (Dagmar Bollová, Zuzana Martináková, Iveta Radičová), čo bola takmer polovica z celkového počtu kandidátov z tých volieb. K ich výsledkom snáď možno povedať len toľko, že voliči zrejme nehládajú na starý stereotyp, že „ženy sa nehodia do politiky“, keďže Magda Vášáryová skončila v prvom kole volieb v roku 1999 na treťom mieste a Iveta Radičová sa v roku 2009 dokonca dostala do druhého kola. Poslednou vecou, ktorú možno vypožorovať pri kandidátoch na prezidenta, je ich popularita v spoločnosti a to, či idú do kandidatúry ako všeobecne neznámi ľudia alebo ich už občania poznajú z predošlých aktivít z politického či spoločenského života. V roku 1999 je možné vyjadriť pochybnosti o publicite Juraja Šveca. Keďže však bol bývalým rektorom Univerzity Komenského v Bratislave a poslancom NR SR, napokon som ho zaradil medzi verejne známych kandidátov. Z výsledkov, predložených v tabuľke vyplýva, že v každých prezidentských voľbách kandidovalo približne 60% kandidátov, ktorí boli už pred kampanou verejne známi. Zvyšok bol buď známy len v istých okruhoch spoločnosti alebo úplne neznámy. Takýto pomerne vysoký podiel neznámych kandidátov na prezidenta možno zdôvodniť snahou dostať sa do verejného povedomia a neskôr to využiť vo svoj prospech (napr. založením politickej strany, aktivizmom či kandidatúrou vo voľbách na regionálnej alebo lokálnej úrovni). Tento trend budem sledovať aj v zatiaľ posledných voľbách prezidenta v roku 2014. Otázky kandidátov sa týka aj ich politické „zafarbenie.“ Hoci sa počet a podiel jednotlivých „straníckych“ a „nezávislých“ kandidátov v jednotlivých voľbách menil, pri všetkých sledovaných voľbách platilo, že prevažná väčšina kandidátov sa o post hlavy štátu uchádzala s otvorenou straníckou podporou. Navyše môžeme sledovať fenomén tzv. „pseudonezávislých“ kandidátov, ktorí sa na prvý pohľad nehlásia k žiadnemu subjektu a spravidla ich žiadne zoskupenie ani nepodporuje, ich vyhlásenia a postoj relevantných politických strán však hovoria o niečom inom. Za takúto kandidátku možno označiť Dagmar Bollovú, ktorá, hoci pred kandidatúrou vystúpila z KSS, netajila svoje presvedčenie ani v kampani. Tento fenomén teda budem pozorovať aj pri voľbách v roku 2014. Čo sa týka podpisov, vyzbieraných pod kandidatúru, ich počet je kľúčový najmä pre tých kandidátov, ktorí sa o podporu občanov uchádzajú ako občianski kandidáti alebo s podporou mimoparlamentnej strany, ktorá nemá možnosť „svojho“ kandidáta podporiť podpismi 15 poslancov NR SR. Hoci v každých voľbách kandidovalo niekoľko takýchto kandidátov, nezaznamenal som výraznejšie problémy pri zbieraní potrebného počtu podpisov. Pred každými voľbami sa našiel aspoň jeden potenciálny kandidát, ktorý však napokon zaregistrovaný nebol. Nie je však jasné, či išlo o zmenu

postoja, alebo problém s vyzbieraním potrebného počtu podpisov. Navyše, väčšinou išlo o menej známych alebo úplne neznámych kandidátov, ktorí by beztak nemali väčšiu šancu na dobrý výsledok vo voľbách prezidenta.

Kľúčovým indikátorom pre každý typ volieb je volebná účasť. Vo voľbách na Slovensku je účasť pri porovnaní rôznych druhov volieb veľmi rôzna – od parlamentných volieb, kde sa účasť pohybuje tesne pod šesťdesiatimi percentami až po voľby do Európskeho parlamentu, kde drží SR prvenstvo v najnižšej účasti, pohybujúcej sa hlboko pod 20%. Prezidentské voľby majú dlhodobu po tých parlamentných najvyššiu účasť. Konkrétny podiel zúčastnených voličov zhrnie tabuľka.

Rok konania volieb	Účasť v prvom kole	Účasť v druhom kole
1999	73,89%	75,45%
2004	47,94%	43,5%
2009	43,63%	51,67%

Čo sa týka prvého kola prezidentských volieb v SR, doposiaľ najvyššiu účasť zaznamenalo hneď pri prvých priamych voľbách – 73.89%. To je možno vysvetliť skutočnosťou, že si voliči chceli „vyskúšať“ nový typ volieb a preto prišli k volebným urnám v takom hojnom počte. Pre porovnanie, prvé demokratické voľby po páde socializmu v roku 1990 zaznamenali v slovenskej časti ČSFR účasť až vyše 95%. Od spomínaného roku 1999 však účasť na prvom kole volieb prezidenta kontinuálne klesala. Takýto jasný pokles od volieb k voľbám však už nemožno zaznamenať pri druhom kole volieb. S výnimkou volieb v roku 2004 totiž účasť v druhom kole presiahla účasť na prvom kole volieb. Ako vysvetlenie sa ponúka väčšia atraktivita voľby, keďže ide už len o výber z dvoch najsilnejších kandidátov, v ktorom sa už bezpochyby rozhodne o budúcom slovenskom prezidentovi. Navyše v SR je už nepísanou tradíciou, že prvé kolo na zvolenie hlavy štátu nestačí a tak môžeme predpokladať, že časť voličov sa „šetří“ na druhé kolo a v prvom sa volieb nezúčastní. Dôvodom nízkej účasti na druhom kole volieb v roku 2004 (nižšej než na prvom kole) môže byť skutočnosť, že sa doň dostal Ivan Gašparovič a Vladimír Mečiar, kedysi dlhoroční kolegovia, ktorých však neskôr rozdelili osobné konflikty. Ako predstavitelia štýlu politiky 90. rokov na Slovensku však mali u časti slovenskej verejnosti pošramotenú povesť. Na základe toho voliči zrejme nadobudli dojem, že nech by bol do úradu prezidenta zvolený ktorýkoľvek z uvedených kandidátov, na podstate veci to veľa nezmení. Rok 2009 však opäť predstavuje rozdiel, keďže účasť sa v druhom kole tohoročných volieb v porovnaní s prvým kolom zvýšila. V druhom kole sa totiž, rovnako ako v roku 1999, stretli zástupcovia odlišných „politických príbehov“ - úradujúci prezident a predseda parlamentu z rokov 1992-1998; a Iveta Radičová – kandidátka pravice, ktorá na rozdiel od svojho protikandidátka nikdy nebola členkou KSČ. Takáto voľba tak mohla povzbudiť k účasti voličov oboch kandidátov. Čo sa týka fenoménu volebnej

účasti, vo vyššie uvedených voľbách sledujeme trend postupného znižovania volebnej účasti v prvom kole a kolísavej účasti v druhom kole, závisiacej od „atraktivity“ postupujúcich kandidátov. Tento aspekt budem sledovať aj naďalej.

Posledným aspektom, ktorý môže zásadným spôsobom ovplyvniť charakter volieb a aj ich výsledok, je spôsob vedenia volebnej kampane zo strany jednotlivých kandidátov. V roku 1999 bola kampaň s prihliadnutím na fakt, že išlo o prvé priame voľby prezidenta na Slovensku, celkom pokojná. Výraznejšie sa v médiách spomínali len kontroverzné verbálne výpady Jána Slotu a tiež dlhé čakanie na prezidentského kandidáta HZDS. Po oznámení, že týmto kandidátom bude Vladimír Mečiar, sa v sledovaných médiách objavovali informácie o rôznych iniciatívach, ktoré odrádzali voličov od voľby za Mečiara, či povzbudzovali voličov, aby namiesto Mečiara volili iného relevantného kandidáta. Aj samotné médiá pripomínali kauzy, ktoré sa udiali počas vlády Vladimíra Mečiara, ako napr. zneužitie právomocí zastupujúceho prezidenta republiky po skončení funkčného obdobia Michala Kováča. Informácie podobného charakteru pokračovali aj v období medzi prvým a druhým kolom. V roku 2004 bola kampaň o niečo dlhšia. Aj vtedy sa pred prvým kolom volieb objavovali rôzne ataky na kandidátov, tentoraz však išlo skôr o verbálne útoky jednotlivých kandidátov navzájom (viď časť 3.2). Keďže sú priame voľby prezidenta skôr o charaktere jednotlivých osôb než o ich programových cieľoch (aj vzhľadom na malé právomoci slovenského prezidenta), boli spomínané verbálne útoky v popredí záujmu tlače a do úzadia sa tak dostali ich priority. Najviac priestoru pred prvým kolom bolo venovaného Vladimírovi Mečiarovi a Eduardovi Kukanovi ako dvom favoritom na postup do druhého kola volieb. Po prekvapujúcom postupe Ivana Gašparoviča namiesto Kukana do druhého kola sa tlač venovala najmä porovnaniu oboch kandidátov, no priniesla napríklad aj vyjadrenia Michala Kováča či Anny Remiášovej o sklamaní z takéhoto výsledku prvého kola. Svoj priestor tiež dostala analýza neúspechu Eduarda Kukana. V roku 2009 bola kampaň o čosi vyhrotenejšia, a to najmä pred druhým kolom. V médiách sa objavovali verbálne ataky na kandidátku Ivetu Radičovú zo strany predstaviteľov vládnej koalície, no i na Ivana Gašparoviča, a to hlavne zo strany Vladimíra Mečiara. Platí teda, že kampaň je čoraz dlhšia a útočnejšia. Rovnako tak možno vidieť čoraz vyšší záujem médií o predvolebnú kampaň. Na tento fenomén volieb sa pozriem aj pri zatiaľ posledných voľbách hlavy štátu.

4. Slovenské prezidentské voľby v roku 2014

4.1 Úvod ku kapitole

Ešte v roku 2011 sa v politických vyhlídkach očakával rok 2014 ako tzv. supervolebný rok, v ktorom sa budú konať až štyri z celkového počtu piatich druhov volieb, ktoré sa na Slovensku konajú. Túto predpoveď koncom roka 2011 zmaril pád vlády Ivety Radičovej a následné predčasné parlamentné voľby do NR SR v marci 2012, ktoré s prehľadom vyhrala strana Smer-SD a zostavila po nich vládu, zloženú výlučne z vlastných nominantov. Napriek tomu sa v období od novembra 2013, kedy sa konali voľby do zastupiteľstiev krajov, do novembra 2014, keď sa organizovali voľby do zastupiteľstiev miest a obcí, konalo štvoro volieb. Najvýznamnejšie z nich boli práve voľby prezidenta republiky, o ktorých bude hovoriť táto kapitola. Išlo o voľby, v ktorých mala byť s istotou zvolená nová hlava štátu. Úradujúcemu prezidentovi Ivanovi Gašparovičovi sa totiž v tomto roku končilo jeho druhé funkčné obdobie vo funkcii a ako som už spomenul v predošlých kapitolách, ústava SR obmedzuje pôsobenie jedného človeka na poste prezidenta SR práve na dve funkčné obdobia.

4.2 Kandidáti

Ako prvý oznámil svoj zámer kandidovať podnikateľ a zakladateľ nadácie Dobrý anjel Andrej Kiska, ktorý tak urobil v septembri 2012 a svoju kandidatúru potvrdil v rozhovore pre denník SME koncom októbra 2012.¹⁶⁴ Jeho rozhodnutie bolo podľa jeho vlastných slov determinované aj (ne)ochotou Ivety Radičovej znovu kandidovať na post prezidentky. V rovnakom čase ako Kiska začal o kandidatúre uvažovať bývalý predseda KDĽH Ján Čarnogurský, ktorý na jeseň 2012 začal zbierať podpisy pod svoju kandidatúru. V tom čase, vzhľadom na jeho pretrvávajúce členstvo v KDĽH prichádzalo do úvahy, že by sa stal oficiálnym kandidátom hnutia, po uprednostnení iného predstaviteľa KDĽH (viď nižšie) však v októbri 2013 vystúpil z tohto hnutia.¹⁶⁵ Bývalým členom KDĽH bol aj ďalší uchádzač o post hlavy štátu, ústavný právnik Radoslav Procházka, ktorý oznámil svoju kandidatúru v apríli 2013. Štvrtým kandidátom do prezidentských volieb sa stal poslanec NR SR a lekár Peter Osuský, ktorý ohlásil svoju kandidatúru v júni 2013 ako oficiálny kandidát strany Sloboda a solidarita (SaS).¹⁶⁶ Ako jediný kandidát na prezidenta sa však kandidatúry vzdal, a to koncom januára 2014 v prospech Radoslava Procházkou.¹⁶⁷ Koncom júna 2013 sa ďalším kandidátom stal bývalý predseda KDĽH a poslanec NR SR Pavol Hrušovský. Práve on sa stal oficiálnym kandidátom za toto hnutie. V kandidatúre ho podporila aj strana Most-Híd a neskôr aj SDKÚ-DS. Koncom augusta bol verejnosti predstavený ďalší potenciálny kandidát na prezidenta – občiansky aktivista Jozef Behýl, ktorý v tom čase už zbieral podpisy pod svoju kandidatúru.¹⁶⁸ V lete 2013 začal nad možnosťou vstúpiť do voľby prezidenta uvažovať aj herec a bývalý minister

kultúry Milan Kňažko. Koncom novembra 2013 potvrdil toto svoje rozhodnutie.¹⁶⁹ Keďže sa mu nepodarilo vyzbierať potrebný počet podpisov pod kandidatúru, podporilo ho 15 poslancov NR SR z rôznych politických subjektov.¹⁷⁰ V novembri svoju kandidatúru ohlásil primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko. Podporovala ho mimoparlamentná Strana moderného Slovenska.¹⁷¹ V polovici decembra nominovala svojho kandidáta aj SMK. Stal sa ním podpredseda tejto strany Gyula Bárdos.¹⁷² Zároveň sa stal prvým kandidátom maďarskej národnosti v histórii priamych volieb slovenského prezidenta. V približne rovnakom čase svoju kandidatúru oznámil aj kardiochirurg Viliam Fischer. Svojho kandidáta do prezidentskej voľby opäť postavila aj KSS, tentoraz išlo o bývalého veľvyslanca SR v Argentíne Jána Jurištu. Vyzbieral však len niečo nad 16 000 podpisov, čo bolo najmenej spomedzi tých kandidátov, ktorí sa spoliehali na podporu od občanov. Po piatich rokoch do boja o Prezidentský palác vstúpil aj vedec Milan Melník. Debut v kandidatúre naopak zaznamenal podnikateľ Stanislav Martinčko. Na poslednú chvíľu stihla potrebný počet podpisov ku kandidatúre odovzdať jediná žena – kandidátka, poslankyňa NR SR Helena Mezenská. Zároveň bola jedinou kandidátkou, ktorej kvôli nedostatočnému počtu podpisov takmer nebolo umožnené v týchto voľbách kandidovať. Napokon vyzbierala 22 057 podpisov.¹⁷³ „Štafetu“ najočakávanejšieho kandidáta po HZDS však tentoraz prebrala strana SMER-SD. Už v čase ohlásenia kandidatúry Andreja Kisku sa v médiách hovorilo o potenciálnej kandidatúre predsedu vlády a tejto strany Roberta Fica. Vtedy sa k téme odmietal vyjadriť. Ešte koncom júla 2013 v rozhovore pre denník Pravda zopakoval, že sa otázkou kandidatúry nezaobera, čím nevylúčil svoju kandidatúru, upresnil však, že Smer sa touto otázkou bude zaoberať až „v hľbokej jeseni.“¹⁷⁴ V decembri 2013 sa konal snem strany, na ktorom sa Robert Fico síce nevyjadril k svojej prípadnej kandidatúre, upresnil však aspoň, že o kandidátovi Smeru-SD na prezidenta SR rozhodne predsedníctvo strany.¹⁷⁵ Informácie sa k verejnosti aj naďalej dostávali len postupne. V polovici decembra denník Pravda konečne zverejnil dátum vyhlásenia prezidentského kandidáta Smeru-SD – 18. december.¹⁷⁶ Tak sa aj stalo; podľa dlhodobých očakávaní sa napokon predseda len rozhodol o funkciu prezidenta vo voľbách uchádzať Robert Fico. Jeho kandidatúru jednomyseľne schválilo predsedníctvo Smeru-SD. Ako uviedol v rozhovore, do súboja o post prezidenta ide v najlepšej politickej kondícii. Zrejme i preto odmietol odpovedať na otázky o prípadnom neúspechu vo voľbách, ale aj rekonštrukcii vlády v prípade jeho zvolenia do funkcie prezidenta.¹⁷⁷

Na oznámenie R. Fica o kandidatúre nadväzovalo vyhlásenie termínu volieb. Rovnako ako pri predošlých voľbách bol vyhlasovateľom termínu Ficov stranícky kolega Pavol Paška z pozície predsedu NR SR. Voľby vyhlásil na 15.marca 2014 (prvé kolo) a 29.marca (druhé kolo).

Problémom však bolo, že na základe toho bol zo zákona určený limit na odovzdanie kandidatúr na 9. januára 2014, no v období vyhlásenia volieb nemalo niekoľko kandidátov ešte vyzbieraný potrebný počet podpisov od občanov na kandidatúru.¹⁷⁸ Situáciu im sťažovali blížiace sa vianočné a

novoročné sviatky, kedy je už tradične politická aktivita nižšia a tým pádom aj menej úspešné prípadné zbieranie podpisov. O post prezidenta sa teda v čase limitu na odovzdanie kandidatúry uchádzalo 15 kandidátov, po odstúpení Petra Osuského sa konečný počet zaregistrovaných kandidátov upravil na štrnásť.

4.3 Výsledky volieb

Prvé kolo prezidentských volieb v r. 2014 sa konalo v sobotu 15.marca od 7:00 do 22:00. Účasť na ňom predstavovala 43,4% oprávnených voličov – t.j. o 0,2% menej ako v r. 2009. Prvé kolo podľa očakávaní vyhral Robert Fico, avšak s oveľa nižším výsledkom, aký sa predpokladal – len 28%. Na druhom mieste skončil Andrej Kiska so ziskom 24%. Títo kandidáti teda predstavovali dvojicu, postupujúcu do druhého kola volieb. Na treťom mieste skončil len s malým odstupom Radoslav Procházka (získal 21,24%). S väčším odstupom sa na ďalších miestach umiestnili Milan Kňažko (12,86% hlasov) a Gyula Bárdos (5,1%). Kandidát Ľudovej platformy Pavol Hrušovský napokon skončil až na šiestom mieste s 3,33% platných hlasov. Neúspech zaznamenal aj Ján Čarnogurský, keď mu svoj hlas odovzdalo iba 0,64% zúčastnených voličov a o dva hlasy ho predbehol aj kandidát KSS Ján Jurišta. Medzi Hrušovským a Jurištom skončila Helena Mezenská so ziskom 2,37% hlasov. Ostatní kandidáti získali menej ako 0,5% odovzdaných hlasov.¹⁷⁹

Ako prví, ktorí sa rozhodli verejne podporiť niektorého z kandidátov, postupujúcich do 2. kola, neboli neúspešní kandidáti z 1. kola, ale bývalí prezidenti SR Michal Kováč a Rudolf Schuster spolu s úradujúcim prezidentom Ivanom Gašparovičom. Vo svojom vyhlásení uviedli, že podľa ich názoru potrebuje Slovensko „v tomto čase na svojom čele skúseného a medzinárodne akceptovaného politika.“¹⁸⁰ Tým jasne podporili Roberta Fica. Ešte koncom januára 2014 však všetci traja odmietli zapojenie do kampane či podpory niektorého z kandidátov.¹⁸¹ Fica podporil aj neúspešný kandidát Viliam Fischer.¹⁸² Naopak Kisku mala pôvodne podporiť dvojica neúspešných kandidátov; Radoslav Procházka a Milan Kňažko. Ich spoločná tlačová konferencia sa napokon skončila rozpačito. Milan Kňažko sa na konferencii ani nezúčastnil a poslal len svoje písomné vyhlásenie, v ktorom zaželel voličom „šťastnú ruku“ a odporučil im zúčastniť sa druhého kola volieb. Radoslav Procházka sa síce spomínanej tlačovej konferencie zúčastnil, na nej však takisto iba vyzval svojich voličov k účasti na druhom kole a oznámil, že neprišiel preto, aby svojim voličom odporúčal voliť konkrétneho kandidáta.¹⁸³ Procházka však pár dní predtým vyhlásil, že v druhom kole dá svoj hlas práve Kiskovi a ponúkol Kiskovi svoje billboardy. Ponuku, týkajúcu sa billboardov, Kiskovi vtedy predložil aj Milan Kňažko. Za Pavla Hrušovského zas podporu Andrejovi Kiskovi do druhého kola vyjadriilo KDĽ, ktorého bol členom a nominantom vo voľbách.¹⁸⁴

Druhé kolo, ktoré sa konalo 29. marca, zaznamenalo účasť 50,48% oprávnených voličov. Toto kolo

vyhral a štvrtým prezidentom v histórii SR sa stal Andrej Kiska so ziskom 59,38% hlasov.¹⁸⁵

Potvrdila sa tak správnosť výsledkov prieskumu agentúry Focus z februára 2014, na základe ktorých by Kiska v druhom kole zvíťazil nad R. Ficom. Tento ani žiaden iný prieskum však nepredpokladal bezmála osemnásťpercentný rozdiel medzi jednotlivými kandidátmi v druhom kole (a obzvlášť v prípade úspechu A. Kisku). Práve neočakávanému pomerne vysokému víťazstvu Andreja Kisku v druhom kole volieb prezidenta sa budem venovať v ďalšej časti tejto kapitoly.

4.4 Predvolebná kampaň v médiách

V tejto časti budem rozoberať jednotlivé témy, ktoré sa týkali kampane pred voľbami – či už išlo o rôzne kauzy, „odhalenia“ o jednotlivých prezidentských kandidátoch v minulosti, ale aj pozitívne činy kandidátov – a to, ako na ne vo vopred vymedzenom období reagovali a ako ich vo svojich tlačových vydaniach reflektovali vybrané denníky (t.j. Pravda a SME).

4.4.1 Robert Fico – obraz v médiách pred voľbami

O Robertovi Ficovi ako možnom kandidátovi v prezidentských voľbách v roku 2014 sa začalo uvažovať už krátko po voľbách v roku 2009. Ako som však spomenul v závere tretej kapitoly, v tom čase uistil verejnosť, že vtedy už nebude politicky aktívny. Ako sa napokon ukázalo, tento svoj postoj prehodnotil, pretože koncom decembra po dlhých úvahách oznámil svoju kandidatúru na post hlavy štátu. Poďme si teda ukázať, ako na jeho kandidatúru reagovali jednotlivé denníky a ako o ňom ako o prezidentskom kandidátovi informovali v predvolebnom období.

K forme výberu kandidáta Smeru-SD na prezidenta bol kritický najmä denník SME. Komentátor Roman Pataj uviedol, že práve prezidentské voľby 2014 dobre demonštrujú, ako veľmi je Smer strana jedného muža. Podľa neho totiž v otázke výberu vhodného kandidáta strana čaká len na osobné rozhodnutie Roberta Fica a nie je konzultované v straníckych štruktúrach.¹⁸⁶ Komentátor Pravdy Peter Javůrek naopak v súvislosti s odkladaním oznámenia prezidentského kandidáta tejto strany uviedol, že pravicoví kandidáti sú len akísi štatisti či predskokani, „ktorých jedinou úlohou je rozohriať publikum pred príchodom hlavnej hviezdy večera.“¹⁸⁷

Prvé náznaky odlišného mediálneho pokrytia Ficovej (ešte vždy potenciálnej) kandidatúry môžeme spozorovať pri informovaní o pravidelnom sneme strany začiatkom decembra 2013. Kým Pravda informovala o sľube vyšších platov, ktoré na sneme sľúbil predseda strany Robert Fico a o Ficovom upozornení, že prezidentský kandidát Smeru bude musieť zniesť tendenciu spoločnosti a protikandidátov vyhraniť sa proti nemu, SME prinieslo zo snemu úplne iné správy. Informovalo o tom, že Fico sa zrejme bojí prehry v prezidentských voľbách, pretože na sneme sa vyjadril: „Ak si budeme hovoriť, všetko je perfektné, dobré, nedopadneme ako politická strana dobre.“¹⁸⁸ Bol to tiež výlučne denník SME, ktorý aj v spravodajskej časti svojich vydaní naznačoval prílišnú

centralizáciu v rozhodovacom procese Smeru. Príkladom je zverejnený výrok okresného predsedu Smeru-SD pre Bratislavu V Viliama Jasaňa, ktorý k Ficovej kandidatúre na prezidenta povedal: „Nechám to na jeho rozhodnutí a myslím, že akékoľvek bude, bude správne.“¹⁸⁹ Na druhej strane denník SME uverejnil aj článok, v ktorom odborníčka na politický marketing Anna Matušková tvrdí, že neskoré oznámenie kandidatúry sa môže Ficovi hodiť. Kým sa stredoprávi kandidáti budú podľa nej „navzájom požierať vo svojom rybníku,“ Fico môže pohodlne pozbierať hlasy v ľavej časti politického spektra. Tým sa *de facto* stotožňuje s vyššie citovaným komentárom Petra Javůrka. Fico mal podľa Matuškovvej navyše výhodu aj v tom, že je z titulu funkcie predsedu vlády často v médiách.¹⁹⁰ Zaujímavé bolo tematické spracovanie vydania Pravdy a SME pár hodín pred oficiálnym oznámením Ficovej kandidatúry, t.j. 18. decembra 2013. Kým SME na titulnej strane uverejnilo siluetu Ficovej hlavy s nadpisom „Čakanie na Fica,“ Pravda už s určitosťou informovala o Ficovej kandidatúre. Informáciu údajne získala z prostredia Smeru-SD. Vo vnútri čísla priniesla aj rozhovor s politológom Michalom Horským, podľa ktorého by v ceste k víťazstvu v prezidentských voľbách mohla Fica ohroziť len osoba s podobnými politickými skúsenosťami.¹⁹¹ Denník SME priniesol rozsiahly niekoľkostranový profil Ficovej politickej kariéry (vrátane členstva v KSČ pred rokom 1989) a komentár Petra Schutza, v ktorom načrtol, že Fico by mal z postu premiéra odstúpiť aj v prípade prehry v týchto voľbách – keďže ho v nich voliči odmietli.¹⁹² Na druhý deň zverejnila profil Roberta Fica aj Pravda. Bol však omnoho kratší a „formálnejší“ - zatiaľ čo denník SME spomenul aj negatíva, ktoré sa spájajú s Ficovým pôsobením v politike. Peter Javůrek predikoval úplne iný vývoj v ďalšej Ficovej kariére; do úvahy totiž vôbec nevzal jeho rezignáciu v prípade prehry v prezidentských voľbách a uviedol, že Fico nemá čo stratiť – buď sa stane prezidentom, alebo zostane predsedom vlády.¹⁹³ Denník SME sa v ten istý deň venoval aj praktickým okolnostiam, ktoré by mohli eventuálne nastať v prípade zvolenia Fica do funkcie prezidenta. Jednou z nich bola neplatnosť dlhovej brzdy pre novú vládu po dobu dvoch rokov. Vláda by tak nemusela až do nadchádzajúcich parlamentných volieb predložiť vyrovnaný alebo prebytkový štátny rozpočet.¹⁹⁴ SME upozorňovalo aj na „hrozbu“ sústredenia všetkej exekutívnej a legislatívnej moci na Slovensku v rukách jednej strany. Politológ Miroslav Kusý dokonca pre SME napísal: „Aj keby bol na Ficovom poste môj najlepší kamarát, bol by som tvrdo proti tomu aby sa stal prezidentom republiky,“ čo zdôvodnil ohrozením princípu demokratickej del'by moci.¹⁹⁵ Z prípravy na posilnenie právomocí prezidenta Fica obvinil kandidát Ján Čarnogurský. Poradca Roberta Fica, ústavný právnik Eduard Barány, to však v rozhovore pre Pravdu odmietol.¹⁹⁶ Na tieto obavy zo strany Ficových protikandidátov zareagoval Peter Javůrek v Pravde tým, že dovtedajšia kampaň zatiaľ naznačuje, že kým Robert Fico bude chodiť po Slovensku a hovoriť o sebe, jeho protikandidáti budú, chodiac po Slovensku, rozprávať o Ficovi. Pripomenul tiež, že účelom volieb nie je poraziť či neporaziť Fica, ale vybrať nového prezidenta.¹⁹⁷

Jedna z mála tém, ktorá sa týkala prezidentskej kandidatúry Roberta Fica a bola pokrytá viac-menej v rovnakom rozsahu v oboch analyzovaných médiách, bola téma jeho priaznivcov. Mnohých ľudí prekvapilo, že Fica sa zo známych osôb verejného života rozhodol podporiť aj režisér Juraj Jakubisko, ale aj prezident Slovenského futbalového zväzu Ján Kováčik (v roku 2009 člen volebného tímu Ivety Radičovej) a paralympionik Ján Riapoš, ktorý bol dokonca partnerom Ivety Radičovej. Radičová sa pritom počas kampane vyhranila voči Ficovi. V súvislosti s tým sa neskôr v denníku SME objavilo podozrenie, že zoznam priaznivcov kandidatúry Roberta Fica v regiónoch, ktorý zahŕňal napr. starostov, lekárov, úradníkov, obsahoval aj mená mnohých ľudí, ktorí k tomu nedali súhlas alebo dokonca vôbec nesúhlasili.¹⁹⁸ Približne rovnako reagovali médiá aj na zranenie Roberta Fica počas futbalového zápasu, ktoré si síce vyžiadalo operáciu, ale jeho kampaň zásadne neobmedzilo. Sociologička Oľga Gyarfášová sa dokonca vyjadrila, že mu to v kampani môže pomôcť kvôli empatii jeho potenciálnych voličov.¹⁹⁹

Onedlho sa v médiách začala v podobe článkov prejavovať kampaň, resp. antikampaň, týkajúca sa osobne Roberta Fica a jeho súkromného života. Prvým takýmto prejavom bola reakcia na zverejnenie predvolebného spotu vo forme interview, v ktorom sa minister kultúry a šéf Ficovej volebnej kampane Marek Maďarič pýta premiéra na jeho detstvo a osobný život. Okrem iného v ňom Fico zmienil, že absolvoval krst, sväté prijímanie aj sviatosť birmovania a podľa vlastných slov by tak možno vyšiel vo vzťahu ku katolíckej cirkvi lepšie ako ktorýkoľvek člen KDĽ. Rovnako uviedol, že mal v rodine niekoľkých kňazov i rádové sestry. Denník SME však pripomenul jeho členstvo v KSCĽ, ktoré v predmetnom videu nespomenul.²⁰⁰ Pravda tému Ficovho volebného videa vo svojich vydaniach vôbec neotvorila.

Netrvalo dlho a Fico na negatívne články o jeho osobe, uverejnené v denníku SME reagoval tak, že týmto novinám odmietol poskytovať vyjadrenia ku kampani a ignoroval otázky novinárov z tohto denníka, ktoré Ficovi kládli na tlačových konferenciách. Jeho postoj však nevyplýval primárne z informovaní o Ficovej kampani, ale o jeho názoroch na krízu na Ukrajine a iných veciach, o ktorých podľa Fica informovali v denníku SME skreslene a nevyhoveli jeho prosbám o spresnenie či ospravedlnenie. K postoju Fica odmietat' otázky denníka SME sa v polovici januára vyjadril aj šéfredaktor denníka Matúš Kostolný, ktorý poprel, že by niekedy úmyselne zatajili nejakú dôležitú skutočnosť, ktorá by mohla vyznieť v prospech Roberta Fica a poznamenal, že svojím mlčaním trestá aj svojich potenciálnych voličov, ktorí sú čitatelia denníka SME. Kostolný zároveň Ficovi poskytol priestor na vyjadrenie v rovnakom rozsahu, ako využil on sám.²⁰¹ O dva dni na to bol skutočne na tom istom mieste a v tom istom rozsahu zverejnený komentár predsedu vlády k situácii. V ňom označil SME za „protivládny, ba až posadnutý“ denník, s ktorým nemá dôvod spolupracovať a ubezpečil, že existujú aj iné cesty, ako sa skontaktovať s potenciálnymi voličmi, než prostredníctvom tohto denníka. Zároveň obvinil denník z porušenia tlačového zákona, keďže

odmieta zverejniť Ficove „opravy“ k informáciám, ktoré on považuje za lživé či skreslené.²⁰² Kriticky ladené články k Ficovej osobe sa však v denníku SME neprestali objavovať. O pár dní po výmene názorov medzi Ficom a šéfredaktorom SME sa tento denník dostal k prihláške predsedu vlády do KSC, ktorú podával ešte ako študent právnickej fakulty v roku 1986. V nej uviedol, že v otázke viery zastáva prísne ateistické stanovisko, čo denník SME konfrontoval s jeho vyššie uvedenými výrokmí o absolvovaní niekoľkých cirkevných sviatostí. Výbor základnej organizácie KSS na Právnickej fakulte Univerzity Komenského do prihlášky takisto uviedol, že je Fico „s náboženskou otázkou ... vysporiadaný.“ Na škole Fico vykonával funkciu študijného referenta vo fakultnom výbore SZM.²⁰³ V reakcii pre televíziu Markíza Fico uviedol, že nikdy nespochybňoval svoje členstvo v KSC, ale ani po roku 1989 „nepadal na kolena.“²⁰⁴ Ani tejto téme sa denník Pravda vôbec nevenoval.

SME koncom januára zverejnilo aj výzvu „Ide o nás všetkých“, ktorej signatári upozorňujú, že zvolenie Roberta Fica do funkcie prezidenta by viedlo k sústreďeniu neobmedzenej moci v rukách jednej osoby. Preto vyzývajú jeho pravicových protikandidátov, aby sa verejne zaviazali, že v druhom kole podporia Ficovho protikandidáta.²⁰⁵ Tesne pred prvým kolom volieb denník SME dokonca zorganizoval diskusiu štyroch najväznejších protikandidátov Roberta Fica. Na tejto diskusii sa všetci štyria účastníci dohodli na vzájomnej podpore v prípade postupu do druhého kola proti Ficovi.²⁰⁶ V denníku Pravda si Ficov volebný tím naopak zaplatil niekoľkokrát celostranovú inzerciu. V posledný deň pred 48-hodinovým moratóriom šéfredaktor SME Matúš Kostolný zverejnil na titulnej strane vydania komentár, v ktorom tvrdí, že „Robert Fico nemôže a nechce byť prezidentom všetkých občanov tejto krajiny,“ keďže sa „stavia chrbtom k čitateľom SME.“²⁰⁷ Vo vnútri čísla bol uverejnený celostranový „rozhovor“ s Ficom, ktorý však bol zložený z otázok, ktoré Fico zodpovedal v minulosti pri rôznych príležitostiach.²⁰⁸

V médiách sa uvažovalo aj o Ficovom nástupcovi na poste premiéra (ak by bol zvolený za prezidenta). Do úvahy prichádzalo najmä meno ministra vnútra Roberta Kaliňáka. Táto možnosť bola spomenutá tak v Pravde, ako aj v SME. Denník SME však na rozdiel od Pravdy priniesol v jednom zo svojich vydaní štvorstranový profil Kaliňákovej cesty do politiky a podnikania.²⁰⁹

4.4.2 Andrej Kiska – obraz v médiách pred voľbami

Andrej Kiska bol prvý ohlásený kandidát do prezidentských volieb 2014. Svoju kandidatúru ohlásil už necelé dva roky pred ich konaním. Kým o kandidatúre a osobe Roberta Fica publikoval rozsiahle, resp. tematické články najmä denník SME, v prípade Andreja Kisku išlo najmä o denník Pravda, kde sa niekoľkokrát jeho osoba stala ústrednou témou vydania. V tejto časti predstavím jednotlivé príklady článkov, ktoré mohli určitým spôsobom ovplyvniť voľbu občanov.

Prvým náznakom kritiky voči Andrejovi Kiskovi bol krátky článok, uverejnený koncom októbra v

Pravde. Článok informoval o aktivite mimovládnej organizácie Transparency International Slovensko, ktorá pripravila projekt, umožňujúci občanom nahlasovať korupciu v zdravotníctve. Projekt pripravila spolu s Kiskom, podľa Pravdy však bez toho, aby informovala, že ide o kandidáta na prezidenta.²¹⁰ Napriek stručnej správe si táto informácia v tom istom vydaní „vyslúžila“ komentár Mariána Repu. Repa uznáva, že s vlastnými peniazmi si Kiska môže narábať podľa vlastnej ľubovôle. Ostražitosť by však podľa neho mali zachovať prijímatelia jeho peňazí, keďže ide o prezidentského kandidáta a podľa Repu tak ide o „jasný konflikt záujmov.“ Hoci Kiska odmietal, že by išlo o prezidentskú kampaň, podľa Mariána Repu je pol roka pred voľbami „akákoľvek jeho aktivita vnímaná ako súčasť kampane.“²¹¹

Vo februári zverejnila Pravda informáciu o obvinení Andreja Kisku, že strana Smer-SD a Robert Fico proti nemu organizujú internetovú antikampaň. Okrem toho je v článku uvedené podozrenie, že je Andrej Kiska napojený na scientologickú cirkev, známu sektu so silným vplyvom najmä v USA. V prospech tohto tvrdenia mal podľa článku hovoriť fakt, že Kiska pred časom prednášal pre spoločnosť so scientologickým pozadím a iná spoločnosť s podobným prepojením mu vydala knihu „Vezmi život do svojich rúk.“ Kiska obidve obvinenia označil za bludy a povedal, že keby vedel o prepojeniach spomínaných organizácií na scientologickú cirkev, nebol by s nimi spolupracoval.²¹² Denník SME v tom čase túto tému neotvoril, venoval sa však malému sporu medzi Kiskom a Milanom Kňažkom. Spor mal korene v pozvaní Andreja Kisku zo strany Kňažka na verejnú diskusiu medzi nimi dvomi, čo zdôvodnil tým, že sa cíti byť Kiskov najväznejší konkurent v otázke postupu do druhého kola a, ako uviedol, „krajinu nemožno riadiť z billboardov“. Kiska pozvanie prijal, avšak len v prípade, že sa diskusie zúčastnia aj iní kandidáti, napr. Robert Fico či Pavol Hrušovský.²¹³ Aj Pavol Hrušovský počas kampane naznačil, že o Kiskovi sa toho v súvislosti s jeho minulosťou a politickými postojmi veľa nevie. Na to reagoval aj komentátor denníka SME Roman Pataj, ktorý síce pripustil, že o Kiskovi toho veľa slovenská verejnosť nevie, ale kladie si otázku, čo „ohromujúce“ priniesol do kampane sám Hrušovský, aby o ňom Kiska uvažoval ako o reálnom súperovi. Dodal, že protikandidáti sa vplyvom prieskumov snažia Kisku na poslednú chvíľu dostať do vzájomných diskusií, ale možnosť ohroziť ho už podľa Pataja zmeškali.²¹⁴

Podozreniami z prepojenia na scientológov sa však séria článkov o Kiskovi v denníku Pravda len začala. V polovici februára sa v Pravde ako hlavná správa dňa objavil článok o údajných „čudných okolnostiach Kiskovho zbohatnutia.“ Kiskove firmy Quatro a Triangel, ktoré ponúkali ľuďom kúpu spotrebného tovaru na splátky, podľa tohto článku ponúkali financovanie na úver s ročným úrokom okolo 30%. V prípade neuhradenia čelil dlžník exekúcii. Hoci predmetné firmy Kiska predal už v roku 2005, až do roku 2012 zostal podľa Pravdy členom dozornej rady firmy, ktorá ich združovala. V článku bola spomenutá aj nadácia Dobrý anjel, ktorú založil práve Kiska po predaji týchto firiem.²¹⁵ Na tieto tvrdenia zareagovali nielen komentátori Pravdy, ale aj jej čitatelia. Denník

uverejnil názor istého Štefana Horvátha, ktorý uviedol, že Kiska „zbohatol na biede ľudí, ktorí sa obrátili na jeho splátkové spoločnosti. Dobré sa mu rozdávalo z cudzieho a teraz sa mu dobre organizuje kampaň za peniaze vyzbierané od občanov!“²¹⁶ V tejto téme Pravda pokračovala aj naďalej. O týždeň zverejnila, opäť ako ústrednú tému vydania, článok so sugestívnym nadpisom „Kiskove nebankovky zavádzali bežných ľudí.“ Podľa článku boli už spomínané firmy, ktoré v minulosti vlastnil Andrej Kiska, pokutované od Slovenskej obchodnej inšpekcie za porušenie zákona. V článku boli podrobne uvedené aj údajné pochybenia Kiskových firiem.²¹⁷ Do antikampane proti Kiskovi sa zapojil aj jeho protikandidát Viliam Fischer. Ten vystúpil dva týždne pred voľbami na tlačovej konferencii spolu s advokátom Michalom Mišíkom, zastupujúcim klientov bývalých Kiskových firiem. V článku sú opätovne spomínané údajné nevýhodné podmienky, za akých si požičiavali Mišíkovi klienti peniaze a kupovali tovar na splátky od týchto firiem. Fischer uviedol, že za ním sú tisíce šťastných rodín, čo o Kiskovi nemožno povedať. Samotný Kiska obvinenia znovu odmietol a vyslovil ľútosť, že sa Fischer nechal zneužiť na osobné útoky voči nemu.²¹⁸ Podobné vyhlásenia zopakoval aj o pár dní neskôr v dvojstranovom rozhovore pre denník Pravda, ktorý bol zložený takmer výlučne z otázok o jeho chybách v podnikaní a vzťahu k scientologickej cirkvi. Potrebné je ešte dodať, že denník SME sa počas celej kampane tejto téme nevenoval ani len v približnom rozsahu. Denník Pravda navyše, ako už bolo uvedené pri časti o Robertovi Ficovi, uverejňoval celostranové inzercie, ktoré si v denníku zaplatil Ficov volebný tím. Ich súčasťou bola aj reklama, skladajúca sa z niekoľkých inzertných „článkov“ o Robertovi Ficovi a článku, ktorý pojednáva o možnosti, že sa Slovensko stane európskym unikátom s hlavou štátu bez akýchkoľvek politických skúseností. Článok nemenuje konkrétnu osobu, je však zrejmé, že naráža práve na Andreja Kisku, ktorý kandidatúrou na post prezidenta začal svoje pôsobenie v politike. Spomínaný článok ako súčasť inzercie prikladám na koniec tejto práce ako Prílohu č.1. Denník SME napokon spomínané ataky voči Kiskovej osobe spomenul až začiatkom marca v krátkom článku. V ňom uviedol príklady antikampane tak voči Kiskovi, ako aj voči premiérovi Ficovi.²¹⁹ Až neskôr informoval denník SME o antikampani voči Kiskovi podrobnejšie, a to v čase, keď Kiska podal trestné oznámenie za ohováranie. Dôvodom boli letáky, ktoré sa začali šíriť po Slovensku a opisovali Kisku ako človeka napojeného na scientologickú sektu. Uvádžali, že zvolením Kisku za prezidenta by táto sekta získala vplyv na najvyššiu ústavnú funkciu v SR.²²⁰ Pozoruhodné bolo, že rovnaké výhrady, aké boli proti Kiskovi uvedené v predmetných letákoch, uviedol aj Robert Fico pár dní pred voľbami v online rozhovore pre denník Nový Čas. Všimol si to denník SME, ktorý o tejto skutočnosti uverejnil článok. V ňom uviedol aj konkrétne „kauzy“, ktoré Kiskovi kládol Fico za vinu, avšak v oveľa menšom rozsahu, než sa im venovala Pravda.²²¹

Pravda v článkoch, zameraných proti Kiskovi, pokračovala naďalej. Len päť dní pred prvým kolom volieb uverejnila informáciu, že Andrej Kiska je spoluvlastníkom nebankovej spoločnosti TGI

Money, pôsobiacej v Česku. V článku je uvedené, že táto spoločnosť poskytuje ľuďom štvornásobne vyšší úrok než české banky.²²² Vo vnútri vydania je uverejnený aj rozhovor s odborníkom na marketing a reklamu Igorom Brossmanom, ktorý s Kiskom založil nadáciu Dobrý anjel. Vo voľbách sa však rozhodol podporiť Milana Kňažka a Kiskovi vyčítal, že nadáciu zneužil na politické ciele.²²³ Séria článkov o praktikách niekdajších firiem Andreja Kisku v denníku Pravda skončila tri dni pred prvým kolom volieb článkom, ktorý v nadpise hlásal: „Pôžička od Quatra ničí ľuďom život.“ V článku boli popísané osudy ľudí, ktorí si v minulosti vzali pôžičku od menovanej spoločnosti a dodnes majú problémy s jej splatením.²²⁴

Zaujímavé je aj porovnanie zoznamu tém, ktoré podľa analyzovaných denníkov ovplyvňujú predvolebnú kampaň. Tento zoznam zverejnili oba denníky v takmer totožnom čase. Kým denník SME do šesťmiestneho zoznamu zahrnul napr. krízu na Ukrajine, stav súdnictva a „hrozbu“ vlády jednej strany,²²⁵ Pravda do zoznamu ôsmich dôležitých tém kampane zaradila prieskumy, dohady o majetku Andreja Kisku či zranenie Roberta Fica.²²⁶ Obe médiá sa „zhodli“ na téme súdnictva a ochrany rodiny a kauze predaja emisií.

4.4.3 Ostatní kandidáti – obraz v médiách

Prvé náznaky prejavovania rôznych názorov na kandidátov môžeme spozorovať počas ohlásenia kandidatúr kľúčových osôb. Na ohlásenie kandidatúry Pavla Hrušovského a čakanie na podporu zo strany SDKÚ-DS reagovali oba analyzované denníky kriticky. Denník SME ústami svojho komentátora Juraja Hrabka upozornil, že Hrušovský sa ani nezúčastnil oficiálneho ohlásenia vlastnej kandidatúry a projekt tzv. Ľudovej platformy je odsúdený na neúspech, a to jednak kvôli ideovým rozporom, ako aj kvôli obave, že Hrušovského nepodporí SDKÚ-DS²²⁷ (čo sa napokon nestalo, pozn. aut.). O deň na to Roman Pataj v rovnakom denníku kritizoval opozičné strany, že nevedeli ponúknuť vhodnejšieho kandidáta do volieb, príp. dvoch dobrých, ktorí sú podľa neho lepšie riešenie „ako jeden zlý kompromis.“²²⁸ Na druhej strane dal tento denník priestor vyjadriť sa aj samotnému Hrušovskému, a to už hneď na nasledujúci deň v celostranovom rozhovore. V spravodajskej časti obidva denníky venovali kandidatúre Hrušovského a očakávaniu jeho podpory zo strany SDKÚ-DS približne rovnaký priestor. Ďalšia vlna nedôvery k Hrušovského kandidatúre zo strany denníka SME prišla začiatkom marca 2014, keď tento denník v spravodajskej aj názorovej časti vydania skritizoval rozhodnutie KDĽH podporiť zmenu ústavy v oblasti justície, ktorú plánoval vládny Smer-SD. Smer zároveň podporil KDĽH v zakotvení manželstva ako výhradného zväzku muža a ženy do ústavy.²²⁹ Tému dopĺňal ďalší článok, podľa ktorého SDKÚ-DS zvažovala podporiť v kandidatúre iného človeka ako je Pavol Hrušovský. Na to reagoval aj hlavný komentátor denníka Pravda Peter Javůrek, ktorý vo svojom komentári uviedol, že fakt, že dva týždne pred voľbami začínajú členovia tzv. Ľudovej platformy „potápať“ svojho vlastného prezidentského kandidáta,

vypovedá o stave slovenskej pravice a jej nepochopiteľnej hlúposti.²³⁰

K niektorým iným kandidátom sa však postoj analyzovaných médií už líšil. Hoci k osobe Jána Čarnogurského kedysi nezastával denník SME (aspoň zdanlivo) negatívny postoj, v predvolebnej kampani (na rozdiel od denníka Pravda, ktorý je skôr ľavicovo zameraný) uverejnil k tomuto kandidátovi aj negatívne správy a komentáre. Informoval napríklad o tom, že v rozhovore pre magazín Extra plus odmietol označiť vojnovú Slovenskú republiku za klérofašistickú a vyzdvihol rozvoj v oblasti slovenskej kultúry počas druhej svetovej vojny. V spomínanom článku Čarnogurského výroky odsúdili aj jeho protikandidáti Andrej Kiska a Peter Osuský.²³¹ V tom istom vydaní novín Peter Schutz vo svojom komentári vyjadril názor, že prezidentom by mal byť človek, ktorý už zažil politickú zodpovednosť a obstál v nej aspoň na „trojku.“ Hoci podľa Schutza toto kritérium z dovtedy známych kandidátov na prezidenta najlepšie spĺňa práve Čarnogurský, zároveň je na ňom „nalepených najviac záťaží“, ktoré výrazne komplikujú jeho voliteľnosť. Okrem „ospravedlňovania“ režimu vojnovej SR ide podľa Schutza aj o Čarnogurského proruskosť, z ktorej urobil „zahraničnopolitickú doktrínu.“²³² V súvislosti s dlhodobým pozitívnym postojom Čarnogurského k Rusku je tiež pozoruhodné, že to bol iba denník SME, ktorý upozornil na fakt, že po stretnutí Valdajského klubu, ktorého je Čarnogurský členom, bola organizovaná večera za prítomnosti ruského prezidenta Vladimíra Putina, ktorej sa zúčastnil aj Čarnogurský.²³³ Na druhej strane, keď v októbri 2013 po potvrdení Pavla Hrušovského ako oficiálneho kandidáta KDH Ján Čarnogurský z tohto hnutia vystúpil, Peter Schutz uviedol, že jeho odchod je „akoby zaklapnutím veka na rakve hnutia, ktoré zažilo pod jeho vedením aj svetlejšie chvíľky než súčasnosť.“²³⁴ No od Schutza sa „ušlo“ aj jedinej žene, uchádzajúcej sa o post prezidenta v týchto voľbách – Helene Mezenskej. Po rozhovore pre SME²³⁵, v ktorom okrem iného povedala, že treba prehodnotiť naše členstvo v EÚ a NATO a vypísať o zotrvaní v týchto organizáciách referendum a o zásadných problémoch Slovenska vyvolať celospoločenskú diskusiu, Schutz napísal komentár²³⁶, v ktorom Mezenskú označil za „prvého antisystémového kandidáta druhej generácie.“ Ako „prvú generáciu“ označil slovenských komunistov a Mariana Kotlebu (predseda Banskobystrického samosprávneho kraja). Článok v denníku SME zo začiatku februára 2014 ju charakterizoval ako rebelku proti systému a ženu, ktorá „kričí v parlamente.“ Spomenutá však bola aj jej kariéra mediátorky a ochrankyne práv.²³⁷

Množstvo kandidátov na pravej strane politického spektra zhodnotil komentátor Peter Morvay po uzavretí kandidatúr tak, že niektorí kandidujú zo samolúbsti (Čarnogurský, Kňažko), niektorí z túžby využiť poslednú šancu urobiť v politike niečo, kvôli čomu by si ho ľudia pamätali (Hrušovský) a pre niekoho je to možno posledná šanca na kariéru vo vysokej politike (Procházka). Ako jediného seriózneho občianskeho kandidáta Morvay označil Andreja Kisku, ktorý je však veľkým politickým otáznikom. Z toho súdil, že veľký počet „Neficov prispeje ... k Ficovmu

pravdepodobnému víťazstvu.²³⁸

Napriek tejto skepse ohľadom stavu pravicových prezidentských kandidátov poskytol denník SME okrem vyššie uvedených článkov týmto kandidátom priestor aj vo forme ich niekoľkostranových profilov, ktoré sumarizovali ich osobný a profesný život. Profily boli doplnené rozhovormi s jednotlivými kandidátmi. Od 8.3 (t.j. týždeň pred prvým kolom volieb) takýmto spôsobom predstavili Pavla Hrušovského, Radoslava Procházku, Milana Kňažka a Andreja Kisku. Denník Pravda začiatkom marca síce nepriniesol profily kandidátov ako denník SME, ale uverejnil rozhovory až so siedmimi kandidátmi. Okrem rovnakých kandidátov, akých sa dopytoval denník SME, Pravda priniesla rozhovory aj s Gyulom Bárdosom, Jánom Čarnogurským a sériu rozhovorov uzavrela s Robertom Ficom. Päť dní pred prvým kolom uverejnila aj veľkú prílohu k voľbám spolu s prehľadom názorov všetkých kandidátov na niektoré zásadné otázky.

4.4.4 Robert Fico a Andrej Kiska – obraz v médiách medzi 1. a 2. kolom

Po bezpochyby turbulentnej kampani a prvom kole volieb do druhého kola postúpili Andrej Kiska a Robert Fico. V tejto časti sa pozriem na to, či kampaň, reflektovaná vo vydaniach denníkov SME a Pravda, pokračovala aj počas dvoch týždňov čakania na druhé kolo prezidentských volieb.

V pondelok 17. marca, dva dni po prvom kole obe médiá riešili najmä jeho výsledky. Pravda v článku usudzovala, že pre Roberta Fica bude do druhého kola kľúčová mobilizácia jeho voličov, keďže v tom prvom získal len niečo nad 500 000 hlasov. Fico označil druhé kolo za referendum o ňom a o strane Smer-SD. Andrej Kiska zas počas volebnej noci ohlásil podanie trestného oznámenia na premiéra vo veci ohovárania, ktorého sa mal dopustiť počas jednej z predvolebných televíznych diskusií, kde vyhlásil, že Kiska zarobil peniaze úžerou.²³⁹ Fico deklaroval, že trestné oznámenie od Kisku za ohováranie ho nevystrašilo a naznačoval ďalšie odhalenia Kiskovej minulosti.²⁴⁰ Pravda priniesla aj profily oboch úspešných kandidátov. Kým Fica predstavila pomerne neutrálne, o Kiskovi nezabudla uviesť pochybnosti o morálnosti jeho podnikania a názore spoluzakladateľa nadácie Dobrý anjel na jeho osobu.²⁴¹ V denníku SME Peter Schutz Ficovi predikoval, že ho čaká „najťažšia politická skúška v jeho živote,“ a na jej konci „zrejme poníženie, z ktorého sa už politicky nikdy úplne nevyliže.“²⁴² V porovnaní so situáciou pred prvým kolom začal Fico v čase medzi jednotlivými kolami volieb viac upozorňovať aj na absenciu politických skúseností u Kisku a jeho názory. Ku Kiskovmu postoj, že by Slovensko malo uznať Kosovo ako samostatný štát, sa Fico vyjadril, že to svedčí o tom, že „takýto človek môže napáchať v zahraničnej politike obrovské škody.“ Zároveň povedal, že „keby do druhého kola postúpil antikrist, tak pravica podporí tohto človeka. Je im to úplne jedno.“²⁴³ Ficove obvinenia ohľadom Kiskovho podozrivého prepojenia na scientologickú cirkev sa nakoniec pred druhým kolom čiastočne obrátili proti nemu. Denník SME totiž zistil, že ministerstvo hospodárstva počas vlády Roberta Fica podporilo dotáciou

Potravinárske strojárne Svidník, ktorej majiteľom, generálnym riaditeľom a predsedom predstavenstva zároveň je Michal Homza, otvorene sa hlásiaci k scientológii.²⁴⁴ Pravda tento fakt nespomenula a namiesto toho skritizovala postoj Andreja Kisku k otázkam na jeho prepojenie so scientológiou. Ten totiž na tlačovej konferencii na takéto otázky odpovedal veľmi stručne: „Nie som scientológ. Bodka.“ Podľa Pravdy tak hodnoverne nevysvetlil, prečo v minulosti prednášal na nimi organizovaných konferenciách či prečo mu jednu z jeho kníh vydalo vydavateľstvo člena tejto sekty.²⁴⁵ Aj pred druhým kolom volieb si volebný tím Roberta Fica objednal v denníku Pravda celostranovú inzerciu. Jej ukážku, ktorej súčasťou je opäť aj verbálny útok na Andreja Kisku, prikladám na koniec tejto práce ako Prílohu č.2.

Predvolebná kampaň sa však čoskoro opäť začala vyostrovať. V denníku SME sa ako ústredná téma vydania objavil článok, postavený na tvrdení poslanca NR SR Daniela Lipšica. Podľa neho predseda vlády zneužil Policajný zbor SR na zbieranie údajov o samovraždách, ktoré mohli súvisieť s nemorálnou činnosťou nebankových subjektov. To mal následne použiť proti Andrejovi Kiskovi. Policajný zbor, Robert Fico aj minister vnútra Robert Kaliňák však Lipšicove tvrdenia odmietli.²⁴⁶ V súvislosti s odhaľovaním rôznych káuz v neprospech jedného či druhého kandidáta sa ukázali aj rozličné pohľady politických komentátorov na kampaň. Kým Juraj Hrabko, píšuci pre SME, uviedol: „Vylúčiť, že Andrej Kiska je bezpečnostným rizikom, sa nedá. Dá sa však predvídať, že v prezidentskom kresle by bol oveľa menším rizikom pre spoločnosť ako jeho protikandidát,“²⁴⁷ Peter Javůrek z Pravdy hovorí, že hystéria, šíriaca sa na Slovensku pred druhým kolom volieb, je absurdná. Tvrdí tiež, že „nie je nijakým ‚napomáhaním nepriateľovi‘“, keď niekto povie, že Kiska nezvládol vysvetliť svoje údajné prepojenie na scientológov a už vôbec nie je „kortešovaním za Fica, ak sa o tom normálne píše v novinách.“²⁴⁸ Konštantín Čikovský zo SME však kontroval tvrdením, že niekoľko pochybení pri podnikaní v prípade tak dlhotrvajúcej obchodnej značky, akou je Quatro, nie je zásadný problém. Navyše tvrdí, že kým Kiskovým produktom sú jeho bývalé firmy, Ficovým „produktom“ je Slovensko, pri ktorom sa však pôvodné Ficove idey premrhali.²⁴⁹ Denník SME sa venoval aj ďalším témam, týkajúcim sa niektorého z kandidátov druhého kola. Z tlačovej konferencie Roberta Fica, venovanej inak najmä Andrejovi Kiskovi si, na rozdiel od denníka Pravda, vybral jednu Ficovu zvláštne znejúcu vetu, podľa ktorej bude „úloha prezidenta ... významne narastať. Prezident sa stane v krátkom čase podstatne dôležitejšou politickou figúrou, ako je premiér.“ Túto vetu nevysvetlil ani Fico a vyložiť si ju nevedeli dokonca ani oslovení členovia Smeru-SD.²⁵⁰ Oba denníky sa venovali aj televíznym diskusiám, ktoré absolvovali obaja kandidáti. V jednej z nich Robert Fico dokonca pripustil, že v prípade neúspechu v týchto voľbách zväží svoje ďalšie pôsobenie v politike.²⁵¹ Podľa Petra Javůrka to bol práve Robert Fico, ktorý udával tému kampane a tým aj diskusií pred druhým kolom volieb. Kiska podľa Javůrka opakoval tie isté frázy a jeho podporovateľom nezostávalo nič iné, než hovoriť, prečo by sa nemal stať

prezidentom Robert Fico.²⁵² Tri dni pred voľbami stihla Pravda ešte uverejniť článok o tom, že prezident by mal byť autorita, rešpektovaná doma i v zahraničí a mal by to byť skúsený politik. Proti komu bol zameraný článok, je naznačené aj v tvrdení v článku, že „Slovensko je parlamentná demokracia a traja ústavní činitelia nemajú medzi sebou vzťahy nadradenosti a podradenosti, ako je to vo firme.“²⁵³ V posledný deň pred 48-hodinovým moratóriom sa tak SME, ako aj Pravda, venovali videu z dielne volebného tímu Roberta Fica, podľa ktorého stál Andrej Kiska počas svojho podnikania za vyst'ahovaním 48 rodín na ulicu z bytového domu, ktorý kúpila jeho firma. Kým SME článok o tomto videu nazvala „Fico opäť útočí pod pás“, Pravda zvolila nadpis „Fico upozornil, že Kiskova firma pripravila rodiny o bývanie.“

4.4.5 Robert Fico a Andrej Kiska – povolebný obraz v médiách

Prvé vydanie denníka SME po druhom kole volieb, nieslo titulný nadpis „1 307 065 hlasov.“ Išlo o počet hlasov, ktorými Andrej Kiska porazil Roberta Fica a stal sa tak štvrtým prezidentom SR. Vo vydaní bol uverejnený krátky rozhovor so samotným Kiskom a jeho stručný životopis, v ktorom bola jeho kariéra popísaná ako „americké začiatky s americkým koncom.“ V tomto článku boli krátko spomenuté aj spochybňovania jeho podnikateľských zámerov a názorový rozchod s Igorom Brossmanom.²⁵⁴ V čísle boli analyzované aj možné príčiny takmer 20-percentného rozdielu medzi výsledkom Kisku a Fica, ako aj reportáž z volebnej noci v štábe Roberta Fica. Podľa tejto reportáže bol Fico z prehry zdrvený, zodpovednosť za ňu však prevzal šéf jeho kampane Marek Maďarič.²⁵⁵ V inom vydaní denníka bol zverejnený aj rozhovor s budúcou „prvou dámou“ Martinou Kiskovou, ktorá však odmietla plniť typickú úlohu manželky prezidenta a uprednostnila starostlivosť o ich dve spoločné deti.

Denník Pravda v úvodnom nadpise svojho prvého povolebného vydania hlásal: „Prezidentom je Andrej Kiska.“ Vo vydaní bola okrem volebného spravodajstva uverejnená analýza Ficovej prehry a druhá analýza Kiskovho víťazstva. Podľa týchto analýz bol Fico súperom „sám sebe“, keďže kandidoval z pozície predsedu vlády a voliči mali tendenciu vyjadriť vo voľbách protest proti vláde tým, že zvolili Ficovho protikandidáta. Ako chybu tiež označili fakt, že Fico už nemal veľmi kde v porovnaní s prvým kolom „pozbierať“ hlasy, kým Kisku volili aj voliči neúspešných pravicových kandidátov z prvého kola.²⁵⁶ Juraj Hrabko v SME písal o „veľkom politickom výprasku“ pre Roberta Fica vo voľbách. Zároveň však podotkol, že pokiaľ by sa po prehratých voľbách „spamätal a začal spravovať veci verejné tak, ako sa spravovať majú ... bol by pre krajinu oveľa užitočnejší. Isté predpoklady totiž na to stále má.“²⁵⁷

Pravda sa niekoľko dní po voľbách na svojej titulnej strane pýtala, či sa vzdá novozvolený prezident svojich podielov vo firmách. Pripúšťala, že ústava mu to nezakazuje (pokiaľ aktívne nepodniká alebo nevykonáva vo firme riadiacu funkciu), doplnila však, že morálna autorita, akou by Andrej

Kiska mal vo funkcii prezidenta byť, by mala zväziť predaj svojich podielov vo firmách. Kiska však ešte pred druhým kolom odmietol vzdať sa týchto podielov.²⁵⁸

Denník SME tiež oživil tému z predvolebnej kampane, a síce podozrenie z prepojenia Andreja Kisku na scientologickú cirkev. Kým pred voľbami „kontroval“ tento denník len človekom, ktorý sa hlásil k scientológii a zároveň bol riaditeľom firmy, ktorá dostala počas vlády Roberta Fica dotáciu, tentoraz sa dopracoval k dôležitejšiemu zisteniu. K scientologickým ideám sa totiž hlásil aj riaditeľ Centrálného depozitára cenných papierov Martin Wiedermann, ktorého do spomínanej funkcie nominoval práve Smer-SD. Wiedermann dokonca dával ostatným členom vedenia spoločnosti vypĺňať tzv. oxfordské testy osobnosti, ktoré sa posielajú a vyhodnocujú v centrále scientologickej cirkvi v Kalifornii.²⁵⁹ Lukáš Fila sa v komentári k tejto téme pýtal, „akí veľkí babráci musia robiť personálnu politiku Smeru, keď spravia takúto nomináciu.“²⁶⁰ Smer-SD k tejto téme nevydal oficiálne vyhlásenie, svoj názor však vyjadril minister vnútra Robert Kaliňák. Podľa neho by bolo namieste zväziť niekoľko možností, okrem iného aj odvolanie Wiedermanna z funkcie.²⁶¹ To sa však nestalo a Wiedermann neskôr dokonca získal ďalšiu funkciu – členstvo v predstavenstve štátnej akciovej spoločnosti Dlhopis, ktorá patrí pod Fond národného majetku.²⁶²

Médiá však informovali aj o ďalších témach, týkajúcich sa budúceho prezidenta alebo jeho súpera z druhého kola volieb. Jednou z nich bola otvorená žiadosť Andreja Kisku o stretnutie s ešte stále úradujúcim prezidentom Ivanom Gašparovičom. Túto žiadosť prezidentovi adresoval rôznymi spôsobmi, až v polovici mája však Gašparovič na Kiskovu žiadosť odpovedal. Stretnutie s Kiskom ako budúcim prezidentom odmietol, ale nevyhlásil neformálnu schôdzku. Kiska sa rozhodol list, v ktorom Gašparovič odmietol oficiálne stretnutie, zverejniť v plnom rozsahu bez vlastného komentára.²⁶³ K neformálnemu stretnutiu napokon došlo koncom mája v Tatranskej Javorine. Témami ich rozhovoru boli podľa informácii denníka SME odovzdanie úradu prezidenta, chystaná inaugurácia Kisku a zahraničná politika.²⁶⁴

Budúci prezident Kiska si čoskoro začal vyberať svojich poradcov vo funkcii. Okrem iných si za svojho poradcu vybral aj bývalého veľvyslanca SR v USA Martina Bútoru či novinára a člena Kiskovho volebného tímu Rada Baťa. Práve výber Baťa Kiskovi v Pravde vyčítal publicista Ivan Špáni. Baťovi vyčítal najmä jeho niekdajší blog, v ktorom sa sťažoval, že prvá vláda Roberta Fica zvýšila strop na platenie odvodov a Baťo tak musel platiť zo svojej mzdy rovnaký podiel ako občania s nižšími príjmami. V blogu zaútočil na voličov Smeru a odkázal im, že dostáva plat, o ktorom sa „vám, vodcovým ovečkám, môže väčšinou len snívať.“ Špáni usudzuje, že Kiska sa týmto výberom politicky „zafarbil“ a jeho nadstraníckosť bude otázna.²⁶⁵

Na inauguráciu, ktorá sa už tradične mala konať 15. júna, si Kiska okrem svojej súčasnej a bývalej manželky pozval aj zástupcov mimovládnych organizácií a tiež laureátov ocenenia „Biela vrana“, ktoré sa udeľuje za občiansku odvahu.²⁶⁶ S Kiskom priniesol niekoľko dní pred inauguráciou

denník SME rozsiahly rozhovor. Na nasledujúci deň ako hlavnú tému svojho vydania priniesol tento denník reportáž z miest v USA, kde začiatkom 90. rokov pracoval a žil Kiska, čím do istej miery „romantizoval“ budúceho prezidenta. Deň pred inauguráciou dokonca zverejnil úryvky z listov, ktoré z USA písal Kiska svojej prvej manželke. 15. júna sa zložením sľubu v bratislavskej Redute Kiska stal tretím priamo zvoleným slovenským prezidentom. Po inaugurácii sa zvítal s občanmi a v záhrade Prezidentského paláca pozval na obed bezdomovcov a sociálne slabších ľudí.²⁶⁷ V denníku SME bol deň po inaugurácii zverejnený aj celý jeho prejav, ktorý predniesol po zložení sľubu. Kým v denníku SME hodnotili Kiskov prejav skôr pozitívne, v Pravde sa objavil názor politológa Karla Krpalu, ktorý označil tento prejav ako „plný rozporov.“ Kiskovi vytkol napr. pripísanie si silného mandátu od občanov, hoci v druhom kole volieb mu hlas odovzdalo menej ako 30% všetkých oprávnených voličov. Takisto mu prekážalo, že Kiska v prejave spomenul, že počas kampane nebol vládnym ani opozičným kandidátom a tak môže byť nadstranícky. Podľa Krpalu ho však ako kandidáta podporili pravicové strany, médiá i tretí sektor.²⁶⁸ O deň na to sa Pravda ešte poslednýkrát v sledovanom období dotkla témy Kiskovho spoluvlastníctva firiem. V úvode spomína, že Slovensko bude mať po prvý raz vo svojej histórii prezidenta, žijúceho z financií zo svojich firiem. Svoj plat totiž Kiska mienil odovzdávať ľuďom v núdzi. V článku, ktorý bol hlavnou témou dňa, sa však ďalej uvádza, že jednou z firiem, kde má Kiska podiel, je už vyššie spomínaná nebanková spoločnosť, ktorá za poskytnutie úveru požaduje od svojich klientov ručenie nehnuteľnosťou.²⁶⁹

4.5 Štatistika uverejnených článkov

V tejto časti predstavím štatistický výpočet zamerania jednotlivých článkov a komentárov, uverejnených v období júl 2013 – jún 2014 v denníkoch SME a Pravda, týkajúcich sa jednotlivých prezidentských kandidátov. Ako som uviedol už v prvej kapitole tejto práce, štatistický výpočet bude okrem delenia jednotlivých príspevkov na správy a komentáre delený aj podľa periodika, kde boli uverejnené (Pravda/SME); ďalej na štyri časové úseky (viď časť 1.3); podľa osoby, ktorej sa týkajú (Robert Fico/ Andrej Kiska/ ostatní relevantní kandidáti) a podľa obsahu predmetných článkov a komentárov (v prospech určitého kandidáta, v neprospech kandidáta alebo s „neutrálnym“ obsahom).

4.5.1 Denník Pravda

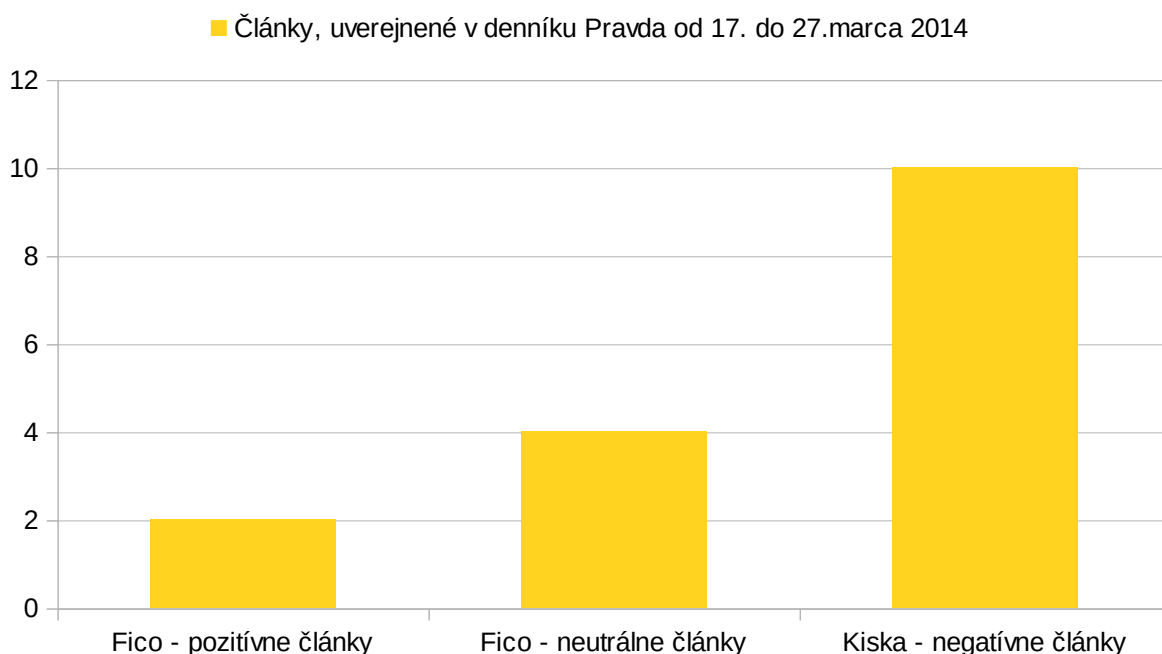
V denníku Pravda bolo počas celého skúmaného obdobia uverejnených 94 správ a 25 komentárov, relevantných pre túto analýzu. V prvom sledovanom úseku (júl 2013 – december 2013) išlo o 27 správ a štyri komentáre. Z uvedeného počtu správ sa väčšina (štrnásť) týkala „ostatných“ kandidátov, pričom prevládali neutrálne ladené články (v počte desať) a štyri boli negatívne. Žiaden

článok nevyznieval v prospech pravicových kandidátov. To môžeme pripísať jednak mierne ľavicovému zameraniu denníka Pravda, ale najmä zmätkom okolo podpory Pavla Hrušovského zo strany pravicových subjektov. Ako možný dôvod sa ponúka aj jeho všeobecné vnímanie v médiách ako málo výrazného kandidáta na prezidenta, najmä keď vezmeme do úvahy fakt, že išlo o oficiálneho kandidáta pravicových strán s parlamentným zastúpením. Zvyšných trinásť správ sa v tomto období týkalo dvoch najúspešnejších kandidátov. Andrejovi Kiskovi bol venovaný jeden (negatívne ladený) článok a Robertovi Ficovi dvanásť (z toho dva pozitívne a desať neutrálnych). Z tak nízkeho počtu článkov ešte síce nemožno robiť závery, predznamenávajú však vývoj vnímania týchto kandidátov v nasledujúcich časových úsekoch. Podobne môžeme pristúpiť k štyrom komentárom, uverejneným v Pravde v druhej polovici roka 2013. Z tohto beztak nízkeho počtu bol jeden zameraný v prospech Roberta Fica, druhý v neprospech Andreja Kisku a ďalšie dva boli negatívne zamerané voči iným kandidátom.

Približne rovnaký počet správ a komentárov som zvolil na analýzu v období január 2014 – 13. marec 2014. V tomto období bolo podľa mojich kritérií relevantných 24 správ a 10 komentárov. Do úvahy však treba vziať skutočnosť, že ide o obdobie, dlhé dva a pol mesiaca v porovnaní s pol roka dlhým prvým časovým úsekom. V uvedenom období boli o „slabších“ pravicových prezidentských kandidátoch publikované štyri články, z toho dva negatívne ladené, a po jednom neutrálnom a pozitívne zameranom. Z takýchto zistení nemožno vyvodit' prakticky žiaden záver. Vyššiu výpovednú hodnotu však môže mať deväť článkov o Robertovi Ficovi, z ktorých tri o ňom pojednávali v pozitívnom duchu a šesť som vyhodnotil ako „neutrálne.“ V prípade Andreja Kisku išlo o jedenásť článkov, z ktorých bol iba jeden neutrálny a až desať negatívnych. V predmetnom období som nezaznamenal v denníku Pravda žiaden pozitívny článok o Andrejovi Kiskovi. To potvrdzuje predpoklad z predošlého časového obdobia, že ľavicovo zameraná Pravda bude mať tendenciu publikovať skôr negatívne články o hlavnom súperovi Roberta Fica. Zväčša sa jednalo o články, týkajúce sa údajných nekalých praktík Kisku počas podnikania a jeho kontaktov so scientologickou cirkvou (pre konkrétne príklady pozri časti 4.5.4 a 4.5.5). Zaujímavý trend, ktorý bude možné badať aj neskôr, však vidno, ak si zároveň uvedomíme obsahové zameranie článkov o Robertovi Ficovi. O tomto kandidátovi boli v uvedenom období uverejnené o dva relevantné články menej ako o Andrejovi Kiskovi. Až dve tretiny z nich však boli neutrálne, t.j. nemali ambíciu poskytnúť určitý obraz o Ficovi, ale len „sucho“ informovať o jeho aktivitách v kampani i mimo nej. Z toho vyplýva, že Pravda v období od začiatku roka 2014 do prvého kola volieb prezidenta zvolila skôr cestu negatívneho informovania o najväznejšom Ficovom protikandidátovi, čo by eventuálne mohlo spôsobiť odliv potenciálnych voličov Andreja Kisku (ktorí sú zároveň čitatelia tohto denníka), než aby sa pokúsila v článkoch klásť do popredia Ficove pozitívne činy v kampani či v úrade predsedu vlády. Napriek tomu o niečom vypovedajú aj tri pozitívne články v prospech

Roberta Fica. V menšej miere tento trend potvrdzuje aj desať relevantných komentárov z tohto obdobia. Z nich boli štyri zamerané proti kandidátom pravej, päť proti Andrejovi Kiskovi (najmä v reakcii na uverejnené články) a zvyšný jeden komentár sa vyjadroval k Robertovi Ficovi bez jasne určeného postoja. V prípade komentárov denníka Pravda teda v tomto čase absentoval akýkoľvek postoj k Ficovi, čo však nahrádza negatívne zameranie komentátorov denníka k všetkým jeho relevantnejším pravicovým oponentom bez výnimky.

V období medzi prvým a druhým kolom bol v pomere k dĺžke tohto obdobia najvyšší počet správ a komentárov, relevantných na analýzu – išlo o 16 správ a dva komentáre. V uvedenom období som do analýzy zaradil už len tie články a komentáre, ktoré sa týkali Roberta Fica alebo Andreja Kisku. Ich rozdelenie predstavujem v priloženom grafe.

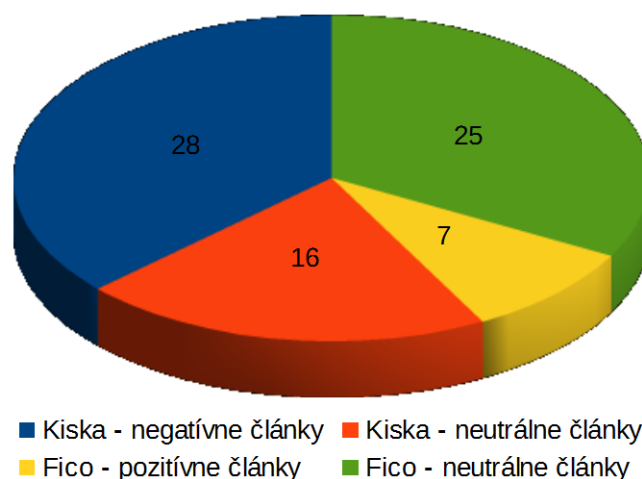
Výsledky, uvedené v tomto grafe, len potvrdzujú trend, ktorý som naznačil vyššie; t.j., že Pravda uprednostnila publikovanie negatívnych článkov o Andrejovi Kiskovi pred článkami a komentármi o Robertovi Ficovi, ktorých bolo v uvedených obdobiach minimum, a ak už boli publikované, tak buď neboli jasne obsahovo vyhranené alebo boli pozitívne. Navyše, v tomto období boli oba publikované komentáre zamerané negatívne proti Andrejovi Kiskovi.

Pozoruhodné ale je, že predmetný vývoj v menšej miere trval aj po skončení druhého kola volieb, keď sa už skončila kampaň a nebolo tak nutné poukazovať na pozitívne či negatívne črty toho-ktorého kandidáta s cieľom spôsobiť pohyb v preferenciách. V poslednom časovom úseku, ktorý sa začína 31. marcom (pondelok po druhom kole prezidentských volieb) a končí 30. júna 2014, som do analýzy vybral 27 správ a deväť komentárov. Rovnako ako v prípade predošlého obdobia som analyzoval iba tie relevantné články a komentáre, ktoré sa týkali Roberta Fica alebo Andreja Kisku. Zo spomínaných 27 správ sa v tomto období prvého menovaného týkalo päť článkov, všetky možno

vyhodnotiť ako neutrálne. Zvyšných dvadsaťdva článkov pojednávalo o Andrejovi Kiskovi; z nich sedem v negatívnom duchu a pätnásť bez jasného obsahového vymedzenia. Hoci u oboch prevládali neutrálne ladené články, iba v prípade Kisku tieto články dopĺňali aj správy, ktoré boli zamerané voči nemu. Zväčša išlo o pokračovanie káz z predvolebnej kampane, ako údajné vzťahy so scientológmi či pokuty, ktoré Kiska dostal za svoje podnikateľské aktivity. Mierne odlišne vyzerá pohľad na komentáre z tohto obdobia, z ktorých sa tri zaoberali Robertom Ficom (dva nazerali na jeho osobu negatívne a jeden „neutrálne“) a šesť sa týkalo Andreja Kisku (všetky s negatívnym podtónom). Hoci v tomto prípade po prvýkrát vidíme náznak kritického náhľadu na Roberta Fica zo strany komentátorov denníka Pravda, treba túto skutočnosť zasadiť do širšieho kontextu a uvedomiť si, že kritických komentárov na jeho súpera vo voľbách (a víťaza volieb) bolo o niečo viac. Navyše, kritické postoje k Robertovi Ficovi sa týkali najmä jeho neschopnosti vyhrať voľby a hľadania príčin jeho neúspechu.

Ak by sme mali zhrnúť všetky výsledky, týkajúce sa článkov, publikovaných v denníku Pravda o dvoch najúspešnejších kandidátoch z prezidentských volieb 2014, prišli by sme k nasledujúcim výsledkom:

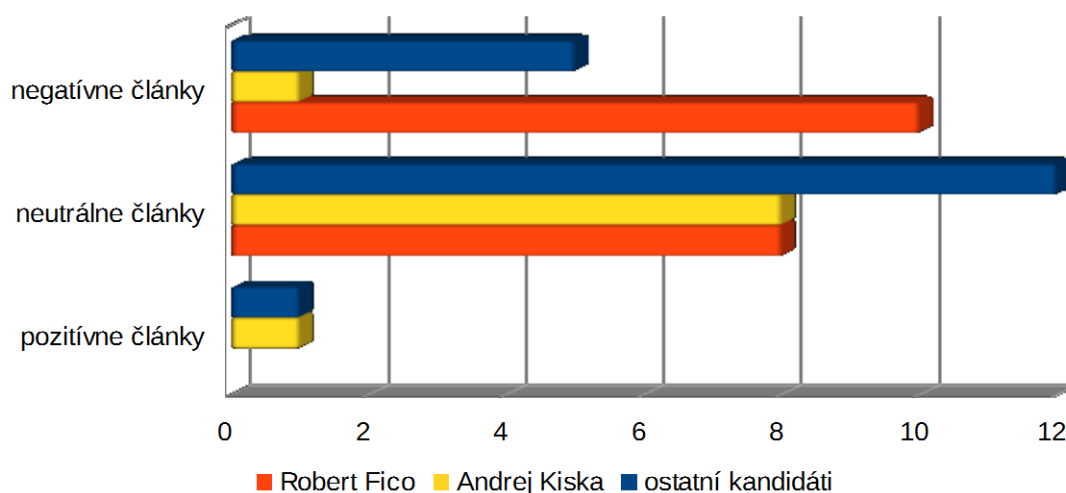
Ako ukazuje graf, pomer článkov o Robertovi Ficovi bez jasného obsahového zafarbenia a pomer článkov o Andrejovi Kiskovi, ktoré som vyhodnotil ako negatívne, sú takmer vyrovnané. Napriek tomu prevažoval druhý typ článkov – bolo ich 28, zatiaľ čo neutrálnych článkov o Robertovi Ficovi iba 25. Oveľa vypuklejší je rozdiel pri uverejnených komentároch. Za celé sledované obdobie bolo o Kiskovi v Pravde publikovaných 14 komentárov (všetky negatívne ladené), zatiaľ čo o Ficovi len päť (z toho jeden pozitívny, 2 negatívne a dva „neutrálne“). Z toho vyplýva, že Pravda sa snažila na čitateľa „zapôsobiť“ najmä publikovanými článkami, ktorých bolo nepomerne viac a jednak ich názorová nevyváženosť v (ne)prospech jedného kandidáta je zrejmá. Komentáre boli následne už len akousi doplnkovou záležitosťou a v kontexte uverejnených článkov už asi neprekvapí skutočnosť, že 100% relevantných komentárov, týkajúcich sa Andreja Kisku bolo negatívnych.

Navyše, komentáre z veľkej časti už len odrážajú nastolovanie tém daným médiami a reagujú na najdôležitejšie udalosti vydania. Keďže, ako som popísal v predošlej časti tejto kapitoly, bola podstatná časť článkov o Andrejovi Kiskovi publikovaná ako ústredná správa dňa (a zväčša išlo práve o negatívne ladené články), nemožno sa čudovať tak nevyrovnanému počtu negatívnych komentárov o Andrejovi Kiskovi v porovnaní s jeho súperom vo voľbách. Denník Pravda teda nemôžeme na základe uvedených zistení hodnoverne označiť ako zaujatý v prospech kandidáta Roberta Fica, ale pravdepodobnejšie znie téza, že tento denník bol v analyzovanom období negatívne zameraný voči Andrejovi Kiskovi.

4.5.2 *Denník SME*

Denník SME vychádza v inom formáte ako denník Pravda, čo mu dovoľuje vydávať viac článkov. Tomu zodpovedá aj počet relevantných článkov a komentárov o jednotlivých kandidátoch na post hlavy štátu. Kým Pravda za obdobie jedného roka vydala 94 takýchto správ a 25 komentárov, v prípade denníka SME išlo až o 158 správ a 121 komentárov. To poskytuje aj viac zdrojov pre výskum a tým pádom aj hodnovernejšie výsledky. V prvom vymedzenom časovom úseku (júl 2013 – december 2013) bolo v SME publikovaných 50 relevantných správ a 30 komentárov. Zo správ sa väčšina – dvadsaťdeväť – týkala „iných“ pravicových kandidátov (z tohto počtu bolo dvadsať správ neutrálnych). Zvyšných 21 článkov pojednávalo o Robertovi Ficovi, pričom desať z nich bolo negatívne ladených, tri pozitívne a osem neutrálnych. Z uverejnených komentárov sa naopak tesná väčšina týkala Roberta Fica – išlo o šesťnásť komentárov. Z nich až tri štvrtiny boli zamerané proti Ficovi, tri boli bez jasného postoja, no našiel sa i jeden pozitívne ladený komentár. Pravda nemala v tomto období taký počet príspevkov, aby z toho bolo možné vyvodzovať jasnejšie závery. Ak si však vyššie uvedené výsledky porovnáme s výsledkami z analýzy príspevkov v denníku Pravda z iných období, vidíme jednu podobnosť a dva rozdiely. Podobnosť spočíva vo vysokom počte negatívnych článkov i komentárov v neprospech jedného kandidáta v porovnaní s príspevkami o ostatných kandidátoch. Rozdiel je však v tom, o ktorého kandidáta ide. Kým v prípade Pravdy išlo o Andreja Kisku, v prípade denníka SME zatiaľ pozorujeme nadpolovičnú väčšinu negatívnych príspevkov o Robertovi Ficovi. Na rozdiel od Pravdy sa však SME nezdráhalo uverejniť niekoľko pozitívne ladených článkov o Ficovi a dokonca aj jeden podobne zameraný komentár. Až ďalšie časové úseky však ukážu, či pôjde o trend, alebo iba o fenomén druhej polovice roka 2013. V čase od začiatku roka 2014 do prvého kola volieb bolo v SME uverejnených 46 správ a 37 komentárov, týkajúcich sa jednotlivých prezidentských kandidátov so šancou na úspech. Konkrétne obsahové a názorové zameranie týchto článkov predstavuje nasledujúci graf.

Články, uverejnené v denníku SME v období január 2014 - 13. marec 2014

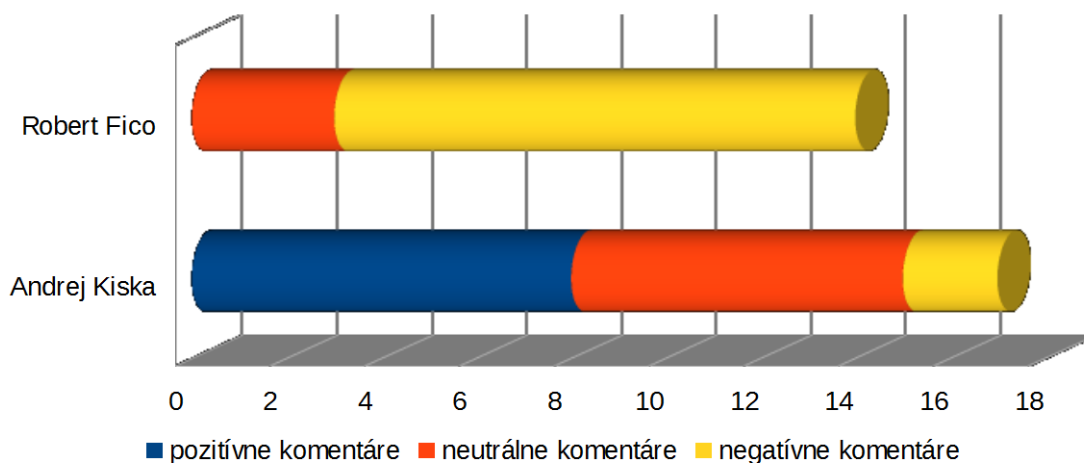
Z výsledkov, uvedených v tomto grafe vyplýva, že trend, ktorý sme mohli vidieť v prípade denníka Pravda, bol do istej miery prítomný aj v článkoch denníka SME. Pozitívne články *de facto* absentovali, zato prím hrali neutrálne ladené články. Podstatná časť článkov bola aj negatívne zameraná, pričom sa potvrdzuje opačná afiliácia denníka SME oproti Pravde; väčšina negatívne ladených článkov sa týka Roberta Fica. Podstatná časť negatívnych článkov však bola zameraná aj voči „slabším“ kandidátom pravice, čo sme si mohli všimnúť aj pri analýze článkov denníka Pravda. U Andreja Kisku (tak ako u Roberta Fica v denníku Pravda) prevládajú neutrálne ladené správy. Totožný trend bol nastúpený aj v prípade komentárov, uverejnených v tomto období v SME; z 37 komentárov sa len päť týkalo Andreja Kisku (z toho jeden negatívny a dva neutrálne a pozitívne ladené komentáre). Z trinástich komentárov o kandidátoch pravice bola väčšina – deväť – zameraná proti nim. Rovnaký výsledok vykazujú aj komentáre o Robertovi Ficovi, ktorých bolo celkovo 19 a pätnásť z nich bolo negatívne zameraných voči jeho osobe.

Pravdivosť predpokladu antagonistického postoja v článkoch denníka SME voči článkom v denníku Pravda asi najspoľahlivejšie overili výsledky analýzy článkov a komentárov, publikovaných v období po prvom a pred druhým kolom prezidentských volieb. Do tejto analýzy som, rovnako ako pri denníku Pravda, zaradil už len tie správy a komentáre, ktoré sa venovali Robertovi Ficovi a Andrejovi Kiskovi. Takýchto správ bolo 24 a komentárov 23. Väčšina správ – sedemnášť – sa týkala Roberta Fica, no predpoklad sa v tomto prípade nenaplnil – prevládali neutrálne informácie, ktorých bolo desať a zvyšných sedem bolo zameraných negatívne. Zo zvyšných siedmich správ, ktoré sa venovali Andrejovi Kiskovi, boli štyri „neutrálne“, dve pozitívne a jedna negatívna. Iné výsledky však ukázala analýza 23 komentárov. Až dvadsať z nich sa týkalo Roberta Fica, pričom sedemnášť bolo zameraných proti nemu a tri som vyhodnotil ako neutrálne. O Kiskovi hovorili iba tri komentáre – jeden pozitívny a dva negatívne. V tomto období sa teda trend, načrtnutý vyššie,

potvrdil iba pri komentároch. Pri informačnej časti denníka sa ponúkajú dva dôvody, prečo uprednostnili správy bez názorového vyhranenia pred negatívnymi – buď sa informačne „vyčerпали“ už v predošlom období, alebo považovali za kontraproduktívne viesť akúsi „antikampaň“ proti Ficovi v informačnej aj názorovej zložke novín zároveň.

V poslednej časti sledovaného obdobia bolo v denníku SME publikovaných 38 relevantných správ a 31 komentárov. 25 správ sa venovalo Andrejovi Kiskovi, pričom dvadsať článkov som vyhodnotil ako neutrálne a päť ako pozitívne. Z trinástich článkov o Robertovi Ficovi môžeme osem označiť ako „negatívnych“ a päť ako „neutrálnych.“ To predznamenáva obnovenie trendu, keďže aj po skončení volieb bola prevaha článkov o Robertovi Ficovi zameraná proti nemu. Objavuje sa tu však aj nový fenomén v podobe pozitívnych článkov o Andrejovi Kiskovi, ktoré predstavovali pätinu z celkového počtu uverejnených článkov o ňom v tomto období. Tieto články sa týkali predovšetkým jeho minulosti, krátkeho pobytu v USA na začiatku 90. rokov 20. storočia, ale aj plánov na inauguračnú slávnosť. V prípade Fica išlo (okrem iného) o informácie o významnom nominantovi strany Smer-SD s prepojením na scientologickú cirkev, čo sa javilo ako paradox vzhľadom k podozreniam Roberta Fica, že Andrej Kiska má úzke kontakty na túto skupinu. Rozdelenie komentárov z obdobia od 31. marca 2014 do 30. júna 2014, publikovaných v denníku SME, predstavujem v samostatnom grafe.

Komentáre, uverejnené v denníku SME od 31. marca 2014 do 30. júna 2014

Výsledky v prípade Roberta Fica nepredstavujú žiadne veľké prekvapenie – žiaden komentár ho nevnímal pozitívne, zato vidíme prevahu negatívnych komentárov (v číselnom vyjadrení išlo o jedenásť zo štrnástich komentárov, ktoré sa mu venovali. Čo sa týka Andreja Kisku, znovu môžeme pozorovať vysoký počet pozitívnych odoziev, tentoraz v podobe komentárov k jeho osobe. V tomto prípade je ich dokonca takmer polovica z celkového počtu komentárov, viažucich sa ku Kiskovi (8 zo 17). To môžeme pripísať eufórii, ktorú zažívala „protificovsky“ zameraná časť spoločnosti, keď sa po prvý raz v histórii samostatnej SR hlavou štátu stal človek, ktorý nebol členom KŠČ ani

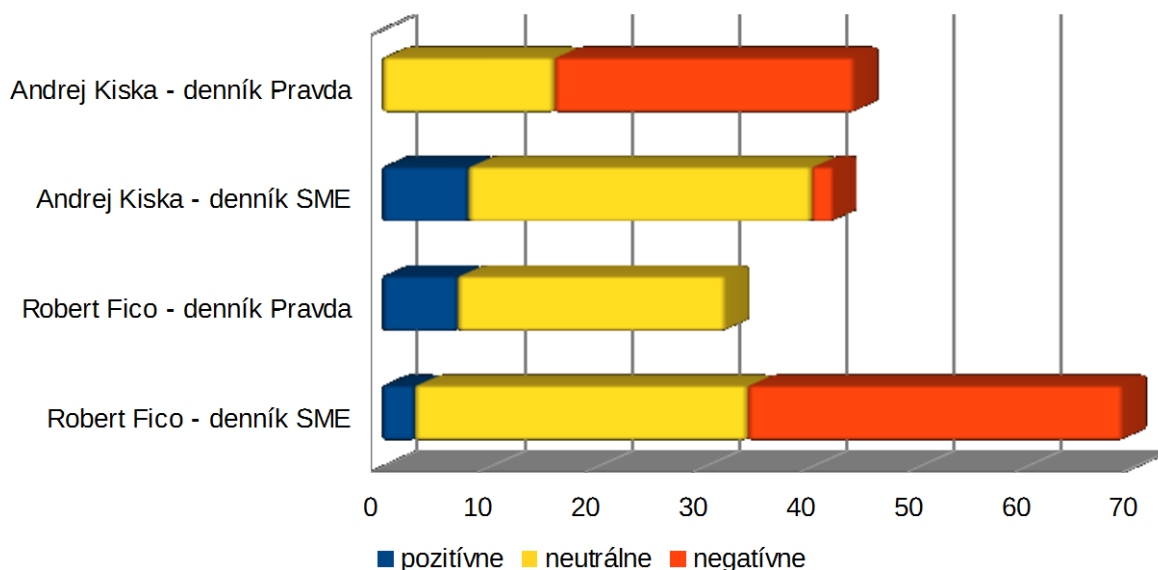
žiadnej inej strany, a nesprevádzali ho ani žiadne politické kauzy (aj z toho dôvodu, že išlo o jeho prvú verejnú funkciu).

Výsledky analýzy by sa v prípade denníka SME dali čiastočne stotožniť s výsledkami pri analýze denníka Pravda. Redakcia uprednostnila negatívne články a komentáre o „neželanom“ kandidátovi pred vyzdvihovaním pozitívnych črt preferovaného kandidáta. Na druhej strane v prípade denníka SME išlo o niečo nižší pomer negatívnych informácií o Robertovi Ficovi v porovnaní s negatívnymi odozvami na Andreja Kisku v denníku Pravda. Tomuto tvrdeniu napomáha už spomínaný fakt, že denník SME používa vo svojej tlačenej podobe iný formát a publikuje tak viac článkov a komentárov. Napriek tomu bol podiel správ a komentárov zameraných proti predsedovi vlády SR nižší než v denníku Pravda proti Andrejovi Kiskovi.

4.5.3 Zhrnutie

Finálne porovnanie jednotlivých článkov, publikovaných v oboch denníkoch, nám ukáže nasledujúci graf.

Články, uverejnené v období júl 2013 - jún 2014 v denníkoch SME a Pravda

Z priloženého grafu vyplýva, že o Robertovi Ficovi bolo v denníku SME celkovo uverejnených nepomerne viac článkov v porovnaní s denníkom Pravda či v porovnaní s jeho protikandidátom v oboch denníkoch. Z grafu tiež vyplýva, že jediný kandidát, o ktorom nebol v niektorom z denníkov uverejnený ani jeden pozitívne ladený článok, bol Andrej Kiska a spomínaným periodikom bola Pravda. Tento denník bol vo všeobecnosti „skúpejší“ na pozitívne články o kandidátoch; aj o Robertovi Ficovi uverejnil menej pozitívne zameraných článkov než SME o Andrejovi Kiskovi. Zato v negatívnych článkoch o „neželanom“ kandidátovi Pravda predstihla denník SME; z celkového počtu článkov o oboch kandidátoch predstavujú negatívne zamerané články o Andrejovi

Kiskovi 36,8%, zatiaľ čo v prípade denníka SME a jeho článkov, zameraných proti osobe Roberta Fica ide o 31,5%.

Výsledky teda môžeme zosumarizovať do tvrdenia, že oba denníky prispeli svojimi článkami a komentármi skôr k negatívnej kampani; denník Pravda proti Andrejovi Kiskovi a denník SME proti Robertovi Ficovi. Vo vzájomnom porovnaní však viedol denník Pravda negatívnejšiu kampaň ako denník SME.

V úplnom závere tejto kapitoly sa ešte pozrime, ako sa v roku 2014 vyvíjali trendy, nastolené v predošlých prezidentských voľbách. Účasť v jednotlivých prezidentských voľbách zhŕňam v nasledovnej tabuľke.

Rok konania volieb	Účasť v prvom kole	Účasť v druhom kole
1999	73,89%	75,45%
2004	47,94%	43,5%
2009	43,63%	51,67%
2014	43,4%	50,48%

Čo sa týka účasti na prezidentských voľbách, v porovnaní s rokom 2009 opäť klesla účasť na prvom kole – konkrétne o dve desatiny percenta na 43,4%. Definitívne sa tak potvrdzuje tendencia čoraz nižšieho záujmu o prvé kolo volieb prezidenta. V porovnaní s voľbami v roku 2009 mierne poklesol aj záujem o druhé kolo – účasť v roku 2014 v ňom predstavovala 50,48%. Od roku 2004 však účasť medzi jednotlivými voľbami neklesala zásadne – takýto prepad možno vidieť len medzi prvou a druhou priamou voľbou.

Pri predošlých troch prezidentských voľbách sme mali možnosť všimnúť si trend čoraz skoršieho oznamovania kandidátúr. Tento trend potvrdili aj dosiaľ posledné voľby hlavy štátu. Andrej Kiska totiž svoju kandidatúru oznámil v septembri 2012, ale o kandidatúre uvažoval už v júni 2012. Na rozdiel od kandidátov, ktorí ako prví ohlásili svoju kandidatúru v predchádzajúcich voľbách, však Kiska mal pádny dôvod na oznámenie kandidatúry v tak veľkom predstihu; napriek tomu, že bol bývalý majiteľ známych spoločností Triangel a Quatro a zakladateľ nadácie Dobrý anjel, v širokej verejnosti nebol takmer vôbec známy. Ako sa napokon ukázalo, táto taktika sa mu oplatila.

Ako som naznačil už v závere predchádzajúcej kapitoly, v otázke počtu kandidátov a pomeru pohlaví medzi kandidátmi na prezidenta nebolo možné spozorovať jasný trend. To potvrdili aj tieto voľby, v ktorých sa počet kandidátov oproti tým predchádzajúcim zdvojnásobil – zo siedmich na štrnásť (ak neberieme do úvahy Petra Osuského, ktorý sa vzdal kandidatúry). Naopak počet žien sa v číselnom vyjadrení i v podiele z celkového počtu kandidátov znížil; jedinou kandidátkou bola v roku 2014 Helena Mezenská. Zároveň bola jednou z dvoch kandidátov, ktorí mali v týchto voľbách výraznejší problém s vyzbieraním dostatočného počtu podpisov. Druhým takýmto kandidátom bol

Milan Kňažko, ten však napokon využil podporu od poslancov NR SR (hoci sa definoval ako občiansky kandidát). Môžeme teda uviesť, že vo všeobecnosti nie je hranica 15 000 podpisov vo voľbách na Slovensku významnejší problém a ak sa objaví, je ho možné pri „populárnejších kandidátoch“ vyriešiť spôsobom, akým to v posledných voľbách urobil Milan Kňažko. Napriek tomu sa našli dvaja potenciálni kandidáti (invalidný dôchodca Leonid Chovanec²⁷⁰ a Ľubica Blašková²⁷¹), ktorí nevyzbierali napriek ochote kandidovať dostatočný počet podpisov. Ide však o verejnosti neznámych ľudí s nízkym potenciálom uspieť v prípadnej kandidatúre.

Trend, ktorý som naďalej v otázke kandidátov prisľúbil pozorovať, sa týkal pomeru verejne známych a neznámych kandidátov (z konečného počtu kandidátov) a pomeru straníckych a nestraničných kandidátov.

Rok konania volieb	Verejne známi kandidáti:verejne neznámi kandidáti	Stranícki:nestranički kandidáti
1999	6:3	6:3
2004	6:4	5:5
2009	5:2	6:1
2014	8:6	6:8

V prípade posledných volieb prezidenta je otázna publicita Milana Melníka, ktorý sa zúčastnil volieb hlavy štátu aj v roku 2009. Napokon som sa ho rozhodol zaradiť medzi verejnosti neznámych kandidátov. Vo veci povedomia jednotlivých kandidátov na verejnosti je kuriózne, že jeden z nich – Andrej Kiska – sa nielenže dostal do druhého kola volieb v roku 2014, ale napokon toto kolo aj vyhral a stal sa prezidentom. To zatiaľ predstavuje bezprecedentný príklad, že bez šance nie je ani kandidát, o ktorom široká verejnosť dva roky pred voľbami prakticky nevedela. Opäť sa však potvrdil trend, že takmer tri pätiny kandidátov boli verejne známe už pred začiatkom predvolebnej kampane. Tieto voľby navyše využil ako odrazový mostík nebývalý počet kandidátov. Ján Jurišta kandidoval v nedávnych voľbách do NR SR na poprednom mieste kandidátnej listiny KSS. Stanislav Martinčko sa uchádzal v tých istých voľbách o dôveru ako kandidát č.5 strany „Odvaha – Veľká národná a proruská koalícia.“ Radoslav Procházka, ktorý skončil v prvom kole volieb prezidenta na treťom mieste len tesne za Andrejom Kiskom, založil onedlho stranu #Sieť, ktorá má po voľbách do NR SR v marci 2016 parlamentné zastúpenie. Milan Kňažko si zas svoj úspech v prezidentských voľbách, dosiahnutý v Bratislave, kde vyhral tieto voľby, vyhodnotil tak, že sa rozhodol kandidovať v novembri 2015 na post primátora tohto mesta. Neuspel však a skončil na treťom mieste.

Hoci v prípade volieb v roku 2004 vidíme vyrovnaný počet straníckych a nestraničných kandidátov a pri voľbách v roku 2014 dokonca prevahu nestraničných kandidátov, neznamená to aj ich

nezávislosť. Vo voľbách v roku 2004 kandidoval ako nezávislý bez podpory politických strán aj vtedajší prezident Rudolf Schuster, vzhľadom na jeho deklarované postoje k vtedajšej vláde ho však ani pri dobrej vôli nemožno označiť za nezávislého, ale skôr za „pseudonezávislého“ kandidáta. Rovnaká úvaha platí aj v prípade Milana Kňažka, ktorý, napriek jeho deklarovanému nestraničkemu postoj, pred voľbami v roku 2014 využil pri kandidatúre podpisy poslancov NR SR. Pojmom „pseudonezávislý“ môžeme označiť aj Radoslava Procházku, ktorý v čase kandidatúry síce nebol členom žiadnej politickej strany, pár mesiacov pred voľbami však vystúpil z KDĽK a pár mesiacov po voľbách založil stranu #Siet'. Naopak, Helenu Mezenskú som sa rozhodol napriek jej členstvu v poslaneckom klube hnutia OĽANO zaradiť k nezávislým kandidátom. Dôvodom je skutočnosť, že predmetné hnutie sa definuje ako protikorupčné, nie je založené na jasnej ideológii a Mezenská sa navyše svojimi postojmi odlišuje od väčšiny poslancov za toto hnutie. V týchto prezidentských voľbách tak kandidovalo šesť stranických kandidátov, piati nezávislí a traja „kvázinezávislí.“ V takomto prípade sa pomer stranických a „pseudonezávislých“ kandidátov voči nestraničným a nezávislým otočí v prospech prvých menovaných – 9:5. Nestranički a nezávislí kandidáti zväčša vo voľbách prezidenta na Slovensku nedosahovali veľmi priaznivé výsledky, veľkou výnimkou v tomto smere však boli posledné voľby. Z hľadiska afiliácie k niektorej politickej strane išlo o prvé voľby prezidenta, v ktorých sa nezávislý kandidát nielenže dostal do druhého kola, ale tieto voľby aj vyhral.

Čo sa týka charakteru kampane pred voľbami v roku 2014, aj v tomto prípade pozorujeme pokračovanie tendencie z rokov 1999, 2004 a 2009, kedy bola kampaň v porovnaní s predošlými voľbami vždy viac vyhrotená a útočnejšia. Aj vzhľadom na väčší záujem médií bola kampaň pred voľbami v roku 2014 vedená dosiaľ najútočnejšie. Do popredia sa dostali dvaja najväčší favoriti (t.j. Robert Fico a Andrej Kiska), pričom intenzívnejšie na svojho súpera verbálne útočil Robert Fico, a to pred obidvomi kolami volieb. Počiatočné pochybnosti o Kiskovi sa objavili aj zo strany iných kandidátoch, ale tie neskôr oslabli. Pre objektívnosť treba dodať, že verbálne výpady proti Robertovi Ficovi používali viac-menej rovnomerne všetci relevantnejší kandidáti.

5. Tendencie v prezidentských voľbách v Poľsku a Česku

V predchádzajúcich kapitolách som predstavil pretrvávajúce tendencie a trendy v uplynulých prezidentských voľbách na Slovensku. Ukázalo sa, že nie všetky aspekty volieb, ktoré som vybral na komparáciu, predstavujú nejaký súvislejší trend, s ktorým by bolo možné pracovať. V stručnosti sa v slovenských voľbách prezidenta potvrdili tieto tendencie:

- čoraz skorší čas ohlasovania kandidátúr;
- tomu sa prispôbil aj skorší začiatok predvolebnej kampane, ktorá je navyše čím ďalej, tým osobnejšia a útočnejšia;
- prevaha straníckych a politickými stranami podporovaných kandidátov;
- zbieranie podpisov pod kandidatúru nie je vzhľadom na nízky počet požadovaných podpisov významnejšia prekážka;
- vyšší záujem médií o kampaň a voľby ako také;
- pretrvávajúci stabilný pomer verejne známych kandidátov k neznámym (v približnom pomere 6:4);
- klesajúca účasť v prvom kole.

V tejto kapitole sa však už nebudem zameriavať na potvrdené či nepotvrdené tendencie zo slovenských volieb prezidenta, ale pozriem sa na to, či podobné fenomény možno vidieť aj v priamych voľbách prezidenta v Poľsku a Česku. Môžeme predpokladať, že tendencie budú podobné, ak zoberieme do úvahy odlišný počet priamych volieb prezidenta v ČR, SR a v Poľsku, ale aj kultúrnu blízkosť týchto troch krajín. Skúmať budem aspekty, nastolené v prvej kapitole tejto práce a porovnáam ich s rovnakými aspektmi vo zvyšných dvoch štátoch. V prípade Poľska bude výnimkou len termín oznámenia prvej kandidatúry na post prezidenta, keďže po roku 2000 nie je v odborných publikáciách ani dostupných médiách o tomto aspekte dostatočný počet relevantných informácií.

5.1 Trendy v poľských prezidentských voľbách

V Poľsku je spomedzi troch krajín, ktoré v tejto práci porovnávam, najdlhšia tradícia priamych volieb prezidenta. Prvé priame voľby sa v tejto krajine konali už v roku 1990 a išlo taktiež o prvé voľby prezidenta po páde socializmu v Poľsku. Ďalšie priame voľby sa konali v rokoch 1995, 2000, 2005, 2010 a 2015. Poľsko teda doposiaľ zažilo šesť priamych volieb prezidenta. Tým však predchádzalo zvolenie bývalého predsedu Štátnej rady PĽR Wojciecha Jaruzelského za prezidenta v Národnom zhromaždení, ktoré sa uskutočnilo 19. júla 1989.²⁷² Jaruzelski bol zvolený tzv. kontraktovým Sejmom, ktorý bol zložený z poslancov komunistickej PZPR, ako aj Solidarity.²⁷³ Prvé priame voľby, ktoré sa konali v už spomínanom roku 1990, prebiehali v turbulentnej dobe

konsolidácie demokracie v krajine. Prvým ohláseným kandidátom do voľby bol predseda hnutia „Solidarność“ (Solidarita) Lech Wałęsa. Svoju kandidatúru otvorene oznámil na zjazde Solidarity v apríli 1990. V kandidatúre ho podporilo „Porozumienie Centrum“, založené bratmi Kaczyńskými. Na svojho rivala v kandidatúre si však Wałęsa musel počkať niekoľko mesiacov. Nakoniec sa ním stal úradujúci predseda vlády Tadeusz Mazowiecki, podporovaný noovovzniknutým Občianskym hnutím – Demokratická akcia (poľ. skr. ROAD).²⁷⁴ Kuriózne však bolo, že k prijatiu zmeny ústavy o priamej voľbe prezidenta došlo až po ohlásení Wałęsovej kandidatúry v septembri 1990. Na základe nej boli prijaté formálne podmienky, ktoré musí kandidát splniť, ako aj štruktúra priamej voľby. Rovnako ako na Slovensku ide o dvojkolovú voľbu za podobných podmienok. Na rozdiel od Slovenska však v Poľsku musí každý kandidát vyzbierať potrebný počet podpisov (aspoň 100 000). Prvé kolo prvej priamej voľby poľského prezidenta sa konalo 25. novembra 1990.

Nasledujúca tabuľka ukáže získané informácie o kandidátoch na prezidenta v Poľsku; konkrétne v nej predstavím počet ľudí, ktorí mali ambíciu uchádzať sa o post prezidenta, ale napokon neboli zaregistrovaní z dôvodu nedostatočného počtu platných podpisov; ďalej počet kandidátov, ktorí sa vo voľbách uchádzali o podporu voličov (vrátane tých, ktorí počas kampane svoju kandidatúru odvolali alebo zomreli), koľko zo zaregistrovaných kandidátov bolo verejne známych a koľko žien kandidovalo v jednotlivých voľbách.²⁷⁵²⁷⁶²⁷⁷

Rok konania volieb	Počet potenciálnych kandidátov/ zaregistrovaných kandidátov/ konečný počet kandidátov	Verejne známi: verejne neznámi kandidáti (z konečného počtu kandidátov)	Počet kandidujúcich žien
1990	16/6/6	5:1	0
1995	30/17/13	9:4	1
2000	21/13/12	8:4	0
2005	24/16/12	8:4	1
2010	17/10/10	10:0	0
2015	23/11/11	8:3	1

Tabuľka ukazuje, že hranica počtu podpisov, potrebných pre registráciu kandidáta do prezidentských volieb, predstavuje v porovnaní so Slovenskom v prípade Poľska zásadný problém – z tabuľky môžeme vyčítať, že z dôvodu nedostatočného počtu platných podpisov bola vo voľbách vyradená vždy minimálne tretina potenciálnych kandidátov. V roku 1995 bol dokonca z tohto dôvodu vyradený aj Stanislaw Tyimiński, druhý najúspešnejší kandidát z volieb v roku 1990. Ak si vyhodnotíme počet kandidátov, zaregistrovaných vo voľbách poľského prezidenta, zistíme, že záujem o voľby je pomerne veľký – okrem prvých priamych volieb ich počet nikdy neklesol na

jednociferné číslo. Ide však o veľmi podobný počet kandidátov v porovnaní s voľbami na Slovensku, čo možno zdôvodniť dvomi spôsobmi – buď je v porovnaní so Slovenskom v Poľsku nižší záujem kandidovať na post prezidenta, alebo sú v poľských voľbách prísnejšie „vstupné“ podmienky (viď nižšie). Počet kandidujúcich žien je v poľských voľbách de facto zanedbateľný, a navyše žiadna z kandidátok nedosiahla výraznejší úspech. To svedčí o skutočnosti, že post prezidenta je aj v Poľsku ešte vždy „mužská záležitosť.“ Počet verejne známych kandidátov je naopak v prípade Poľska pomerne vysoký; vo voľbách vždy kandidovali aspoň dve tretiny verejne známych ľudí. V Poľsku navyše máme možnosť vidieť niekoľko veľmi známych kandidátov, medzi ktorých patria najmä bývalí či súčasní predsedovia vlád krajiny, maršalkovia Sejmu, a podobne. Menej známi kandidáti boli väčšinou neúspešní, no výnimka sa našla hneď v prvých priamych voľbách v roku 1990. V týchto voľbách kandidoval Stan Tymiński, ktorý bol emigrant v Peru a Kanade a s výnimkou krátkeho členstva v Kanadskej libertariánskej strane nemal ako jediný kandidát žiadne politické skúsenosti. Napokon bol malým prekvapením volieb, keďže v nich skončil na druhom mieste, čím predbehol aj omnoho známejšieho Tadeusza Mazowieckého. Napokon však v druhom kole prehral s favoritom volieb Lechom Wałęsom, keď získal iba 26% hlasov.

Ďalšia tabuľka sa bude takisto týkať jednotlivých kandidátov, avšak tentoraz z trochu iného hľadiska. Bude v nej predstavené, koľkých kandidátov možno označiť za straníckych (podporovaných aspoň jednou politickou stranou alebo hnutím) a koľkých za nezávislých, resp. nestraníckych.

Rok konania volieb	Stranícki kandidáti: nestranícki kandidáti (z konečného počtu kandidátov)
1990	5:1
1995	10:3
2000	11:1
2005	11:1
2010	10:0
2015	9:2

Z uvedených výsledkov možno usúdiť, že nestraníckych kandidátov je tak v pomere k straníckym kandidátom, ako aj v absolútnych číslach, o niečo menej ako na Slovensku. Navyše, až na rok 1990, keď sa jediný nezávislý kandidát z tých volieb Stanislaw Tymiński napokon dostal do druhého kola, nestranícki kandidáti nedosiahli v poľských prezidentských voľbách výrazný úspech. K počtu nestraníckych kandidátov ešte treba dodať, že medzi takýchto kandidátov v posledných voľbách patril aj spevák Pawel Kukiz, ktorého nestraníckosť nemožno spochybniť. Svoju podporu od

občanov v prezidentských voľbách však v konečnom dôsledku zúročil na založenie politického hnutia „Kukiz '15“, s ktorým sa dostal do poľského Sejmu.

Ďalším rozhodujúcim aspektom, ktorý som analyzoval pri priamych voľbách slovenského prezidenta, bola volebná účasť. V Poľsku je tradične o voľby nízky záujem. Najvyššej účasti sa spomedzi všetkých volieb však tešia práve voľby prezidenta. Konkrétnejšie cifry predstavím opäť v tabuľke.

Rok konania volieb	Účasť v prvom kole	Účasť v druhom kole
1990	60,6%	53,4%
1995	64,7%	68,2%
2000	61,1% ²⁷⁸	nekonalo sa
2005	49,74% ²⁷⁹	50,99% ²⁸⁰
2010	54,94% ²⁸¹	55,31% ²⁸²
2015	48,96% ²⁸³	55,34% ²⁸⁴

V prípade poľských prezidentských volieb, na rozdiel od tých slovenských, nevidno v otázke volebnej účasti jej kontinuálny pokles či nárast. Vidíme však značný rozdiel medzi účasťou v voľbách v rokoch 1990-2000 a v rokoch 2005-2015 v neprospech druhej spomínanej skupiny volieb. Čo je príčinou takéhoto poklesu, nemožno spoľahlivo zistiť bez hlbšej analýzy. Ako možné vysvetlenie sa však ponúka blízkosť termínu volieb do Sejmu k termínu prezidentských volieb v roku 2005 a 2015.

Podstatnou záležitosťou, vytvárajúcou obraz volieb, je aj vedenie predvolebnej kampane. Podľa Andrzeja Chwalbu je možné mať najviac výhrad hneď k prvej kampani k voľbám prezidenta republiky v roku 1990. Pred prvým aj druhým kolom týchto volieb sa totiž používali hrubé osočovania na adresu jednotlivých kandidátov. To podľa Chwalbu hovorilo o nie práve najlepšej úrovni poľskej politickej kultúry 90. rokov. Urážky smerovali najmä k Stanisławovi Tymieńskému, ktorý sa z pozície neznámeho emigranta dostal až do druhého kola volieb proti symbolu poľského boja proti komunizmu Lechovi Wałęsovi. Médiá ho v tom čase označovali ako „bezbožníka“, „avanturistu“, „ignoranta z Peru“, ale aj „Žida“, „nadrogovaného maniaka“ či „lovca naivných.“²⁸⁵ Kampaň pred voľbami v roku 1995 bola už o niečo pokojnejšia, k čomu nemalou mierou prispel aj víťaz týchto volieb Aleksander Kwaśniewski, ktorý sa rozhodol viesť „pozitívnejšiu“ kampaň. V porovnaní s Kwaśniewskim mal Lech Wałęsa o niečo „búrlivejšiu“ kampaň. Napriek pokojnejšiemu vedeniu sa kampaň však ani tentoraz nezaobišla bez osobných invektív. O jedinej kandidujúcej žene Hanne Gronkiewicz-Waltz sa napríklad hovorilo, že je agentka Medzinárodného menového fondu; Jacek Kuroń zas mal byť „stalinskou mŕtvou“ a Kwaśniewski „bábkou v židovských rukách“ a „agentom KGB.“²⁸⁶ Kampaň v roku 2000 takisto patrila medzi tie pokojnejšie a „zásluhu“ na tom

opäť mal Aleksander Kwaśniewski. Dôvodom bola skutočnosť, že podľa prieskumov sa už niekoľko mesiacov pred voľbami podpora úradujúceho prezidenta vo verejnosti pohybovala okolo 70%, čím sa Kwaśniewski stal najpopulárnejším poľským politikom tej doby. Celá kampaň sa tak niesla akoby „v tieni“ úradujúceho prezidenta,²⁸⁷ ktorý sa opäť uchádzal o priazeň voličov a ako som uviedol vyššie, obhájil ju už v prvom kole. Novinkou oproti predošlým kampaniam pred voľbami hlavy štátu bolo snáď len väčšie zapojenie potenciálnych „prvých dám“ do kampane v roku 2000.²⁸⁸ Pred prvým kolom roku 2005 sa kampaň tiež nevyznačovala veľkou kontroverznosťou. Napriek tomu to však bola práve údajná ohováračská kampaň, ktorá prinútila kandidáta ľavice Włodzimierza Cimoszewicza odstúpiť z volieb.²⁸⁹ Kampaň sa vyostрила až pred druhým kolom. Členovia štábu Lecha Kaczyńskiego okrem vyzdvihovania predností vlastného kandidáta poukazovali aj na malé osobnostné predpoklady jeho súpera Donalda Tuska vykonávať funkciu prezidenta. Neskôr však prišli ešte tvrdšie vyhlásenia; medzi ne patrilo aj obvinenie, že starý otec Donalda Tuska bol dobrovoľníkom v nacistickom Wehrmachte. Hoci sa táto informácia nepotvrdila, na Tuskovi to zanechalo „škvrnu“ v podobe neznalosti histórie vlastnej rodiny (v kontexte s tým, že Tusk je vyštudovaný historik). Útokov však neostal ušetrený ani Lech Kaczyński. Štáb Donalda Tuska hovoril napr. o jeho autoritatívnych sklonoch, ktoré zdieľa so svojím bratom – dvojčaťom Jaroslawom, či o obvinení, že na poste primátora Varšavy zanedbával hospice v meste.²⁹⁰ Volebnú kampaň v roku 2010 zatienila najmä letecká tragédia, ktorá sa stala 10. apríla 2010 nad ruským mestom Smolensk. Do Ruska letelo 96 predstaviteľov poľského verejného života vrátane prezidenta Lecha Kaczyńskiego. Spomínanú haváriu nikto z nich neprežil. Z toho dôvodu sa prezidentské voľby konali o niekoľko mesiacov skôr oproti pôvodnému plánu. Tým pádom sa skrátila aj volebná kampaň a kandidáti na seba navzájom verbálne neútočili do takej miery, ako to bolo zvykom pri predošlých voľbách.²⁹¹ Novinkou kampane bolo využívanie sociálnych sietí (najmä Facebook a Twitter).²⁹² Zatiaľ poslednú volebnú kampaň médiá väčšinou hodnotili ako štandardnú, pričom počas nej dominovali výmeny názorov na konkrétne témy. Následné výsledky volieb médiá prevažne označili za prekvapenie, keďže jasným favoritom volieb bol úradujúci prezident Bronisław Komorowski. Prekvapujúce bolo podľa médií aj tretie miesto rockera Pawla Kukiza.

5.2 Trendy v českých prezidentských voľbách

Spomedzi troch krajín, ktorých voľby prezidenta som analyzoval v tejto práci, má práve Česko „najmladšiu“ tradíciu priamych volieb. Doposiaľ sa konali iba jedny, a to v roku 2013. Tie sa uskutočnili na základe novely Ústavy ČR, presadenej vládou Petra Nečasa a podpísanej vtedajším prezidentom ČR Václavom Klausom. Spôsob voľby je totožný s priamou voľbou prezidenta Slovenska a Poľska. Odlišný je opäť najmä počet potrebných podpisov pod kandidatúru. V prípade

ČR ide o 50 000 platných podpisov, čo je pomerne vysoké číslo, ak vezmeme do úvahy fakt, že v niekoľkonásobne väčšom a ľudnatejšom Poľsku je táto hranica stanovená na 100 000 podpisov, a ako sme mali možnosť vidieť, už táto hranica tam je pre časť kandidátov nedosiahnuteľná. Podobne ako na Slovensku sa však podmienka na vyzbieranie určeného počtu podpisov vzťahuje iba na občianskych kandidátov či kandidátov bez podpory „vplyvnej“ politickej strany. Kandidátov totiž môže podporiť aj minimálne 20 poslancov Poslaneckej snemovne ČR či 10 senátorov Senátu ČR.²⁹³ Obe skutočnosti – príliš vysoký počet potrebných podpisov a možnosť nahradiť ich podpismi od senátorov či poslancov boli častým terčom podozrení z protiústavnosti.²⁹⁴ Uvedené podmienky splnilo deväť osôb – z toho šesť mužov a tri ženy. Všetci kandidáti boli do istej miery verejne známi, za relatívne najmenej známych však môžeme označiť poslankyňu Európskeho parlamentu Zuzanu Roithovú a umelca Vladimíra Franza. Franz však upútal pozornosť aj v okolitých krajinách ČR najmä svojím zovňajškom – má potetovanú prevažnú väčšinu hlavy a končatín. Ako prvý svoju kandidatúru oznámil jeden z neskorších favoritov volieb Jan Fischer, ktorý tak urobil už v januári 2012.²⁹⁵ V otázke zbierania podpisov sa opakuje problém, načrtnutý v prípade Poľska. Hoci sa o post prezidenta republiky chcelo v Česku uchádzať devätnásť osôb, osem z nich nebolo schopných predložiť dostatočný počet podpisov. Ďalší traja – bývalý minister priemyslu Vladimír Dlouhý, podnikateľ Tomio Okamura a niekdajšia moderátorka Jana Bobošíková boli Ministerstvom vnútra ČR vyradení zo zoznamu zaregistrovaných kandidátov pre nedostatočný počet platných podpisov pod ich kandidatúrou. Všetci sa neskôr odvolali na Najvyšší správny súd, no ten prehodnotil rozhodnutie ministerstva vnútra len v prípade Bobošíkovej.²⁹⁶ Možnosť nahradenia 50 000 podpisov od občanov podpismi senátorov či poslancov využili traja kandidáti – Karel Schwarzenberg a Přemysl Sobotka, ktorí vyzbierali podpisy od poslancov PS ČR, a Jiří Dienstbier, ktorého podporilo 27 senátorov.²⁹⁷ Spolu s ďalšími tromi kandidátmi, ktorých oficiálne podporili menšie politické strany, tak boli straníckymi kandidátmi. Dvoch kandidátov možno označiť ako nezávislých (Jan Fischer, Vladimír Franz). Kandidátka Jana Bobošíková sa tiež profilovala ako nezávislá občianska kandidátka, jej nezávislosť je však diskutabilná, keďže aj v čase kandidatúry bola predsedníčkou strany „Suverenita“, ktorá ju však oficiálne v kandidatúre nepodporovala. Navyše kandidatúra na prezidentku republiky nebol jej politický debut; už predtým kandidovala v niekoľkých voľbách a bola tiež poslankyňou Európskeho parlamentu za hnutie „Nezávislí“ v r. 2004-2009. Účasť v prvom kole volieb, uskutočnenom 11. a 12. januára 2013, predstavovala 61,31%.²⁹⁸ V tomto kole uspel bývalý premiér Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg, ktorí postúpili do druhého kola. Miernym prekvapením bol výsledok Jana Fischera, ktorý napriek očakávaniam zaostal za druhým Schwarzenberom až o sedem percent a výsledkom sa tak skôr priblížil k štvrtému Jiřímu Dienstbierovi.²⁹⁹ Druhé kolo, ktoré sa konalo v dňoch 24. a 25. januára 2013, zaznamenalo o niečo nižšiu účasť ako prvé kolo – k volebným urnám prišlo 59,11% voličov.³⁰⁰ V ňom uspel Miloš

Zeman, ktorý získal 54,8% platných hlasov. Stal sa tak prvým priamo zvoleným prezidentom ČR. Predvolebná kampaň pred prvými priamymi voľbami českého prezidenta pochopiteľne vzbudila veľký záujem verejnosti i médií. Hušek uvádza, že najmä u favorizovaných kandidátov bolo spravodajstvo v ním analyzovaných médiách polarizované.³⁰¹ Ako príklad možno uviesť Mladú frontu DNES, kde pred prvým kolom volieb prevládali negatívne ladené články na adresu Miloša Zemana, v denníku Právo ich však bolo minimum a tento denník publikoval približne rovnaký počet neutrálnych a pozitívne ladených správ o Zemanovi.³⁰² Samotná kampaň bola spočiatku vedená takpovediac „tradične“; nechýbali predvolebné mítingy, billboardy a inzercia v médiách. Až v závere sa začala kampaň vyostrovať a priestor dostali aj osobné ataky. Ako príklad môže poslúžiť televízna konfrontácia medzi Milošom Zemanom a Karlom Schwarzenbergom, v ktorej Zeman využil nevhodnú interpretáciu tzv. Benešových dekrétov zo strany Schwarzenberga na jeho diskreditáciu a pritiahnutie určitého množstva dovtedy pasívnych voličov, či neskôr občanov, ktorí sa nezúčastnili prvého kola volieb.³⁰³

5.3 Zhrnutie

Ak by sme mali analyzovať, či sa v poľských prezidentských voľbách ukazujú nejaké dlhodobejšie trendy na základe aspektov, uvádzaných v úvode tejto kapitoly, odpoveď bude skôr negatívna. Kampaň pred voľbami síce „nesmelo“ na rozdiel od Slovenska naberať čoraz pokojnejší ráz, nejde však o jednoznačný trend. O niečo jednoznačnejšie možno určiť stabilný podiel verejne známych kandidátov, ktorí vždy tvorili aspoň tri štvrtiny všetkých kandidátov. Kandidatúra žien na najvyšší post v Poľskej republike je ešte nevšednejšia ako na Slovensku – doposiaľ vo voľbách kandidovala maximálne jedna žena, a aj tá zvyčajne nepatrila medzi favoritov na postup do druhého kola. Čo sa týka účasti, ani v tomto prípade nemôžeme definovať jasný trend smerom k vyššej či nižšej časti. Pozoruhodný však bol percentuálny prepád účasti medzi voľbami v roku 2000 a 2005, kedy účasť klesla o viac než 10 percent. Odvtedy sa účasť na pôvodné čísla nevrátila a drží sa v prvom i druhom kole okolo 50%. Stále však ide o „najobľúbenejšie“ poľské voľby z hľadiska účasti. Poľské voľby však ukázali niekoľko iných tendencií, ktoré sme v prípade slovenských volieb prezidenta nemali možnosť pozorovať. Prvou je prepojenie, aké tieto voľby získali v poslednej dekáde s parlamentnými voľbami. Dôvodom je skutočnosť, že v roku 2005 i 2010 sa jednotlivé voľby konali v rozmedzí iba niekoľkých mesiacov a to ovplyvňovalo aj kampane, ktoré sa navzájom prelínali. Druhým fenoménom poľských volieb je vysoký počet „vplyvných“ kandidátov, medzi ktorých patria najmä súdobi i bývalí predsedovia vlád (napr. Włodzimierz Cimoszewicz, Tadeusz Mazowiecki). Osobitou kapitolou je Lech Wałęsa, ktorý sa uchádzal o post prezidenta trikrát – v roku 1990, keď tieto voľby aj vyhral; v roku 1995, keď však svoj post neobhájil a porazil ho Aleksander Kwaśniewski; a aj v roku 2000, kedy však utrpel volebný neúspech s výsledkom nad

1%. Poľsko má však aj oveľa vytrvalejších kandidátov, ktorých už možno označiť za „večných.“ Práve to môžeme označiť za tretie špecifikum poľských volieb prezidenta. Medzi takýchto kandidátov patrí dlhoročný predseda strany „Sebaobrana“ Andrzej Lepper, ktorý kandidoval v štyroch po sebe idúcich voľbách (1995, 2000, 2005, 2010). V roku 2011 Lepper zomrel a tak zostáva len špekuláciou, či by bol kandidoval aj po piaty raz v rade. Prvenstvo však v tejto kategórii drží Janusz Korwin-Mikke – predseda a zakladateľ strany „Únia reálnej politiky“, ktorý kandidoval až v piatich voľbách prezidenta; vynechal len prvé priame voľby v roku 1990. Korwin-Mikke tak niektorým odborníkom môže pripomínať známeho ruského politika Vladimíra Žirinovského, ktorý má za sebou tiež päť (neúspešných) kandidatúr na prezidenta Ruskej federácie. V neposlednom rade je však v porovnaní so slovenskými voľbami novým fenoménom miestami enormný problém s vyzbieraním podpisov, potrebných na zaregistrovanie kandidatúry. V poľskom prostredí sa v podstate neodohrali ani jedny voľby prezidenta, pred ktorými by sa tento problém neobjavil v značnej miere. Ako zdôvodnenie sa ponúkajú dve tvrdenia; jednak ide v prípade poľských volieb o pomerne vysoký počet nutných podpisov, ktoré menej známi kandidáti nemajú šancu vyzbierať; a jednak musia tieto podpisy vyzbierať všetci kandidáti bez výnimky. Na druhej strane však takto vysoký počet podpisov prináša určitú záruku, že z boja o post poľského prezidenta budú už hneď na začiatku vyselektovaní tí kandidáti, ktorí sú takpovediac len „do počtu“ a ich kandidatúra slúži hlavne na ich zviditeľnenie. Takíto kandidáti navyše môžu často preceňovať svoje možnosti, čo sa týka podpory občanov vo forme spomínaných podpisov.

Keďže v prípade Českej republiky sme mali možnosť vidieť zatiaľ len jedny priame voľby prezidenta, je zložité určiť trendy, ktoré vykazujú tieto voľby. Môžeme však porovnať, či sú javy z českých priamych volieb podobné s javmi, ktoré sme mali možnosť pozorovať v Poľsku či na Slovensku. Pred českými voľbami, ktoré sa konali v roku 2013, sa kampaň začala pomerne včas. Podobne to bolo aj s ohlasovaním kandidatúr. To možno pripísať „nedočkavosti“ zo strany verejnosti, keďže otázka priamych volieb prezidenta bola v ČR prejednávaná opakovane už takmer jedno desaťročie pred jej schválením a realizáciou. Počet kandidátov bol v prípade týchto volieb približne rovnaký, ako tomu bolo v predošlých voľbách v Poľsku a na Slovensku. Podobne to bolo aj s volebnou účasťou, ktorá však bola mierne vyššia ako v susedných krajinách. Voľby prezidenta v ČR mohli snáď zaujať volebnou kampaňou (najmä jej vyostreným záverom), ani tá sa však zásadne neodlišovala od slovenských a poľských priamych volieb. So slovenskými voľbami v roku 2014 mala navyše spoločnú polarizáciu kandidátov na základe článkov, uverejnených v rôznych médiách. Vo veci kandidátov, podporovaných aspoň jednou politickou stranou, vidíme skôr príklon k poľskému modelu, kde sú nezávislí kandidáti často „osamelými bežcami.“ České voľby však narušili „stredoeurópsky stereotyp“ v počte troch kandidujúcich žien, čo bola tretina všetkých kandidátov. Budúcnosť ukáže, či sa bude tento jav opakovať. Navyše sa ukázala podobnosť českej

priamej voľby s tou poľskou v probléme s vyzbieraním dostatočného počtu podpisov. Z osôb, ktoré prejavili záujem o kandidatúru, bola na základe nedostatočného počtu podpisov od občanov alebo vysokého počtu neplatných podpisov (vplyvom čoho klesol počet tých platných pod zákonom vymedzenú hranicu 50 tisíc) vyškrtnutá približne polovica. Dôvody sú pravdepodobne totožné s dôvodmi neúspechu mnohých potenciálnych kandidátov pri zbieraní podpisov v poľských voľbách. Treba tiež zdôrazniť, že hranica 50 000 podpisov pre zaregistrovanie kandidatúry je privysoká v porovnaní so zvyšnými analyzovanými krajinami, ak zoberieme do úvahy počet obyvateľov týchto krajín (v ČR je napriek cca dvojnásobnému počtu obyvateľov viac než trojnásobne vyššia hranica pre zaregistrovanie kandidatúry ako v SR). Na druhej strane tiež platia argumenty, spomenuté už v prípade poľských volieb, že vyššie nastavená hranica je pomôckou pre vyradenie preferenčne slabých kandidátov. Navyše, podobne ako na Slovensku je tento počet podpisov možné nahradiť podpismi od poslancov či senátorov.

Ako sa ukázalo v zhrnutí, české priame voľby prezidenta vykázali vo vzájomnej komparácii s tými poľskými, ako aj so slovenskými zhruba rovnaký počet spoločných znakov. O to viac sa odlišujú poľské voľby od tých slovenských. Ako zásadný problém sa však ukázal zákonom stanovenými minimálny počet platných podpisov pre zaregistrovanie kandidátov do poľských a českých prezidentských volieb. Neprisľúcha mi zhodnotiť, či ide o pozitívnu alebo negatívnu črtu. Bez toho, aby som sa ako autor tejto práce pokúšal vyjadrovať k uvedenej hranici potrebných podpisov však usudzujem, že by bolo prospešné, aby sa buď znížila táto hranica pre voľby v Poľsku a v Česku, čím by sa zväčšil rozsah volebnej súťaže, alebo aby sa zvýšila hranica, určená pre slovenské prezidentské voľby, čím by sa naopak vyradili kandidáti s nízkym potenciálom na úspech. Ponúka sa tiež úprava pravidiel pre možnosť nahradenia podpisov od občanov podpismi od zákonodarcov. Ak by sa takáto možnosť zaviedla v Poľsku, znamenalo by to vyššiu šancu pre ľuďom volených zástupcov zasiahnuť do volieb hlavy štátu. Ak by však táto vymoženosť bola vypustená z príslušných zákonov v Česku a na Slovensku, mohlo by to na druhej strane znamenať vyššiu legitimitu pre všetkých kandidátov priamo od občanov. Je na každom čitateľovi, či už ide o odborníka alebo laika, aby zhodnotil, čo je pre neho z uvedených možností prijateľnejšie.

Záver

V tejto diplomovej práci som si kládol za ambíciu preukázať súlad medzi výsledkami prezidentských volieb na Slovensku v roku 2014 a článkami, aké o kandidátoch (najmä však o dvoch najúspešnejších) publikovali dva rešpektované mienkotvorné denníky. Bohužiaľ, je potrebné skonštatovať, že tento súlad sa hodnoverne preukázať nepodarilo. To však neznamená, že vplyv médií na voľbu prezidenta je vylúčený. Ako som uviedol aj v prvej kapitole práce, tento vplyv na konečné rozhodnutie voličov, koho podporiť vo voľbách, len ťažko „oddeliť“ od ostatných vplyvov. Okrem tradičnej úvahy, že voliči výberom Andreja Kisku za prezidenta vyjadrili túžbu po zmene, sa ponúka aj možnosť, že denník Pravda svojimi článkami (uverejnil o Andrejovi Kiskovi viac negatívnych článkov než denník SME o Robertovi Ficovi), ktoré negativizovali obraz Andreja Kisku vo verejnosti, dosiahol presný opak – na voličov mala takáto „antikampaň“ (aj vo forme reklamných letákov) opačný efekt a do kresla prezidenta zvolili Andreja Kisku. Druhým faktorom je pôsobenie Roberta Fica na poste predsedu vlády, ktoré mohlo u časti voličov vyvolať negatívne konotácie. Myslím si však, že vplyv médií na rozhodovanie voličov je zaujímavá téma, ktorú nemožno v plnej miere pokryť v rozsahu diplomovej práce. Preto sa táto téma ponúka ako predmet ďalšieho výskumu v práci väčšieho rozsahu. V tejto súvislosti treba ešte dodať, že rozsah diplomovej práce limitoval aj počet analyzovaných denníkov – zisťovanie miery vplyvu médií na voľbu občanov by bolo ešte presnejšie, ak by bolo možné do analýzy médií pridať ešte aspoň jeden denník či iné periodikum. Vzhľadom na uvedené skutočnosti znie odpoveď na prvú výskumnú otázku: *Mali analyzované médiá vplyv na víťazstvo Andreja Kisku v prezidentských voľbách v roku 2014?* takto: **Vylúčené to nie je, ale nepodarilo sa ho hodnoverne preukázať.** Čo sa však preukázať podarilo, bol predpoklad, vyslovený v súvislosti s touto výskumnou otázkou, že analyzované médiá budú publikovať články v súlade so názorovým zameraním predmetného denníka. Netreba tiež zabúdať na skutočnosť, že o názorovej vyhranenosti týchto denníkov vedia aj ich čitatelia a teda čítaním týchto denníkov – povedané ekonomickým slovníkom – uspokojujú svoj dopyt. Inými slovami – časť čitateľov denníka Pravda a SME má svoj svetonázor potvrdený a čítaním týchto periodík sa v ňom len „utvrdzujú.“

V druhej výskumnej otázke som sa pýtal: *Aké trendy, resp. tendencie je možné vidieť pri predošlých priamych voľbách prezidenta na Slovensku?* Nakoľko som sa tejto téme venoval už v tretej a najmä vo štvrtej kapitole tejto práce, v závere už len v stručnosti zhrniem potvrdené tendencie:

- čoraz skorší dátum ohlasovania kandidatúr pred voľbami;
- tomuto fenoménu sa prispôbil aj skorší začiatok predvolebnej kampane, ktorá je navyše s ďalšími voľbami čím ďalej, tým osobnejšia a útočnejšia;
- prevaha straníckych a politickými stranami podporovaných kandidátov (1999-2009);
- v posledných voľbách prezidenta straníckych kandidátov doplnili „pseudonezávislí“

kandidáti a spolu mali prevahu nad nezávislými kandidátmi

- zbieranie podpisov pod kandidatúru nie je vzhľadom na nízky počet požadovaných podpisov významnejšia prekážka;
- vyšší záujem médií o kampaň a voľby ako také;
- pretrvávajúci stabilný pomer verejne známych kandidátov k neznámym (v približnom pomere 6:4);
- klesajúca účasť voličov v prvom kole.

Tretia výskumná otázka znela: *Sú trendy, resp. tendencie z predošlých priamych volieb prezidenta na Slovensku podobné s trendmi z predošlých priamych volieb prezidenta v Česku, resp. v Poľsku?* Odpoveď na túto otázku je jasná: ***Nie, nie sú.*** Kým v prípade Slovenska bola jasne klesajúca účasť v prvom kole, v Poľsku sa takýto fenomén nepodarilo vysledovať. V prípade poľských volieb skôr išlo o dve kategórie volebnej účasti – prvá siaha od roku 1990 do roku 2000, kedy sa účasť na prvom kole volieb pohybovala nad 60 percentami a druhá od volieb v roku 2005, kedy účasť rapídne klesla a odvtedy sa pohybuje okolo 50 percent. Naopak, v Poľsku predstavovalo v každých prezidentských voľbách po roku 1990 veľký problém vyzbieranie dostatočného počtu podpisov. Na Slovensku nič podobné v takom veľkom meradle nebolo možné spozorovať. V Poľsku v porovnaní so Slovenskom takisto vo voľbách prezidenta kandiduje viac stranických kandidátov (v porovnaní s nestranickými) a viac známych, resp. veľmi známych (predsedovia vlád, dolnej komory parlamentu, bývalí prezidenti) ľudí. V Česku ešte vzhľadom na konanie sa len jedných priamych volieb nemožno hovoriť o trendoch, vo voľbách v roku 2013 však, podobne ako v Poľsku, predstavovalo zásadný problém vyzbieranie podpisov pod kandidatúru (a to aj napriek tomu, že ich na rozdiel od Poľska možno nahradiť podpismi od poslancov PS, resp. senátorov). Podstatná väčšina kandidátov, uchádzajúcich sa o post prezidenta ČR bola podporovaná nejakou politickou stranou alebo hnutím, čo opäť dokazuje príklon k Poľsku. Vzhľadom na celkový počet kandidátov sa však o post prezidenta v Česku uchádzalo pomerne veľa žien (tretina), čo je v prípade Slovenska a najmä Poľska neobvyklé. V ČR bolo možné vidieť veľký záujem médií o voľby a tiež vyhrotenú kampaň pred nimi – tak ako pri posledných voľbách na Slovensku. Môžeme teda povedať, že vo veci fenoménov, objavujúcich sa vo voľbách, stálo Česko niekde „medzi“ Poľskom a Slovenskom. Definitívne sa však tento predpoklad potvrdí či vyvráti až ďalšími voľbami hlavy štátu v ČR. Vo veci trendov v prezidentských voľbách teda predstavujú tri analyzované krajiny tri „oddelené“ prípady. Iba čas však ukáže, či to tak zostane a ako sa budú sledované trendy vyvíjať.

Summary

My ambition in this diploma thesis was to find out whether results of Slovak presidential election in 2014 and articles, which were published in two respectable and influential newspapers about presidential candidates (especially about the two most successful), were in accordance.

Unfortunately, I have to claim, that this accordance could not be proved plausibly. However, it does not mean that influence of media on presidential election(s) is eliminated. As I declared in the first chapter of the thesis, influence of media on final decision of voters, who to support in elections, is hardly “separable” from the other influences. Taking in consideration, that voters, by choosing Andrej Kiska for the Slovak president expressed change, there is also possible option, that “Pravda” newspaper by published articles which “negativized” public image about Andrej Kiska (more negative articles were published about Andrej Kiska than in “SME” newspaper about Robert Fico), achieved opposite – this “anticampaign” (also in the form of ad leaflets) had opposite effect on voters' behavior and they voted Andrej Kiska for the president. The second factor are activities of Robert Fico in the position of the prime minister, which could evoke negative connotations in part of Slovak electorate. However, I think that influence of media on decision of voters is such an interesting topic which is not possible to cover to full extent in diploma thesis. This topic thus can be a subject of future research in scientific document in a bigger range. In this connection it is necessary to notice, that the range of diploma thesis was also limited by the number of analysed newspapers – finding out the extent of influence of media on choice of citizens would be more exact if it was possible to add to media analysis at least one more newspaper. Considering all these facts the answer to the first research question: *Did the analyzed media have influence on the victory of Andrej Kiska in presidential election in 2014?* is: **It cannot be eliminated, but it could not be proved plausibly.** But, in the research I confirmed assumption, connected with this research question, that analyzed media will publish articles in accordance with political affiliation of each analyzed newspaper. We must not forget that their readers know about opinion/political affiliation of these newspapers and by reading them – said by economical jargon – they satisfy their own demand. In other words – a part of “Pravda” and “SME” newspaper readers have their political affiliation “confirmed” before reading them and by reading these media they only follow their own affiliation.

In the second research question I asked: *Which trends/tendencies are possible to see at previous direct Slovak presidential elections?* As the third and especially the fourth chapter were dedicated to this topic, here I will only sum up confirmed tendencies:

- earlier and earlier date of claiming the candidacies before elections;
- increasingly earlier start of election campaign was adjusted to this phenomena;
- election campaign is farther more personal and more aggressive;

- predominance of partisan and by political parties supported candidates (1999-2009);
- in the last presidential election partisan candidates were completed by “quasi-independent” candidates and together they had predominance over independent candidates;
- collecting the signatures to registry the candidacy is not, considering low amount of necessary signatures, a great obstacle;
- increasingly higher interest in campaign and elections in general;
- stable ratio of candidates known in the public to unknown ones (approx. 6:4);
- declining turnout at the first round of elections.

The third research question was: *Are trends/tendencies from previous direct Slovak presidential elections similar with trends from previous direct presidential elections in Czech Republic and Poland?* Answer to this question is clear: **No, they are not.** While in case of Slovakia, there was recognizably declining turnout in the first round of presidential elections, in Poland there was not possible to follow such phenomena. In case of Polish presidential elections there were rather two categories of election turnout – the first one from 1990 to 2000, when turnout in the first round was always over 60%; and the second one since elections in 2005, where turnout has declined rapidly and it has oscillated around 50 per cent until now. On the contrary, in Poland, collecting of sufficient amount of signatures has been a big problem for candidates in each presidential election after 1990. In Slovakia, there was nothing similar (especially to such a great extent). Compared with Slovakia, in Poland more partisan candidates (in comparison with non-partisan) and more publicly known and very known candidates (prime ministers, speakers of lower chamber of parliament, former presidents) stay for president. In Czech Republic, considering the fact, that only one direct election has taken place there, it is not possible to speak about trends. However, in Czech presidential election in 2013, like in Poland, there was a big problem for candidates to collect sufficient amount of signatures to stand as an official candidate (despite of the fact, that unlike Poland, there was possible to substitute them with signatures from members of Czech lower of upper chamber of parliament). Great majority of candidates, standing for Czech president was supported by a political party/movement, what once again shows adherence to trend in Poland. However, considering the total number of candidates, relatively a lot of women were standing for president (one third), what is unusual in Slovakia and Poland. In Czech Republic it was possible to see a big interest of media in election and aggressive campaign before them, too – similar to the last presidential election in Slovakia. Thus, it is acceptable to claim, that in case of phenomena showing in elections, Czech Republic was somewhere “in between” Poland and Slovakia. However, we can confirm or refute this assumption after next presidential elections in Czech Republic. Thus, in the issue of trends in presidential elections of the three analyzed countries present three

“separate” cases. Only time can show, how these trends will develop in the future.

Použité zdroje

Knihy

- BĚLINA, Pavel, a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8.
- BUDINSKÝ, Libor. *Trinášť prezidentov*. Bratislava: Ikar, 2004. ISBN 80-551-0751.
- CHARVÁT, Jakub a Petr JUST, a kol. *První přímá volba prezidenta ČR v roce 2013: cesta k jejímu zavedení a okolnosti a politické důsledky první přímé volby*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. ISBN 978-80-86855-96-7.
- CHWALBA, Andrzej. *Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-185-7.
- KOLLÁR, Miroslav a Grigorij MESEŽNIKOV (eds.). *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2004. ISBN 80-88935-75-X.
- KUBÁT, Michal. *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)*. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-46-6.
- LIPTÁK, Ľubomír. *Slovensko v 20.storočí*. Bratislava: Kalligram, 1998. ISBN 80-7149-225-6.
- MESEŽNIKOV, Grigorij, Oľga GYARFÁŠOVÁ a Miroslav KOLLÁR (eds.). *Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2009. ISBN 80-89345-18-2.
- MICHALIČ, Sergej. Referendum: od petičnej akcie cez zmarenie k rozhodnutiu prokurátora. In: *MESEŽNIKOV, Grigorij a Martin BÚTORA (eds.). Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997, s. 43-68. ISBN 80-967739-2-5.
- MLEJNEK, Josef. *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2011. ISBN 978-80-87404-11-9.
- PIASECKI, Andrzej Konrad. *Wybory parlamentarne – samorządowe – prezydenckie 1989-2002*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2004. ISBN 83-7322-811-X.
- PIASECKI, Andrzej Konrad. *Wybory w Polsce 1989-2011*. Krakov: Arkana, 2012. ISBN 978-83-60940-46-4.
- Referendum 1997 ako spor o povahu režimu. In: LÁŠTIC, Erik. *V rukách politických strán. Referendum na Slovensku 1993 – 2010*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2011, s. 49,50. ISBN 978-80-223-3000-8.
- SŁOMKA, Tomasz. *Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze*. Varšava: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, 2005. ISBN 83-89964-18-X.
- Ústava Slovenskej republiky*. Pôvodná verzia z 1.9.1992. Bratislava: Nezávislé vydavateľstvo a kníhkupectvo International, 1992. ISBN 80-85727-00-5.
- Ústava Slovenskej republiky*. 3.vydanie. Žilina: Poradca, 2003. ISBN 80-88927-50-1.

Odborné články

BLAIS, André, Louis MASSICOTTE a Agnieszka DOBRZYNSKA. Direct presidential elections: a world summary. *Electoral studies*. Elsevier Science Ltd., 1997, **16**(4), s. 441-455. PII: S0261-3794(97)00020-6.

RYBÁŘ, Marek. The presidential election in Slovakia, April 2004. *Electoral Studies*. 2005, **24**(2), 333-338. DOI: 10.1016/j.electstud.2004.10.007. Dostupné tiež z:

<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261379404000812>

Periodiká

Denník Národná obroda. Bratislava: NO Publishing House, 2005. ISSN 1335-4671.

Denník Nový Čas. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655.

Denník Pravda. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Dostupné tiež z: pravda.sk

Denník SME. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Dostupné tiež z: dennik.sme.sk

Internetové články

Debnár, Ján: **Prezidentské voľby 2014: O palác sa pobijú 14 kandidáti**. 14.1.2014. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/243449/prezidentske-volby-2014-kandidati-bardos-behyl-carnogursky-fico-fischer-hrusovsky-kiska-knazko-martinocko-melnik-mezenska-osusky-prochazka-simko/> [cit. 22.04.2016]

SaS predstavila svojho kandidáta na prezidenta SR Petra Osuského. Dostupné na:

<http://www.strana-sas.sk/sas-predstavila-svojho-kandidata-na-prezidenta-sr-petra-osuskeho/2429> [cit. 22.04.2016]

TASR: **Na post prezidenta kandiduje aj primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko**. Dostupné na:

<http://aktualne.atlas.sk/na-post-prezidenta-kandiduje-aj-primator-rimavskej-soboty-jozef-simko/slovensko/politika/> [cit. 22.04.2016]

Stenozáznamy a legislatívne dokumenty, dostupné na internete

<http://ftp.aspi.cz/> (stenozáznamy zo schôdzí parlamentov) [cit. 21.04.2016]

<http://www.nrsr.sk> (stenozáznamy zo schôdzí Národnej rady Slovenskej republiky) [cit. 21.04.2016]

<http://www.psp.cz> (stenozáznamy zo schôdzí parlamentov) [cit. 21.04.2016]

Ústavný zákon zo dňa 21. júla 1939 o ústave Slovenskej republiky. Dostupné na:

<http://www.upn.gov.sk/data/pdf/ustava1939.pdf> [cit. 21.04.2016]

Vyhláška ze dne 27.7.1945 o platnosti ústavného dekretu presidenta republiky ze dne 3.srpna 1944,

č.11 Úř.věst.čsl., o obnovení právního pořádku. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=11788&Section=1&IdPara=1&ParaC=2-> [cit. 21.04.2016]

Vyhláška ze dne 3.8.1945 o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 4.prosince 1944, č.18 Úř.věst.čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=11840&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> [cit. 21.04.2016]

Zákon o volbě presidenta republiky. *Předpis č. 152/1948 Sb.* Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-152> [cit. 22.04.2016]

Iné internetové zdroje

<http://www.mvcr.cz/clanek/rozhodnuti.aspx> [cit. 22.04.2016]

<http://www.prezydent2005.pkw.gov.pl> [cit. 22.04.2016]

<http://prezydent2010.pkw.gov.pl> [cit. 22.04.2016]

<http://prezydent2015.pkw.gov.pl> [cit. 22.04.2016]

<http://volby.cz> [cit. 22.04.2016]

<http://volby.statistics.sk> [cit. 21.04.2016]

<http://www.wybory2005.pkw.gov.pl> [cit. 22.04.2016]

Prílohy

Príloha č.1: Úryvok z celostranovej inzercie, uverejnenej v denníku Pravda počas volebnej kampane (inzercia v tlači).

Príloha č.2: Príklad antikampane – celostranová inzercia, uverejnená v denníku Pravda počas volebnej kampane (inzercia v tlači).

Príloha č.1

Budeme európsky unikát?

V EÚ niet krajiny, kde by prezident pred nástupom do funkcie nemal žiadne politické skúsenosti.

Ako predpovedajú prieskumy na Slovensku, do druhého kola prezidentských volieb by mal postúpiť kandidát, ktorý sa chváli tým, že s politikou nemá vôbec žiadne skúsenosti. Je to

paradoxné, lebo všeobecne platí, že na výkon akejkoľvek práce, ak ju chce človek vykonávať dobre, sú potrebné odborné predpoklady, skúsenosti z tej-ktorej oblasti. Asi by sme si nesadli do lietadla, ktoré by pilotoval človek, čo ho v živote predtým neriadil. Prezident je významná politická funkcia, zastupuje Slovensko

na rokovaníach so svetovými lídrami, je veliteľom ozbrojených síl, dohoduje medzinárodné zmluvy, vstupuje do politického diania. Ak by sme zverili túto dôležitú funkciu do rúk človeku, ktorý s politickými či štátnickými otázkami nemá vôbec žiadne skúsenosti, bolo by Slovensko európskym unikátom.

HLAVU ŠTÁTU ZVOLÍME V II. KOLE Štátnik alebo multimilionár?

V druhom kole volieb proti sebe stoja dvaja kandidáti akoby z dvoch iných politických svetov.

Jeden s 22-ročnými skúsenosťami v politike, 2-násobný predseda vlády, v Európe rešpektovaný, preverený ťažkými rozhodnutiami, so vzťahmi so sociálnymi partnermi, u ktorého vieme, čo od neho môžeme čakať.

Druhý politicky nepopísaný list, s nulovými štátnickými skúsenosťami, filantrop a podnikateľ

s nebankovými spoločnosťami, ktoré podľa oficiálnych inštitúcií používali voči klientom nekalé, často až protizákonné praktiky, človek s blízkymi vzťahmi s nebezpečnou sektou.

Zdravý rozum hovorí, že v neistých časoch, ktoré dnes žijeme, je lepšie na čelo štátu postaviť nie experiment, ale staviť na overenú istotu skúseného štátnika.

Rozhodnutie je na nás všetkých.

S. GABRIEL, PODPREDESA VLÁDY SPOLKOVEJ REPUBLIKY NEMECKO

„Robert Fico si vybudoval výrazný rešpekt v Európe“

„Za roky, ktoré Robert Fico pôsobí na európskych fórach, vybudoval si výrazný rešpekt. Doba dnes naozaj nie je jednoduchá,

preto aj Slovensku pomôže, ak bude mať na poste hlavy štátu skúseného lídra.“

Podľa čoho budete voliť prezidenta?

M. Komanický
tréner, Prešov

A. Zabáková
opatrovatelka, Nitra

„Prezident reprezentuje krajinu, musí to byť štátnik s rešpektom vo svete, nie nováčik bez kontaktov a bez skúseností.“

„Nemôžem za prezidenta voliť niekoho, koho prakticky nepoznám a o kom mám pochybnosti. Robert Fico je jednoducho štátnik a bude dobrý prezident.“

Zneužil charitu na politiku?

„Dohoda, ktorú sme mali, znela, že nikdy žiadnym spôsobom nebudeme ťahať Dobrého anjela do politiky,“ povedal pred pár dňami o prezidentských ambíciách A. Kisku jeho dlhoročný blízky priateľ I. Brossmann. Podľa neho A. Kiska túto dohodu „brutálne porušil“. „Nepáčilo sa mi, že sa chystá zneužiť anjela. Vedel som to dva roky dopredu. My sme sa na tomto rozišli,“ povedal I. Brossmann.

„Je „absolútne nevhodný na túto funkciu,“ hovorí o A. Kiskovi jeho blízky priateľ a spoluzakladateľ Dobrého anjela I. Brossmann.

Podľa I. Brossmanna je navyše A. Kiska „absolútne nevhodný“ človek na funkciu prezidenta SR. „Myslím, že viem, o čom hovorím, pretože sa poznáme viac ako 15 rokov, sme veľmi blízki priatelia, dokonca som bol svedkom na jeho svadbe a viem, že sa na to vôbec, vôbec nehodí,“ povedal I. Brossmann pre portál tv.sme.sk.

Charita vo voľbách?

Ministerstvo daní Kanady „zaukazuje, aby charita akéhokoľvek zamerania podporovala alebo odporovala, priamo alebo nepriamo, politickú stranu alebo kandidáta na volenú funkciu na akejkoľvek úrovni vlády.“

- 1 Blais, André; Massicotte, Louis; Dobrzynska, Agnieszka: **Direct presidential elections: a world summary.** In: *Electoral Studies, Vol.16, No.4, pp. 441-455.* Elsevier Science Ltd., 1997. PII: S0261-3794(97)00020-6. s.442
- 2 Tamže, s.443
- 3 Tamže, s.445.
- 4 Mlejnek, Josef a kol.: **Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010.** Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Praha, 2011. ISBN 978-80-87404-11-9. s. 11
- 5 Bělina, Pavel; a kol.: **Dějiny zemí Koruny české II.** Nakladatelství Paseka, Praha, 1993. ISBN 80-85192-60-8 s.142
- 6 Lipták, Ľubomír: **Slovensko v 20.storočí.** Vydavateľstvo Kalligram, Bratislava, 1998. ISBN 80-7149-225-6. s.67
- 7 Bělina, Pavel; a kol.: **Dějiny zemí Koruny české II.** Nakladatelství Paseka, Praha, 1993. ISBN 80-85192-60-8 s.142-144
- 8 Tamže, s.148
- 9 Tamže, s.148
- 10 **Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Částka VI. vydaná dne 14. listopadu 1918.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/006-1918.pdf>
- 11 **Stenozáznam z 1.schôdze Revolučného národného zhromaždenia.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>
- 12 **Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Částka XXVI. vydána dne 6. března 1920.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/026-1920.pdf>
- 13 **Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Částka XXXVI. vydána dne 31. března 1920.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/036-1920.pdf>
- 14 **Stenozáznam z 1.spoločnej schôdze Poslaneckej snemovne a Senátu vo vol.období 1920-1925.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>
- 15 **Stenozáznam z 1.spoločnej schôdze Poslaneckej snemovne a Senátu vo vol.období 1925-1929.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>
- 16 **Stenozáznam z 1.spoločnej schôdze Poslaneckej snemovne a Senátu vo vol.období 1929-1935.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>
- 17 **Stenozáznam z 1.spoločnej schôdze Poslaneckej snemovne a Senátu vo vol.období 1935-1938.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>
- 18 **Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Částka 99. vydána dne 23. listopadu 1938.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1938/099-1938.pdf>
- 19 Budinský, Libor: **Trinášť prezidentov.** Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. s.72
- 20 **Ústavný zákon zo dňa 21.júla 1939 o ústave Slovenskej republiky.** Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/ustava1939.pdf>
- 21 **Stenozáznam z 12.schôdze Slovenského snemu.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/stenprot/012schuz/s012001.htm>
- 22 **Vyhláška ze dne 27.7.1945 o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 3.srpna 1944, č.11 Úř.věst.čsl., o obnovení právního pořádku.** Dostupné na: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=11788&Section=1&IdPara=1&ParaC=2->
- 23 **Vyhláška ze dne 3.8.1945 o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 4.prosince 1944, č.18 Úř.věst.čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění.** Dostupné na: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=11840&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>
- 24 **Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Částka 32. vydána dne 18. dubna 1946.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1946/032-1946.pdf>
- 25 **Stenozáznam z 2.schôdze Ústavodarného Národného zhromaždenia vo vol.období 1946-1948.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/002schuz/s002002.htm>
- 26 Bělina, Pavel; a kol.: **Dějiny zemí Koruny české II.** Nakladatelství Paseka, Praha, 1993. ISBN 80-85192-60-8 s.263,264
- 27 **Zo záznamu prejavu Edvarda Beneša k delegácii, vedenej Klementom Gottwaldom, pri podpise demisie demokratických ministrov vo februári 1948. Uverejnené v: Bělina, Pavel; a kol.: Dějiny zemí Koruny české II. Nakladatelství Paseka, Praha, 1993. ISBN 80-85192-60-8 s.264**
- 28 Tamže, s.268
- 29 **Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Částka 52 vydána dne 9.června 1948.** Dostupné na: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1948/052-1948.pdf>
- 30 **Zákon o volbě presidenta republiky. Předpis č. 152/1948 Sb.** Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-152>
- 31 **Stenozáznam z 5.schôdze Národného zhromaždenia vo vol.období 1948-1954.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/005schuz/s005001.htm>
- 32 **Stenozáznam zo 72.schôdze Národného zhromaždenia vo vol.období 1948-1954.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/072schuz/s072001.htm>

-
- 33 **Stenozáznam z 22.schôdze Národného zhromaždenia vo vol.období 1954-1960.** Dostupné na:
<http://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/022schuz/s022001.htm>
- 34 **Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. Částka 40 vydána dne 11.července 1960.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1960/040-1960.pdf>
- 35 **Stenozáznam z 3.schôdze Národného zhromaždenia vo vol.období 1964-1968.** Dostupné na:
<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/003schuz/s003001.htm>
- 36 Bělina, Pavel; a kol.: **Dějiny zemí Koruny české II.** Nakladatelství Paseka, Praha, 1993. ISBN 80-85192-60-8 s.281,283
- 37 **Stenozáznam z 21.schôdze Národného zhromaždenia vo vol.období 1964-1968.** Dostupné na:
<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/021schuz/s021001.htm>
- 38 **Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. Částka 41 vydána dne 4.listopadu 1968.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1968/041-1968.pdf>
- 39 **Sbírka zákonů - Československá socialistická republika. Částka 21 vydána dne 16.června 1968.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1969/021-1969.pdf>
- 40 **Stenozáznam zo 6.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1971-1976.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/006schuz/s006002.htm>
- 41 **Sbírka zákonů - Československá socialistická republika. Částka 14 vydána dne 28.května 1975.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1975/014-1975.pdf>
- 42 **Stenozáznam z 18.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1971-1976.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/018schuz/s018002.htm>
- 43 **Stenozáznam zo 17.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1976-1980.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1976fs/slsn/stenprot/017schuz/s017002.htm>
- 44 **Stenozáznam zo 17.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1981-1986.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/017schuz/s017001.htm>
- 45 **Sbírka zákonů - Československá socialistická republika. Částka 35 vydána dne 28.prosince 1989.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1989/035-1989.pdf>
- 46 **Sbírka zákonů - Československá socialistická republika. Částka 37 vydána dne 28.prosince 1989.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1989/037-1989.pdf>
- 47 **Stenozáznam z 21.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1986-1990.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/021schuz/s021001.htm>
- 48 **Stenozáznam z 3.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1990-1992.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/003schuz/s003001.htm>
- 49 **Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky. Částka 29 vydána dne 10.května 1990.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1990/029-1990.pdf>
- 50 **Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky. Částka 41 vydána dne 15.května 1992.** Dostupné na:
<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1992/041-1992.pdf>
- 51 **Stenozáznam z 2.spoločnej schôdze Snemovne ľudu a Snemovne národov vo vol.období 1992-1992.** Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/002schuz/s002003.htm>
- 52 **Včerajší prejav prezidenta Havla v Čs. televízii: Nechce byť dosluhujúcim úradníkom.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, a.s., 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.7.1992, s.2.
- 53 Budinský, Libor: **Trinášť prezidentov.** Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. s.348
- 54 **Ústava Slovenskej republiky. Pôvodná verzia z 1.9.1992.** Nezávislé vydavateľstvo a kníhkupectvo International, s.r.o., Bratislava, 1992. ISBN 80-85727-00-5.
- 55 Hrčka, Štefan: **Prvý deň 13.schôdze Národnej rady – zo štyroch zostali dvaja: Prezidenta nezvolili.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, a.s., 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 27.1.1993, s.1.
- 56 Hrčka, Štefan; Krna, Martin: **Poslanci Národnej rady prezidenta ani včera nezvolili: Šanca pre ďalších kandidátov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, a.s., 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 28.1.1993, s.1,2.
- 57 Hrčka, Štefan; Krna, Martin: **Michal Kováč prvým prezidentom v demokratickej histórii Slovenska: Úspešná voľba hlavy štátu.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, a.s., 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 16.2.1993, s.1,2.
- 58 Budinský, Libor: **Trinášť prezidentov.** Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. s.272
- 59 Tamže, s.274.
- 60 Tamže, s.275,276
- 61 Michalič Sergej: **Referendum: od petičnej akcie cez zmarenie k rozhodnutiu prokurátora.** In: *Mesežnikov, Grigorij; Bútor, Martin (eds.): Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 1997. ISBN 80-967739-2-5. s.43
- 62 Tamže, s.47
- 63 Tamže, s.45.
- 64 Tamže, s.48
- 65 Tamže, s.50
- 66 Tamže, s.52, 53
- 67 Tamže, s.54
- 68 Tamže, s.59,60

- 69 Tamže, s.64-66
- 70 Tamže, s.67
- 71 Tamže, s.68
- 72 bog; jo; sp: **Minister vnútra Krajčí nerešpektuje rozhodnutie Ústavného súdu a marí prípravu referenda.** Uverejnené 22.5.1997. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/2075181/minister-vnutra-krajci-nerespektuje-rozhodnutie-ustavneho-sudu-a-mari-pripravu-referenda.html> [cit. 10.11.2015]
- 73 Láštic, Erik: **Referendum 1997 ako spor o povahu režimu.** In: *Láštic Erik: V rukách politických strán. Referendum na Slovensku 1993 – 2010.* Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava, 2011. ISBN 978-80-223-3000-8. s.49, 50
- 74 **Stenografická správa o 39.schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky. Volebné obdobie 1994-1998.** Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65905>
- 75 Budinský, Libor: **Trináť prezidentov.** Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. s.280
- 76 **Stenografická správa o 44.schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky. Volebné obdobie 1994-1998.** Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65918>
- 77 **Stenografická správa o 50.schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky. Volebné obdobie 1994-1998.** Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=65935>
- 78 **Pridelenie mandátov politickým stranám. Voľby do NR SR 25. a 26. septembra 1998.** Dostupné na: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr1998/results/tab4.jsp.htm>
- 79 aý: **Koalícia sa dohodla na priamej voľbe prezidenta.** In: *Denník Nový čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 5.11.1998, s.3.
- 80 sk: **Prezidenta musia skúšať voliť v parlamente.** In: *Denník Nový čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 18.11.1998, s.3.
- 81 aý: **Podľa poslanca SNS J. Prokeša Slovensko nepotrebuje prezidenta: Poslanci schválili priamu voľbu prezidenta.** In: *Denník Nový čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 15.1.1999, s.2.
- 82 **Ústava Slovenskej republiky. 3. vydanie.** Vydal Poradca, Žilina, 2003. ISBN 80-88927-50-1.
- 83 sita: **Voľba prezidenta v polovici mája?** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 27.1.1999, s.2.
- 84 sk: **Najväčšiu šancu má Schuster, Vášaryová a zatiaľ anonymný kandidát HZDS: Hlavu štátu budeme voliť v sobotu 15.mája.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 20.3.1999, s.3.
- 85 tasr: **Bude kandidovať.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 26.11.1998, s.2
- 86 Novotný, Peter: **Namiesto starších pánov dáma – prezidentka?** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 8.12.1998, s.3
- 87 sk: **Boris Zala kandiduje.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 20.2.1999, s.2
- 88 Stupňan, Igor; Kotian, Róbert: **Politiku nechcem iba interpretovať, chcem ju formulovať, tvrdí Juraj Švec.** In: *Denník SME.* Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Uverejnené 8.2.1999. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/2178550/politiku-nehcem-iba-interpretovat-chcem-ju-formulovat-tvrdi-juraj-svec.html> [cit. 26.11.2015]
- 89 aý: **Predseda SNS J. Slota chce byť prezidentom.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 23.3.1999, s.3
- 90 sk: **Ivan Gašparovič vylúčil, že HZDS bude tieňovú tajnú službu: V. Mečiar nebude prezidentským kandidátom.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 10.11.1998, s.3
- 91 sk: **V. Mečiar sa vracia.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 10.4.1999, s.2
- 92 pv: **Podľa Jána Slotu nedáme „mad'arským hajzlom ani centimeter štvorcový“: „Pôjdeme do tankov a zrovnáme Budapešť!“** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 8.3.1999, s.3
- 93 aý: **Kandidatúra V. Mečiara vyvoláva u poslancov SDK zimomriavky: Občianski kandidáti sú ochotní stretnúť sa.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 17.4.1999, s.2
- 94 sita: **M. Kováč sa možno vzdá.** In: *Denník Národná obroda.* Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 10.5.1999, s.2
- 95 SITA: **Rezignácia v priamom televíznom prenose.** In: *Denník Národná obroda.* Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 12.5.1999, s.2
- 96 kam: **Anna Remiášová: „Chcela som vidieť človeka, ktorý mi dal zabiť syna.“: Miting V. Mečiara sa skončil incidentom.** In: *Denník Nový Čas.* Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 4.5.1999, s.2
- 97 Füle, Ján: **Kto prešiel SITOM.** In: *Denník Národná obroda.* Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN

-
- 1335-4671. Vydané 12.5.1999, s.4
- 98 Dostupné na: <http://volby.statistics.sk/prez/prez1999/prezid99/results/tab6.jsp.htm> [cit. 20.02.2016]
- 99 Füle, Ján: „Urobia“ médiá prezidenta? In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 18.5.1999, s.4
- 100 tasr: **Schuster s Mečiarom debatovať nebude.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 20.5.1999, s.2
- 101 Eliáš Marek: **ODM: Nevoľte V. Mečiara.** In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 26.5.1999, s.2
- 102 Vavro, Peter: **R. Schuster novým prezidentom SR.** In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 31.5.1999, s.1
- 103 sk: **Vladimír Mečiar poslal novozvolenej hlave štátu blahoprajný telegram: V sídle HZDS predstierali optimizmus.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 31.5.1999, s.3
- 104 TASR: **Schuster abdikoval.** In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: NO Publishing House, 1990-2005. ISSN 1335-4671 Vydané 12.6.1999, s.2
- 105 Budinský, Libor: **Trináť prezidentov.** Ikar, Bratislava, 2004. ISBN 80-551-0751. s.301 - 303
- 106 Onufer, Andrej: **Hrušovský: Prezidenta budeme voliť 3. apríla.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 9.1.2004, s.6
- 107 Rybář, Marek. **The presidential election in Slovakia, April 2004.** In: *Electoral Studies*. 2005, vol. 24, issue 2, s. 334. DOI: 10.1016/j.electstud.2004.10.007. Dostupné na: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261379404000812> [cit. 02.12.2015]
- 108 Živnerová, Lenka: **Bútoru vstúpil do prezidentského boja.** In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: Vydavateľstvo Výchra, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 27.11.2003, s.1,2
- 109 sita: **Aj Šesták chce byť prezidentom.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 30.12.2003, s.6
- 110 Onufer, Andrej: **Schuster: Idem znova do boja!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 15.1.2004, s.2,3
- 111 Onufer, Andrej: **Schuster zahmlieva: Nič nie je isté!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 16.1.2004, s.6
- 112 Mesežnikov, Grigorij: **Vnútropolitický vývoj a systém politických strán.** In: *Kollár Miroslav; Mesežnikov, Grigorij (eds.): Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2004. ISBN 80-88935-75-X. s.35
- 113 Bárdy, Peter: **Mečiar stále váha!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 26.1.2004, s.6
- 114 Onufer, Andrej: **Mečiar a Schuster dnes oznámia: Kandidujeme!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 30.1.2004, s.6
- 115 Onufer, Andrej: **Kukan odštartoval miliónovú kampaň!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 12.12.2003, s.5
- 116 Onufer, Andrej: **Meszároš pomáha Mečiarovi v kampani.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 27.2.2004, s.5
- 117 tasr, pol: **O Kukanovej minulosti sa už hovorí aj v USA!** In: *Denník Nový čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 19.3.2004, s.6
- 118 Kopcsay, Mária: **Prezident Schuster ide medzi odborárov.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 15.3.2004, s.6
- 119 Kopcsay, Mária: **MEMO 98: Schuster a Putin majú veľmi podobnú kampaň.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 26.3.2004, s.5
- 120 **Počet a podiel platných hlasov podľa obvodov a za SR.** Štatistický úrad Slovenskej republiky. Dostupné na: http://volby.statistics.sk/prez/prez2004/prezident/prezident_obv/results/tab3.jsp.htm [cit. 04.12.2015]
- 121 Onufer, Andrej: **Kandidát Eduard Kukan: Debakel!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 5.4.2004, s.2,3
- 122 pol; hk: **Ako sme volili: Zvyšok Slovenska prevalcoval Bratislavu.** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 5.4.2004, s.8,9
- 123 Krivý, Vladimír: **Voľby v roku 2004.** In: *Kollár Miroslav; Mesežnikov, Grigorij (eds.): Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2004. ISBN 80-88935-75-X. s.131
- 124 kam: **KDH radí: Nechod'te voliť!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 6.4.2004, s.4
- 125 pol, tasr: **Odborníci: Ak príde voliť málo ľudí, vyhrá Mečiar!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 15.4.2004, s.4
- 126 Krivý, Vladimír: **Voľby v roku 2004.** In: *Kollár Miroslav; Mesežnikov, Grigorij (eds.): Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2004. ISBN 80-88935-75-X. s.136
- 127 Tamže, s.136, 137
- 128 Majerová, Jana: **Mečiarova noc po voľbách: Nervový kolaps!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo

- časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 19.4.2004, s.4
- 129 Majerová, Jana: **Mečiar prežíva najťažšie chvíle vo svojom živote!** In: *Denník Nový Čas*. Bratislava: Vydavateľstvo časopisov a novín, 1991-. ISSN 1335-4655. Vydané 20.4.2004, s.4
- 130 mb: **Gašparovič sa vzdal členstva v HZD.** In: *Denník Národná obroda*. Bratislava: Vydavateľstvo Výhra, 1990-2005. ISSN 1335-4671. Vydané 25.6.2004, s.2
- 131 **Výsledky volieb do NR SR 2006.** Dostupné na: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm> [cit. 07.12.2015]
- 132 Mesežnikov, Grigorij: **Prezidentské voľby 2009: profil kandidátov, postoje a činnosť politických strán.** In: *Mesežnikov, Grigorij; Gyarfášová, Olga; Kollár, Miroslav (eds.): Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2009. ISBN 80-89345-18-2. s.92,93
- 133 Kern, Miroslav: **Voľby prezidenta budú v prvý jarný deň.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 9.1.2009, s.1,6. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4254436/paska-dal-volby-na-marec-preto.html> [cit. 07.12.2015]
- 134 Mesežnikov, Grigorij: **Prezidentské voľby 2009: profil kandidátov, postoje a činnosť politických strán.** In: *Mesežnikov, Grigorij; Gyarfášová, Olga; Kollár, Miroslav (eds.): Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2009. ISBN 80-89345-18-2. s.105,106
- 135 Tamže, s.123
- 136 Tamže, s.124
- 137 Mesežnikov, Grigorij: **Prezidentské voľby 2009: profil kandidátov, postoje a činnosť politických strán.** In: *Mesežnikov, Grigorij; Gyarfášová, Olga; Kollár, Miroslav (eds.): Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2009. ISBN 80-89345-18-2. s.120,121
- 138 Tamže, s.93,94
- 139 dia: **Radičová začala kampaň ako prvá.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.11.2008, s.10.
- 140 Kern, Miroslav: **Mikloško predstavil kampaň časopisecky.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 16.1.2009, s.2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4265151/kandidat-na-prezidenta-miklosko-predstavil-kampan-casopisecky.html> [cit. 08.12.2015]
- 141 Kern, Miroslav: **Gašparovič ohlásil kampaň rozpačito.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 24.1.2009, s.1,7. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4276045/gasparovic-kandidujem-na-prezidenta-hlavy-statu.html> [cit. 08.12.2015]
- 142 Kern, Miroslav: **Gašparovič hovoril o všetkom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 18.2.2009, s.1,2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4312721/gasparovic-hovoril-o-vsetkom.html> [cit. 09.12.2015]
- 143 odu: **Smer drží taktovku nad kampaňou Gašparoviča.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 3.3.2009, s.6,7.
- 144 ks: **Mečiar: Privatizáciu riadil Gašparovič.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 2.12.2008, s.2. Dostupné na: <http://dennik.sme.sk/c/4203024/meciar-privatizaciu-riadil-gasparovic.html> [cit. 08.12.2015]
- 145 mp: **HZDS prezidenta ignoruje.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 15.1.2009, s.5. Dostupné na: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090115/> [cit. 08.12.2015]
- 146 sita: **Podľa Mečiara je Melník svetový.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 26.1.2009, s.2. Dostupné na: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090126/> [cit. 08.12.2015]
- 147 Kern, Miroslav: **Gašparovič u Maďarov končí, nastupuje Radičová.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 21.1.2009, s.2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4272173/gasparovic-u-madarov-konci-nastupuje-radicova.html> [cit. 08.12.2015]
- 148 Petková, Zuzana: **Fico: S Radičovou spoločnú reč nenájdem.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 14.3.2009, s.5.
- 149 Petková, Zuzana: **Kandidátka Radičová rozdelila kňazov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 11.2.2009, s.8.
- 150 sita, vag: **Biskup prirovnal Radičovú k Hitlerovi.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 25.2.2009, s.2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4322957/biskup-prirovnal-radicovu-k-hitlerovi.html> [cit. 09.12.2015]
- 151 Krivý, Vladimír: **Volíči v prezidentských voľbách 2009.** In: *Mesežnikov, Grigorij; Gyarfášová, Olga; Kollár, Miroslav (eds.): Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 2009. ISBN 80-89345-18-2. s.132,133
- 152 Tamže, s.144.
- 153 Tódová, Monika: **Koalícia vyťahla maďarskú kartu.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 23.3.2009, s.2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4360697/koalicia-vytiahla-madarsku-kartu.html> [cit. 10.12.2015]
- 154 Kern, Miroslav: **Na Radičovú vyťahli hrozbu autonómie.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 28.3.2009, s.1,2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4367796/na-radicovu-vytiahli-hrozbu-autonomie.html> [cit. 10.12.2015]

- 155 Vagovič, Marek: **SNS sa priznala k inzercii**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 31.3.2009, s.2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4371278/sns-sa-priznala-k-inzercii.html> [cit. 10.12.2015]
- 156 dia: **Finále volieb odštartoval Mečiar**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 24.3.2009, s.6.
- 157 odu: **Prezident sa ešte viac pritisol k Smeru**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 1.4.2009, s.5.
- 158 Daniš, Dag: **Kampaň, Ficovo hniezdo a kukučie vajce**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 1.4.2009, s.4.
- 159 Krivý, Vladimír: **Volíči v prezidentských voľbách 2009**. In: *Mesečník, Grigorij; Gyarfášová, Olga; Kollár, Miroslav (eds.): Slovensko volí. Európske a prezidentské voľby 2009*. Inštitút pre verejnú otázku, Bratislava, 2009. ISBN 80-89345-18-2. s.132
- 160 Kern, Miroslav: **Dali sme im, boha, novinárom**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 6.4.2009, s.6. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4379354/gasparovic-dali-sme-im-boha-novinarom.html> [cit. 12.12.2015]
- 161 Sélešová, Slávka: **Aj v prehre vidím niečo pozitívne**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 6.4.2009, s.9.
- 162 Tódová, Monika: **Fico: O päť rokov tu už nebudem**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 7.4.2009, s.1,2. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/4382133/fico-o-pat-rov-tu-uz-nebudem.html> [cit. 12.12.2015]
- 163 Kern, Miroslav; Kováčová, Martina: **Prezidenta vyrušili protesty**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 16.6.2009, s.1,3. Dostupné na: <http://dennik.sme.sk/vydanie/20090616/> [cit. 14.12.2015]
- 164 Tódová, Monika: **Kiska ide kandidovať, na Fica si trúfa**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 25.10.2012, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/6580672/kiska-ide-kandidovat-na-fica-si-trufa.html> [cit.17.02.2016]
- 165 Stupňan, Igor: **Ján Čarnogurský sa odpútal od KDH**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 12.10.2013, s.6.
- 166 **SaS predstavila svojho kandidáta na prezidenta SR Petra Osuského**. Dostupné na: <http://www.strana-sas.sk/sas-predstavila-svojho-kandidata-na-prezidenta-sr-petra-osuskeho/2429> [cit. 17.02.2016]
- 167 mm: **Osuský vzdal boj o prezidenta**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 30.1.2014, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7084180/osusky-nemam-problem-ze-si-sas-vybrala-prochazku.html> [cit. 17.02.2016]
- 168 SITA: **Za prezidenta chce kandidovať aj Jozef Behýl**. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/6914502/za-prezidenta-chce-kandidovat-aj-jozef-behyl.html> [cit. 18.02.2016]
- 169 Kern, Miroslav: **Kňazko: Smer sú extrémisti**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 30.11.2013, s.1,3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7023216/knazko-fico-je-komunista-takze-aj-extremista.html> [cit. 18.02.2016]
- 170 Debnár, Ján: **Prezidentské voľby 2014: O palác sa pobijú 14 kandidáti**. 14.1.2014. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/243449/prezidentske-volby-2014-kandidati-bardos-behyl-carnogursky-fico-fischer-hrusovsky-kiska-knazko-martinocko-melnik-mezenska-osusky-prochazka-simko/> [cit. 31.03.2016]
- 171 TASR: **Na post prezidenta kandiduje aj primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko**. Dostupné na: <http://aktualne.atlas.sk/na-post-prezidenta-kandiduje-aj-primator-rimavskej-soboty-jozef-simko/slovensko/politika/> [cit. 18.02.2016]
- 172 SITA: **Smer ohlási kandidáta na prezidenta do Vianoc, SMK nominovala Bárdosa**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 16.12.2013, s.6.
- 173 Mikušovič, Dušan: **Mezenská čakala podpisy východniarov**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 10.1.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7061894/v-boji-o-prezidenta-sa-stretno-patnast-kandidatov-stihla-to-aj-mezenska.html> [cit. 18.02.2016]
- 174 Stupňan, Igor: **Premiér: Čižnár si musí urobiť poriadok sám**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 25.7.2013, s.4,5.
- 175 su: **Fico naznačil ťažkosti prezidentského kandidáta**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 9.12.2013, s.3.
- 176 su: **Smer o kandidátovi na prezidenta rozhodne zajtra**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 17.12.2013, s.2.
- 177 Stupňan, Igor: **Fico: Idem do súboja v najlepšej kondícii**. In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 19.12.2013, s.2,3.
- 178 knm: **Paška dal voľby na 15.marec**. In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 20.12.2013, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7045879/smer-skratil-prezidentsku-kampan-niektorych-kandidatov-zaskocil.html> [cit. 14.02.2016]
- 179 **Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre jednotlivých kandidátov na prezidenta Slovenskej republiky za Slovenskú republiku**. Dostupné na: http://volby.statistics.sk/prez/prez2014/Prezident-dv/Tabulka7_sk.html [cit.

- 20.02.2016]
- 180 Stupňan, Igor: **Jasné slovo troch prezidentov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 20.3.2014, s.2,3.
- 181 Stupňan, Igor: **Prví muži štátu favoritov nespomenú.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 27.1.2014, s.2,3.
- 182 sita: **Kardiológ Fischer bude voliť Roberta Fica.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 22.3.2014, s.2,3.
- 183 su: **Kiska od Kňažka a Procházku nedostal, čo čakal.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 26.3.2014, s.1-3.
- 184 sp: **Kiskovi protikandidáti to nechali na voličov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 20.3.2014, s.3.
- 185 **Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre jednotlivých kandidátov na prezidenta Slovenskej republiky za Slovenskú republiku.** Dostupné na: http://volby.statistics.sk/prez/prez2014/Prezident-dv/Tabulka15_sk.html [cit. 20.02.2016]
- 186 Pataj, Roman: **Štátostrana v očakávaní.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 20.11.2013, s.14. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7011638/smer-je-kazdym-kuskom-svojho-tela-zavisly-od-fica.html> [cit. 27.02.2016]
- 187 Javůrek, Petr: **Čudná voľba.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 15.10.2013, s.30.
- 188 Benedikovičová, Mária: **Neistý Fico mobilizuje svojich.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 9.12.2013, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7031532/fico-vycital-stranikom-chyby-a-pripustil-prehru-v-prezidentskych-volbach.html> [cit. 27.02.2016]
- 189 Kern, Miroslav: **Spolustraníci Ficovi radiť nechcú.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 10.12.2013, s.8. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7034082/z-okresov-ficovi-radit-nehcu-ci-ma-ist-za-prezidenta-nehovoria.html> [cit. 27.02.2016]
- 190 Kern, Miroslav: **Ficovi môžu stačiť tri mesiace.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 11.12.2013, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7035349/fico-sa-nemusi-ponahlat-v-boji-o-prezidenta-mu-mozu-stacit-tri-mesiace.html> [cit. 27.02.2016]
- 191 su: **Horský: Ďalším stupienkom je len prezidentský úrad.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.12.2013, s.3.
- 192 Schutz, Peter: **Prázdno pod čapicou.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 18.12.2013, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7043409/fico-moze-najmenej-ziskat-a-najviac-stratit.html> [cit. 27.02.2016]
- 193 Javůrek, Peter: **Črtá sa zmena scény?** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 19.12.2013, s.30.
- 194 Onuferová, Marianna: **Dlhová brzda sa môže na dva roky stopnúť.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 19.12.2013, s.6. Dostupné na: <http://ekonomika.sme.sk/c/7044906/ak-by-fico-vyhral-dlhova-brzda-prestane-platit.html> [cit. 27.02.2016]
- 195 Kusý, Miroslav: **Akého prezidenta potrebujeme?** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 8.1.2014, s.13. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7059355/akeho-prezidenta-potrebujeme.html> [cit. 28.02.2016]
- 196 su: **Treba sa venovať súčasným právomociam.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 13.1.2014, s.3.
- 197 Javůrek, Peter: **Nefico, Antifico, Afico?** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 14.1.2014, s.30.
- 198 Kern, Miroslav; Burčík, Matúš: **Ficov fanklub robili bez opýtania.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 13.2.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7101179/na-zozname-podporovatelov-fica-su-aj-ludia-co-ho-nepodporuju.html> [cit. 28.02.2016]
- 199 Kern, Miroslav: **Fico kampaň asi len obmedzí.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 25.2.2014, s.10. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7114521/zranenie-ficovi-v-kampani-neuskodi-skor-naopak.html> [cit. 28.02.2016]
- 200 Benedikovičová, Mária: **Fico sa spovedá, akým je katolíkom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 9.1.2014, s.1,3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7060721/fico-sa-vo-videu-spoveda-akym-je-katolikom-clenstvo-v-ksc-vynechal.html> [cit. 28.02.2016]
- 201 Kostolný, Matúš: **Ficovo mlčanie.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 11.1.2014, s.11. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7063074/ficovo-mlcanie.html> [cit. 28.02.2016]
- 202 Fico, Robert: **Priznanie šéfredaktora.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 13.1.2014, s.13. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7064362/priznanie-sefredaktora.html> [cit. 28.02.2016]
- 203 Benedikovičová, Mária: **Fico: Som prísny ateista.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 18.1.2014, s.1,3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7070789/fico-v-prihlaske-do-ksc-som-prisny-ateista.html> [cit. 28.02.2016]
- 204 Benedikovičová, Mária: **Fico prehovoril o viere a ateizme.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN

-
- 1335-440X. Vydané 20.1.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7072541/fico-vidi-za-informaciami-o-prihlaske-do-ksc-posadnutost.html> [cit. 28.02.2016]
- 205 Výzva „**Ide o nás všetkých.**“ In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 31.1.2014, s.13. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7085419/ide-o-nas-vsetkych.html> [cit. 28.02.2016]
- 206 Chorvatovič, Marek: **Štyria sa spoja proti Ficovi.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 5.3.2014, s.1-4. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7124114/styria-kandidati-sa-spoja-proti-ficovi-dohoda-vzisl-a-z-debaty.html> [cit. 29.02.2016]
- 207 Kostolný, Matúš: **Volba, ktorá ohrozuje zdravie krajiny.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 13.3.2014, s.1. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7133484/volba-ktora-ohrozuje-zdravie-krajiny.html> [cit. 29.02.2016]
- 208 Fila, Lukáš: **Politika bol omyl, no zostávam.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 13.3.2014, s.3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7133448/co-by-fico-povedal-keby-dal-sme-rozhovor-politika-bol-omyl-no-zostavam.html> [cit. 29.02.2016]
- 209 Burčík, Matúš; Tódová, Monika: **Volali ho Feši vybavovač.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 24.1.2014, s.2-5. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7077327/budci-premir-vealk-profil-roberta-kalilka.html> [cit. 28.02.2016]
- 210 odu: **Spolupracujú s kandidátom na prezidenta.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 30.10.2013, s.4.
- 211 Repa, Marián: **Donor.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 30.10.2013, s.46.
- 212 su: **Kiska tvrdí, že nie je spojený so scientológmi.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 8.2.2014, s.2.
- 213 Kern, Miroslav: **Kandidáti sa začali natáľhovať.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 20.2.2014, s.1,6. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7109565/prezidentski-kandidati-knazko-a-kiska-sa-zacali-natahovat.html> [cit. 29.02.2016]
- 214 Pataj, Roman: **Antisystémový Kiska?** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 26.2.2014, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7115958/antisystemovy-kiska.html> [cit. 01.03.2016]
- 215 Toma, Branislav: **Čudné okolnosti zbohatnutia Kisku.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 15.2.2014, s.1-3.
- 216 Horváth, Štefan: **Hľá ho, ľudomila.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.2.2014, s.31.
- 217 Toma, Branislav: **Kiskove nebankovky zavádzali bežných ľudí.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 22.2.2014, s.1-3.
- 218 Toma, Branislav: **Kiska čelí kritike za porušovanie zákona.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 1.3.2014, s.2,3.
- 219 Krempaský, Ján: **Antikampane útočia najmä na Kisku a premiéra.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 6.3.2014, s.3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7125493/antikampane-mieria-najma-na-kisku-a-premiera.html> [cit. 01.03.2016]
- 220 Kern, Miroslav: **Do Kisku sa pustili vo veľkom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 11.3.2014, s.6. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7129979/kisku-hania-letaky-podal-trestne-oznamenie-za-ohovaranie.html> [cit. 01.03.2016]
- 221 Dugovič, Matej: **Fico udrel v závere na Kisku.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 13.3.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7133512/fico-udrel-v-zavere-kampane-na-kisku-oznaci-ho-za-uzernika.html> [cit. 01.03.2016]
- 222 odu, eko: **Kiskove úroky Česi preplácajú 4-násobne.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 10.3.2014, s.1-3.
- 223 su: **Kiska je absolútne nevhodný kandidát.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 10.3.2014, s.3.
- 224 ri, vv: **Pôžička od Quatra ničí ľudom život.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 12.3.2014, s.2,3.
- 225 Mikušovič, Dušan: **Kampaňou hýbe Kiska a rodina.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 26.2.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7116101/prezidentskou-kampanou-hybe-kiska-a-rodina-hlavne-temy.html> [cit. 29.02.2016]
- 226 su: **Čo hýbe kampaňou.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 28.2.2014, s.2.
- 227 Hrabko, Juraj: **Jednoducho platforma.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 1.7.2013, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/6854050/jednoducho-platforma.html> [cit. 24.02.2016]
- 228 Pataj, Roman: **Ked' ani lupa nepomáha.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 2.7.2013, s.14. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/6855374/ked-ani-lupa-nepomaha.html> [cit. 24.02.2016]
- 229 Kern, Miroslav; Mikušovič, Dušan: **Hrušovský sa spojil s Ficom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 1.3.2014, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7119418/smer-a-kdh-sa-dohodli-na-ustave-manzelstvo-bude-len-muz-a-zena.html> [cit. 26.02.2016]
- 230 Javůrek, Peter: **Ako potopiť kandidáta.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 1.3.2014, s.38.

- 231 Gyarfašová, Soňa: **Čarnogurský bráni Tisa kultúrou.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 9.8.2013, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/6896072/carnogursky-brani-tisa-kulturou-kritizuje-niektore-jeho-kroky.html> [cit. 24.02.2016]
- 232 Schutz, Peter: **Kandidát Čarnogurský.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 9.8.2013, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/6895849/kandidat-carnogursky.html> [cit. 24.02.2016]
- 233 knm: **Čarnogurský večeral v Moskve s Putinom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 21.9.2013, s.4. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/6942591/carnogursky-veceral-v-moskve-s-putinom.html> [cit. 24.02.2016]
- 234 Schutz, Peter: **Zaklapnutie veka.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 12.10.2013, s.10. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/6967285/carnogursky-zaklapol-veko-na-rakve-kdh.html> [cit. 24.02.2016]
- 235 Mikušovič, Dušan: **Mezenská: Členstvo v Únii treba prehodnotiť.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 4.1.2014, s.5. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7056375/mezenska-chce-kandidovat-clenstvo-v-unii-treba-prehodnotit.html> [cit. 26.02.2016]
- 236 Schutz, Peter: **Nové zviera v manéži.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 7.1.2014, s.10. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7058192/helena-mezenska-nove-zviera-v-manezi.html> [cit. 26.02.2016]
- 237 Kern, Miroslav: **Mezenskú živí fanklub a vesmír.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 4.2.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7089690/mezensku-zivi-fanklub-a-vesmir-pomaly-ziskava-priaznivcov.html> [cit. 26.02.2016]
- 238 Morvay, Peter: **Diskriminácia súdnosti.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 10.1.2014, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7061882/diskriminacia-sudnosti.html> [cit. 26.02.2016]
- 239 Stupňan, Igor: **Fico alebo Kiska. Kto bude prezidentom.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 17.3.2014, s.2,3.
- 240 Mikušovič, Dušan: **Smer chystá ďalší útok na Kisku.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 18.3.2014, s.3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7139534/smer-chysta-dalsi-utok-na-kisku.html> [cit. 01.03.2016]
- 241 su: **Profil Robert Fico; Profil Andrej Kiska.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 17.3.2014, s.6,7.
- 242 Schutz, Peter: **Začiatok Ficovho konca.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 17.3.2014, s.12. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7138064/zaciatok-ficovho-konca.html> [cit. 01.03.2016]
- 243 Stupňan, Igor: **Robert Fico: Pravica by podporila aj antikrista.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.3.2014, s.1-3.
- 244 Jesenský, Mikuláš: **Ficova vláda dala dotáciu firme, ktorej šéfuje scientológ.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 19.3.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7140686/dotacie-od-ficovej-vlady-dostala-aj-firma-scientologa.html> [cit. 01.03.2016]
- 245 odu: **Kiska žaluje Fica, ale vzťahy so scientológmi nevysvetlil.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 19.3.2014, s.1-3.
- 246 Kern, Miroslav: **Lipšic: Polícia robí kampaň.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 20.3.2014, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7141351/lipšic-samovrahov-chcu-zneuzit-proti-kiskovi-kalinak-to-odmieta.html> [cit. 01.03.2016]
- 247 Hrabko, Juraj: **Muška pána premiéra.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 20.3.2014, s.14. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7141980/muska-pana-premiera.html> [cit. 01.03.2016]
- 248 Javůrek, Peter: **Hysterici všetkých...** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 21.3.2014, s.38.
- 249 Čikovský, Konštantín: **Kto čo dokázal.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 22.3.2014, s.10. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7144439/porovnajme-si-co-dokazal-kiska-a-co-fico.html> [cit. 01.03.2016]
- 250 Burčík, Matúš; Mikušovič, Dušan: **Fico vidí mocného prezidenta.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 21.3.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7143354/fico-vidi-mocneho-prezidenta-zaskoceny-je-aj-smer.html> [cit. 01.03.2016]
- 251 SITA, su: **Fico údajne zväží pôsobenie v politike, ak nezíska dostatočnú podporu svojich voličov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 24.3.2014, s.3.
- 252 Javůrek, Peter: **Duely v éteri.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 24.3.2014, s.28.
- 253 odu: **Prezident by mal byť autorita.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 26.3.2014, s.4.
- 254 Chorvatovič, Marek; Piško, Michal: **Podnikateľ, filantrop, prezident.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 31.3.2014, s.4,5. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7154011/podnikatel-filantrop-a-uz-aj-prezident-andrej-kiska.html> [cit. 02.03.2016]
- 255 Kern, Miroslav: **Smer má problém, liek ešte nie.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 31.3.2014, s.8,9. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7153973/smer-ma-problem-riesenie-este-nie>

-
- [co-caka-stranu-po-volbach.html](#) [cit. 02.03.2016]
- 256 ns: **Fico bol sám sebe súperom.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 31.3.2014, s.3.
- 257 Hrabko, Juraj: **Pripravený, ale odmietnutý Slovenskom.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 3.4.2014, s.11. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7157610/pripraveny-ale-odmietnuty-slovenskom.html> [cit. 02.03.2016]
- 258 odu, eko: **Vzdá sa Kiska biznisu?** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 1.4.2014, s.1-3.
- 259 Kern, Miroslav: **Scientológa má aj Smer.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 12.4.2014, s.1,3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7168141/scientologa-ma-aj-smer-strazi-doverne-udaje-firiem.html> [cit. 02.03.2016]
- 260 Fila, Lukáš: **Červený trojuholník.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 12.4.2014, s.10. Dostupné na: <http://komentare.sme.sk/c/7168174/cerveney-scientologicky-trojuholnik.html> [cit. 02.03.2016]
- 261 Kern, Miroslav: **Scientológa by Kaliňák odvolal.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 17.4.2014, s.1,4. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7173651/scientologa-z-fondu-narodneho-majetku-by-kalinak-odvolal.html> [cit. 02.03.2016]
- 262 Kern, Miroslav: **Scientológ má ďalšiu funkciu.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 15.5.2014, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7202717/scientologa-od-smeru-povysili-od-scientologie-ho-odhovara-aj-tkac-z-jt.html> [cit. 02.03.2016]
- 263 Jesenský, Mikuláš: **Gašparovič odmietol Kisku.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 10.5.2014, s.1,2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7196604/kiska-zverejnil-gasparovicovu-odmietavu-odpoved.html> [cit. 02.03.2016]
- 264 Dugovič, Matej: **Prezidenti sa našli pri poľskej hranici.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 23.5.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7211437/gasparovic-prijal-po-dlhom-cakani-kisku-navrhol-mu-tatry.html> [cit. 02.03.2016]
- 265 Špáni, Ivan: **Budúci prezident Kiska sa zafarbil.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 4.6.2014, s.31.
- 266 Dugovič, Matej: **Kiska si všima Biele vrany.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 6.6.2014, s.2. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7227788/na-recepciu-noveho-prezidenta-pride-aj-novy-tyt-hosti.html> [cit. 03.03.2016]
- 267 Sivý, Rudolf: **Do záhrady pustil ľudí v núdzi.** In: *Denník SME*. Bratislava: Petit Press, 1993-. ISSN 1335-440X. Vydané 16.6.2014, s.3. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7238274/kiska-pustil-do-prezidentskej-zahrady-ludi-v-nudzi.html> [cit. 03.03.2016]
- 268 Krpala, Karol: **Prejav plný rozporov.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 17.6.2014, s.31.
- 269 Stupňan, Igor; Toma, Branislav: **Prezident si nechal nebankovku a tri firmy.** In: *Denník Pravda*. Bratislava: Perex, 1990-. ISSN 1335-4051. Vydané 18.6.2014, s.1-3.
- 270 TASR: **Leonid Chovanec sa vzdal kandidatúry na prezidenta.** 6.1.2014. Dostupné na: <http://spravy.pravda.sk/prezidentske-volby-2014/clanok/304395-leonid-chovanec-sa-vzdal-kandidatury-na-prezidenta/> [cit. 31.03.2016]
- 271 Sita, tasr: **Lubica Blašková stiahla kandidatúru na prezidentku.** 9.1.2014. Dostupné na: <http://domov.sme.sk/c/7061724/lubica-blaskova-stiahla-kandidaturu-na-prezidentku.html> [cit. 31.03.2016]
- 272 Kubát, Michal: **Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005).** Slon, Praha, 2005. ISBN 80-86429-46-6, s.49
- 273 Chwalba, Andrzej: **Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti.** Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2009. ISBN 978-80-7325-185-7, s.210.
- 274 Piasecki, Andrzej K.: **Wybory parlamentarne – samorządowe – prezydenckie 1989-2002.** Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2004. ISBN 83-7322-811-X. s.220,221.
- 275 Tamže, s.223,224,238,249,250,265,272,282
- 276 Piasecki, Andrzej Konrad: **Wybory w Polsce 1989-2011.** Arkana, Krakov, 2012. ISBN 978-83-60940-46-4, s.211, 283
- 277 Dostupné na: http://prezydent2015.pkw.gov.pl/306_Kandydaci
- 278 Słomka, Tomasz: **Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze.** Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Varšava, 2005. ISBN 83-89964-18-X, s.99.
- 279 Dostupné na: <http://www.wybory2005.pkw.gov.pl/PZT1/PL/WYN/F/index.htm>
- 280 Dostupné na: <http://www.prezydent2005.pkw.gov.pl/PZT/PL/WYN/F/index.htm>
- 281 Dostupné na: <http://prezydent2010.pkw.gov.pl/PZT1/PL/WYN/W/index.htm>
- 282 Dostupné na: <http://prezydent2010.pkw.gov.pl/PZT/PL/WYN/F/index.htm>
- 283 Dostupné na: http://prezydent2015.pkw.gov.pl/319_Pierwsze_glosowanie
- 284 Dostupné na: http://prezydent2015.pkw.gov.pl/325_Ponowne_glosowanie
- 285 Chwalba, Andrzej: **Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti.** Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2009.

-
- ISBN 978-80-7325-185-7, s.33,34.
- 286 Tamže, s.34.
- 287 Piasecki, Andrzej K.: **Wybory parlamentarne – samorządowe – prezydenckie 1989-2002.** Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2004. ISBN 83-7322-811-X. s.274
- 288 Tamže, s.280.
- 289 Piasecki, Andrzej Konrad: **Wybory w Polsce 1989-2011.** Arkana, Krakov, 2012. ISBN 978-83-60940-46-4, s.212
- 290 Tamže, s.216.
- 291 Tamže, s.289.
- 292 Tamže, s.293.
- 293 Petřík, Martin: **Legislativní vymezení přímé volby prezidenta.** In: *Charvát, Jakub; Just, Petr a kol.: První přímá volba prezidenta ČR v roce 2013: cesta k jejímu zavedení a okolnosti a politické důsledky první přímé volby.* Metropolitan University Prague Press, Praha, 2014. ISBN 978-80-86855-96-7, s.103
- 294 Odehnalová, Jana: **Kontrola petic občanských kandidátů nominovaných do přímé volby prezidenta republiky.** In: *Tamže*, s.112, 113
- 295 Joachymstál, Martin: **Využití nástrojů politického marketingu v přímé volbě prezidenta republiky v roce 2013.** In: *Tamže*, s.165, 166
- 296 Odehnalová, Jana: **Kontrola petic občanských kandidátů nominovaných do přímé volby prezidenta republiky.** In: *Tamže*, s.114, 115
- 297 Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/rozhodnuti.aspx>
- 298 Dostupné na: <http://volby.cz/pls/prez2013/pe41?xjazyk=CZ&xv=1>
- 299 Dostupné na: <http://volby.cz/pls/prez2013/pe2?xjazyk=CZ>
- 300 Dostupné na: <http://volby.cz/pls/prez2013/pe41?xjazyk=CZ&xv=2>
- 301 Hušek, Ondřej: **Média v první přímé prezidentské volbě: Informování o jednotlivých prezidentských kandidátech ve vybraných českých médiích.** In: *Charvát, Jakub; Just, Petr a kol.: První přímá volba prezidenta ČR v roce 2013: cesta k jejímu zavedení a okolnosti a politické důsledky první přímé volby.* Metropolitan University Prague Press, Praha, 2014. ISBN 978-80-86855-96-7, s.160.
- 302 Tamže, s.133, 134
- 303 Joachymstál, Martin: **Využití nástrojů politického marketingu v přímé volbě prezidenta republiky v roce 2013.** In: *Tamže*, s.171, 172